

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MAHALLE ALGISINDAKİ DÖNÜŞÜM: KONYA ÖRNEĞİNDE

‘BİZİM MAHALLE’ DEN GÜVENLİKLİ SİTEYE

Hazırlayan

ESRA KOÇ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN

KARAMAN – 2020

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	TEZ 203
İB Yayın Tarihi	03.07.2013
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	001
Sayfa No	1/1

Mahalle Algısındaki Dönüşüm: Konya Örneğinde 'Bizim Mahalle'den Güvenlikli Siteye

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 06/05/2020

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Esra Banu SIPAHI

Üye : Doç. Dr. Sevan Güleç SOLAK

Üye : Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN

İmzası

Bu tez, Karamanoglu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 22/04/2020 tarih ve E.10343 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL
Enstitü Müdürü

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu oluşturan mahalle kültürü, güvenli siteler ve mahallenin dönüşümü; siyaset bilimi ve kamu yönetimi, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge planlama gibi alanlarla, disiplinler arası bir çalışma şeklinde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bulgu ve sonuçları sosyal bilimler bakış açısıyla yorumlanmıştır. Çalışmada; kentsel ayrışma, mahallenin dönüşümü, güvenli sitelerde mahalle kültürü gibi kavramlar ele alınıp Konya'nın merkez ilçelerinde bulunan çeşitli güvenli siteler üzerinden örneklendirilmiştir.

Yüksek lisans süreci boyunca bana sabır ve ilgiyle yardım eden aynı zamanda çalışma azmi ve akademik donanımıyla bana her daim örnek olan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN' e sonsuz teşekkür ederim.

Araştırma boyunca desteklerini esirgemeyen ve kıymetli zamanını bize ayıran değerli hocamız Doç. Dr. Esra Banu Sipahi'ye ayrıca bölümümüzün çok değerli hocalarına, çalışmanın örneklemini oluşturan tüm güvenli site sakini görüşmecilerimize, hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen Babam Gürsel Koç ve annem Emine Koç'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca bana yardımları dokunmuş ismini zikredemediğim herkese ayrı ayrı teşekkür ederim.

ÖZET

Birlikte yaşamının bir zorunluluğu ve sonucu olarak ortaya çıkan ve ilk çağlardan beri var olan çeşitli yaşam birimleri mevcuttur. İlk çağlardan günümüze kadar gerçekleşen gelişmeler ve düzenlemeler aracılığıyla bu mekânlara çeşitli adlandırmalar yapılmıştır. Literatürde yer alan en küçük birim olarak mahalleler; şehrin bir bölümünde yer alan, insanların bir arada yaşadıkları, tüzel kişiliği olmayan ancak merkezi ve yerel yönetime uzantıları olan ve yöneticileri demokratik yollarla iş başına gelen birimlerdir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde; mahalle olgusunun ortaya çıktığı ilk zamanlardan günümüze kadar tarihi kavramsal gelişimi ele alınmakta, anayasal dayanakları ve yönetim yapısı açıklandıktan sonra mahalle yönetiminin görev ve sorumluluklarıyla sonlandırılmaktadır. İkinci bölümde; kentleşme sürecinde mahallenin dönüşümü incelenmekte ve mahalle sosyolojik boyutuyla ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde mahallenin dönüşümü bağlamında Konya’da çeşitli güvenli sitelerde mahalle algısını ölçmeye yönelik yapılan bir alan araştırması ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Türkiye’de 1980’den sonra geleneksel mahalle yapılanması büyük bir evrim geçirmiş, duvarlarla çevrili, yüksek katlı, güvenli siteler yeni yerleşim alanları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tespit üzerinden hareketle araştırmada “mahalle” olgusunun ve çağrıştırdıklarının dünden bugüne uğradığı değişiklikler ele alınmış geleneksel mahalle, modern mahalle ve dönüşüm; kazanılan ve kaybedilenler etrafında günümüz mahalle biriminin ne durumda olduğu incelenmeye çalışılmıştır.

“Oluşturulma amacı kaybolmaya yüz tutmuş mahalle kültürünü yaşatmak, geleneksel mahalleyi andıran yaşam alanları ile konforu bir arada insanlara sunmak olan güvenli siteler amacını gerçekleştirebilmekte midir? Yoksa büsbütün farklı bir yaşam alanına mı

dönüşmektedir?” sorusundan yola çıkılarak küreselleşme sürecinde mahallenin dönüşümü ve güvenli siteledeki mahalle algısını ortaya koymak çalışmanın amaçları arasındadır.

Geçmişten günümüze intikal etmiş bir birim olan mahallenin ve mahalle algısının değişmesiyle kaybedilen değerlerin tekrar sorgulanması ve komşuluk bilincinin yeniden uyandırılması açısından önem taşıyan çalışma günümüz mahalle olgusuna bir takım eleştiriler ve mahalle yönetimine bir dizi öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Mahalle, Kentleşme, Güvenlikli Site, Dönüşüm

ABSTRACT

There are several life units that have been a necessity and consequence of living together and have existed since early times. Various names have been made to these places through the developments and arrangements that have taken place since the early ages. Neighborhoods as the smallest unit in the literature; These are the units located in a part of the city, where people live together, who do not have legal personality, but have connection with the central and local government, and their managers take office by democratic ways. In the first part of this study; The historical and conceptual development of the concept of neighborhood has been handled from the first times until today, and it is terminated with the duties and responsibilities of the district administration after that its constitutional basis and management structure has been explained. In the second part; The transformation of the neighborhood in the urbanization process is examined and the neighborhood is handled with its sociological dimension. In the third section, a field study is carried out to measure the perception of the neighborhood in various secure sites in Konya in the context of the transformation of the neighborhood and its results are indicated. After 1980, Turkey has undergone a major evolution in the traditional neighborhood structure, surrounded by walls, high-rise, gated communities have emerged as new residential areas. Based on this determination, the traditional neighborhood, modern neighborhood and transformation in the research have been dealt with the changes of the "neighborhood" phenomenon and its associations. It has been tried to analyze the situation of today neighborhood unit in terms of the won and lost. The purpose of creating secure sites is to provide a neighborhood culture that has disappeared, and to offer comfort and living spaces that resemble traditional neighborhoods. “Can secure sites achieve its purpose? Or is it turning into a completely

different living space? ” Based on the question, the transformation of the neighborhood in the globalization process and revealing the perception of the neighborhood in secure sites are among the aims of the study. The study, which is important in order to re-examine the neighborhood lost as a unit that has been transferred from the past and the perception of the neighborhood and to re-raise the awareness of neighborhood, aims to present some criticism to the neighborhood phenomenon and a series of suggestions to the neighborhood administration.

KEY WORDS: Neighborhood, Urbanization, Security Site, Transformation

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	I
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK “MAHALLE”	9
1.1.Türkiye’de Yerel Yönetim Birimleri.....	9
1.2.Mahalle Kavramı	12
1.3. Mahallenin Tarihsel Gelişimi.....	13
1.3.1.Selçuklu Dönemi’nde Mahalle	15
1.3.2.Osmanlı Dönemi’nde Mahalle.....	17
1.3.3. Cumhuriyet Dönemi’nde Mahalle	20
1.4.Türkiye’de Mahallenin Yasal Dayanakları	22
1.5.Mahallenin Kurulması ve Örgütsel Yapısı.....	25
1.5.1.Örgütsel Yapısı.....	26
1.5.1.1.Muhtar.....	27
1.5.1.2.İhtiyar Heyeti	29
1.6.Mahalle Yönetiminin Görevleri.....	30
1.7.Mahallenin Mali Yapısı.....	31
2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MAHALLENİN DÖNÜŞÜMÜ VE SOSYOLOJİK BOYUTUYLA MAHALLE	32
2.1. Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşmenin Etkisinde Türkiye’de Mahallenin Durumu	33

2.2. Kentleşme Kavramı ve Türkiye’ de Kentleşme Sürecinin Mahalleye Etkileri.....	35
2.3. Toplu Konut Yerleşimlerinin Çıkış Noktası Olarak Sanayi Devrimi Ve Sanayi Devriminin Mahalleye Yansımaları	38
2.4. Kentsel Dönüşümün Mahalleye Etkileri.....	40
2.5. Türkiye’de Güvenlikli Sitelerin Ortaya Çıkış Süreci Ve Güvenlikli Sitelerin Yapısı...	41
2.6. Mahallenin Sosyolojik Boyutu Ve Mahalle Kimliği	45
2.6.1. Geleneksel Mahalle	50
2.6.1.1. Geleneksel Mahallenin Dönüşümü	58
2.6.1.2. Mahalle İsimlerinin Dönüşümü	62
2.6.2. Çağdaş Mahalle	63
2.7. Mahalle ve Aidiyet İlişkisi.....	64
2.8. Mahalle ve Komşuluk İlişkisi.....	66
2.9. Mahallede Bulunan Mekân ve Kişiler	69
2.10. Mahallede Sosyal Yaşam Ve Mahalle Kültürü	76
3.BÖLÜM: KONYA’DA MAHALLENİN DÖNÜŞÜMÜNE ÖRNEKLER: GÜVENLİKLİ SİTELERDE BİR ARAŞTIRMA.....	79
3. 1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi	79
3.2. Araştırmanın Yöntemi	81
3.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	82
3.2.2. Araştırmanın Sorusu Ve Hipotezleri	83
3.2.3. Araştırmanın Varsayımları Ve Kısıtları.....	84
3.2.4. Derinlemesine Mülakat Sorularının Hazırlanması	84
3.3. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Siteler	85
3.4. Çalışmanın Evreni “Konya İli”	86
3.4.1. Konya’da Güvenlikli Sitelerin Gelişimi	87
3.5. Bulgular ve Yorumlar	90
3.5.1. Görüşmecilerin Demografik Özelliklerinin Analizi	90

3.5.2. Siteyi Tercih Etme Nedenleri Ve Seçkinlik Vurgusuna İlişkin Algılar	91
3.5.3. Güvenliğe İlişkin Algılar	99
3.5.4. Komşuluk ve Site İçi Etkileşime ilişkin Algılar	100
3.5.5. Mahalle ve Aidiyet Duygusuna İlişkin Algılar	103
KAYNAKÇA	124
EK-1	136
EK - 2	140

GİRİŞ

Yerelleşmeye verilen önemin her geçen gün arttığı günümüzde; halka en yakın birim olan mahalleye verilen önem de artmış daha uzlaşımçı bir ifade ile farklı bir boyut kazanmıştır. Uzlaşımçı bir ifade ile kastedilen günümüz mahallelerinin artık bir önem ifade etmediğini yalnızca bir sembol olduğunu savunan kesim ile mahallenin hâlâ eskisi kadar önemli bir konumda olduğunu savunan kesim arasında bir orta yol oluşturma çabasıdır. Kuşkusuz ki mahallenin en önemli özelliği halka en yakın birim olması ve bu işlevi dolayısıyla mahalle olgusu üzerindeki olumsuz tüm görüşlere rağmen değerini ve geçerliliğini günümüzde de korumasıdır.

Mahalle kavramı her ne kadar adlandırılmamış dahi olsa insanların yerleşik hayata geçtiği neolitik çağdan beri var olagelmıştır. İsimlendirildiği zamanlardan beri ise farklı adlarla görev ve işlevsel olarak küçük farklarla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Günümüzde belleklerimizde bulunan anlamıyla mahalle; tüzel kişiliği ve kendisine özgü bir bütçesi bulunmayan yerel yönetimlerin bir uzantısı konumunda ve yöneticileri demokratik yöntemlerle iş başına gelen halka en yakın birim olarak tanımlanmaktadır. Kökeni itibariyle çok eski geçmişe sahip olan, mahalli bakımdan yerinden yönetime tabi olan mahalle insanların bir arada yaşamaya başlamasından kaynaklı olarak doğan müşterek ihtiyaçların karşılanması gerekliliğinden doğmuş bir birimdir. Mahallenin kurulmasının dayanakları nedir sorusu gündeme geldiğinde ise genelleştirerek yerel yönetim birimlerinin kurulma amaçlarını incelemek gerekli olacaktır. Buradan yola çıkarak; devletin temel ihtiyaçları merkezden karşılamasının dışında yerel ihtiyaçların karşılanması da gerekli ve ivedilik içeren bir durum olarak görülmekte ve bu tür yerel ihtiyaçların hızlı, asgari düzeyde masrafsız olarak karşılanması için yerel kurumlar oluşturulmaktadır.

Demokrasiye, yerel katılıma olan katkısı ve kentlerin güvenliğini sağlanmasına olan katkısı mahallenin önemini bir kez daha vurgulamamıza neden olmaktadır. Demokrasiye olan katkısı mahalle yönetiminin seçimle iş başına gelmesi ve en küçük idari birimin dahi demokratik havayı soluması, onun nimetlerinden nasibini alması anlamına gelmektedir. Kent güvenliğine olan katkısı ise mahallenin kendi içinde kendi güvenliğini doğrudan kente ihtiyaç duymadan sağlaması ve tabiri caizse kente yük olmaması anlamına gelmektedir. Mahalle yönetiminin önemi ve gerekliliği geçmişine bakıldığında mahalle yönetiminin başı olan muhtarlık teşkilatının kaldırılıp daha sonra tekrar kurulmasıyla anlaşılmaktadır.

Yönetimsel anlamının dışında mahallenin sosyolojik boyutu incelendiğinde mahallenin tanımı değişiklik göstermektedir. Geleneksel bir tanımla mahalle; birbirini tanıyan belirli bir ölçüde birbirinin hâl ve hareketlerinden sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan bireylerden oluşmuş, aynı mescitte ibadet eden cemaatin, aileleriyle birlikte yaşamlarını sürdürdükleri şehir kesimidir (Çınar, 2000: 49).

Mahalle kimlik, kültür, medeniyet gibi kavramlarla yakından ilgilidir. Bundan dolayı insandan bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Mahallenin temeli, mekân ve insanın yani hayatın bütünleşmesidir. Toplumsal birlik ve beraberlik, kaynaşma, yardımlaşma, komşuluk gibi kavramları içinde barındıran mahalle, çoğu zaman insanlara belli bir kimlik kazandırmıştır. Bu açıdan mahalle, bir parçası olduğu kentin ‘çeşitlilik’, ‘çoğulluk’, ‘heterojenlik’ sıfatlarını içinde bulunduran, diğer yandan mahalle sakinlerinin kimliklerini yansıtan bir birimdir. Aileden sonra gelen en güçlü sosyal bağ olarak komşuluk, hem mekânsal hem de toplumsal yakınlıktan ileri gelen samimi ilişkileri içermektedir Mahallenin sosyal sınırları komşuluk ile ölçülebilmektedir (Altun, 2010: 216).

Günümüzde gelişimini büyük ölçüde Osmanlı zamanında tamamlamış, Osmanlı kültüründen beslenmiş geleneksel mahalle kavramının dönüşümü ile karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye’de 1980 itibariyle Neoliberal politikaların kentleri etkisi altına alması, sanayi devrimi ile yeni bir boyut kazanan kapitalizmin kent mekânlarında etkili olmaya başlaması, şehirlerin küreselleşme sürecinde batı düzenine göre yeniden biçimlenmesi ve bu süreçlere kentsel dönüşüm hareketinin de dâhil olmasıyla kentin ve mahallenin çehresi değişmiştir (Hamamcıoğlu, 2019: 1). Post modern dönemde kent ve mekânı şekillendiren temel unsur sermaye birikimi ve bununla bağlantılı olarak tüketim kültürü olmuş ve tüketim metaları toplumların statü seviyesini belirleyen en önemli simgelerden biri haline gelmiştir. İnsanların neyi, ne şekilde, ne ölçüde tükettiği, ne kadar para harcadığı sahip olduğu toplumsal statüsünün göstergesi olarak algılanmaya başlamıştır. Yaşanan bu süreçten konut da nasibini almış, konutun sunduğu imkânlar ve tipi de statünün mekânsal göstergelerinden biri olarak sunulmuştur. Post modern tüketim kültüründe pazarlanan sadece temel fonksiyonu barınak olan konut olmamış, insanlara konfor ve statü de vaat edilmiş ve sağlanmıştır (Öncü, 2005’ten akt Solak ve Oktay, 2017: 383).

İlkel barınaklar şeklinde yerleşik hayata geçişle birlikte meydana çıkan konut, toplu yaşamların başlamasıyla birlikte farklı şekillerde inşa edilmiş, yaşanan toplumsal, ekonomik, kültürel değişimlerin yansımaları bu yaşam alanları üzerinde etkisini göstermiştir. Bazen iktidarın, statünün, gücün göstergesi olarak bazen teknolojik gelişmelerin, bazen de ekonomik dönüşümlerin mekânları olarak karşımıza çıkmıştır (Solak ve Oktay, 2017: 391).

Tarımda makineleşmesinin başlaması ve toprak mülkiyetindeki değişikliklerle kırsal alanda büyük bir kesim işsiz kalmış bu durum kırsal alandan kente büyük miktarda göçe neden olmuştur. Devam eden süreçte kentlerde meydana gelen ayrışma ve değişiklikler suç oranlarının da artmasına neden olmuş kişilerin yaşadıkları mekânların güvenliğine ilişkin kaygıları da beraberinde getirmiştir. Toplumsal ve mekânsal açıdan ayrıışan zengin kesimler, yaşamak için güvenli hale getirilmiş yaşam alanlarını yani güvenli siteleri tercih etmeye başlamışlardır.

Yeni bir kentleşme formuna dönüşen güvenli sitelerde yaşama eğilimi, üst orta sınıftan alt-orta sınıfa kadar tercih edilir hale gelmiştir (Sipahi, 2011: 229).

1980’lerden itibaren tüm dünyada giderek yaygınlaşan, “çevresinden duvar, bahçe duvarı veya parmaklık ile ayrılmış, yürüme yolları, yeşil alanlar gibi ortak alanları özelleştiren, kullanıcıya sosyal aktiviteler sunan, özel güvenlik ile 24 saat korunan, giriş-çıkışları kontrol edilen” yeni bir konut tipi olan güvenli sitelere 1980 itibariyle Türkiye’de rastlanmaya başlamış ve hızla yayılmıştır (Candaş, 2007’ten akt Sipahi, 2011: 22).

Güvenli siteler, stüdyo daireler, rezidanslar, gökdelenler, alışveriş mahallenin içinde oluşan yeni ve küresel kent ögeleridir. Kapalı ve türdeş oluşu, konumlanma şekli, her şeyin kontrol edilmesi, programlı bir hayat sunmasıyla fazla rasyonel bir konut tarzını temsil etmesi ile toplumsal alandan uzaklaşma ve bireyselleşme gibi faktörler güvenli site hayatını mahalle olmaktan uzaklaştırmaktadır. Güvenli sitenin çekirdeğinde ve oluşum mantığında mahalleden kopuş söz konusudur. Tıpkı kentler gibi mahalle de değişim ve dönüşüm sürecinin muhatabıdır. Gerçeklikten uzak insan ve hayat planlamalarının aksine gerçek yaşamın tüm unsurlarına yönelik yaşama şartlarına sahip olan mahalle oluşumu ve kültürü, tüm çabalara rağmen mahalle ruhunun özüne ulaşamayan ‘güvenli siteler’ karşında yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Hamamcıoğlu, 2019: 28-34).

Mahalle yapılanmasının geçmişten bugüne kadar işlevini hiç kaybetmemiş olması, geleneksel mahalle ve çağdaş mahalle karşılaştırmalarının da güncelliğinin artarak devam etmesi nedeniyle konu ile ilgili çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Konu hakkında kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ancak hepsine değinmenin mümkün olmadığı gerekçesiyle çalışmaya büyük ölçüde yön veren kaynaklara aşağıda yer verilmiştir:

Köksal Alver’in, 2007 yılında yayınlanan kitabı “Siteril Hayatlar” incelendiğinde güvenli site yapılanmalarının ne anlama geldiği, ne zaman yaygınlaşmaya başladığı, güvenli

sitelerin tercih edilme nedenleri gibi konulara yer verildiği görülmüştür. Kitabın son kısmında İzmir, Bursa ve Konya’da seçilmiş 4 güvenli site toplamda 47 kişi ile güvenli site üzerine önceden hazırlanmış açık uçlu sorular yöneltilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sonuçlarından hareketle güvenli sitelerin, güvenlik, kendini özel ve ayrıcalıklı hissetme, lükse ve kaliteye önem verme, kültür düzeyi kendisine yakın insanlarla bir arada yaşama arzusu, yatırım gibi nedenler dolayısıyla tercih edildiği saptanmıştır. Bunlara ek olarak güvenli sitelerin toplumsal ayrılmaya yol açtığı, geleneksel ve mekânsal organizasyonlara yeni boyutlar kattığı tespit edilmiştir.

Köksal Alver’in bir diğer kitabı 2013 yılında yayınlanan “Mahalle” incelendiğinde ise; mahallenin halen kent yönetiminin esaslı ve canlı bir ögesi konumunda olduğu, insanı temsil eden, belirleyen, ona belli bir kimlik ve kültür aşıl原因 bir mekân olduğu çıkarımlarına varılmaktadır. Kitabın son kısmında Konya’nın 12 farklı mahallesinden toplamda 37 kişi ile yapılan görüşmelere ve çıkarımlara yer verilmiştir. Önceden hazırlanmış 24 açık uçlu sorudan oluşan mahalle algısını ölçmeye yönelik sorular mahalle sakinlerine yöneltilmiş ve alınan cevaplardan, geleneksel mahalle kültürünün tehlike altında olduğu çıkarımı yapılmıştır. Ancak büyük değişim ve dönüşüm sürecine karşın mahallenin halen önemsenen bir birliktelik ve imrenilen bir ortaklık zemini olduğu da tespitler arasında yer almaktadır.

Esra Banu Sipahi’nin 2011 yılında yazmış olduğu “1980 Sonrası Yeni liberalizm Ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenli Siteler: Konya Örneği” adlı doktora tezi de Konya’da bulunan 2 güvenli site yaşayan insanlar üzerinde yapılan bir alan araştırması niteliğindedir. 62 sorudan oluşan anket yöntemine dayalı araştırmada 137 kişiden sonuç alındığı belirtilmiştir. Anketlerden elde edilen sonuçlar arasında; güvenli sitelerde yaşayanların ekonomik gelirlerinin yüksek olduğu, sitede yaşamının kendilerini ayrıcalıklı hissettirdiği, komşuluk ilişkilerinin bireyler arasında farklılık gösterdiği, sitede

yaşayanların güvenliğe önem verdiği, siteden memnuniyet durumunun yaşa göre değişiklik gösterdiği gibi hususlar yer almaktadır.

Gülşah Kazak'ın 2017 yılında yazdığı “Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi: Karaman Örneği” isimli yüksek lisans tezinde ise; Karaman'ın 5 mahallesinde 146 kişi üzerinde uygulanmış 16 sorudan oluşan anket çalışması yapılmıştır. Mahallelerin geleneksel ve çağdaş 2 farklı yapıda olmasına dikkat edilmiş ve anket sonucuna göre kentlilik bilinci düzeyi açısından mahalleler arasında fark olduğu, mahalle kültürü açısından mahalleler arasında fark olduğu, mahalle kültürünün kentlilik bilinci oluşması üzerinde etkisinin olduğunun saptandığı belirtilmiştir.

Didem Akyol Altun'un 2010 yılında yayınlanan “Kapalı Konut Siteleri Ve Mahalle Kavramı” adlı makalesi incelendiğinde; kapalı konut tarzı sitelerin modern dünyanın getirdiği bireysel yalnızlaşmaya çözüm arayışı olarak görüldüğü, metropollerde kaybedilen aidiyet ve kimlik kavramlarının yeniden bireye kazandırılmaya çalışıldığı bir alan olarak sitelerin oluşturulduğu, kaybedilen mahalle kültürün yeniden kazanılması amacıyla site tarzı yapılanmalara gidildiği gibi sonuçlara varılmıştır.

A. Bayramoğlu Alada'nın 2000 yılında yayınlanan “Dönüşüme açılan kapı: Mahalle” adlı makalesi incelendiğinde dünden bugüne mahallede meydana gelen değişimler ve mahallenin dönüşümü hakkında kronolojik olarak bilgiler elde edilmiştir.

Süleyman Karaçor ve Burçe Akcan'ın “Mahalleden Güvenlikli Sitelere Konutu Tüketmek” adlı makaleleri incelendiğinde; apartman, mahalle, güvenlikli sitelerde yaşayan toplamda 30 kişi ile yapılan görüşme ve görüşme sonucunda değerlendirmelere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı insanlık kadar köklü bir geçmişe sahip olan “mahalle kavramını” literatür taraması ve mevzuat incelemesi gibi kanallar aracılığıyla yapısal olarak araştırmak, dünden bugüne yerel yönetimlerdeki ve sosyal alandaki işlevini halkın refahı, mahallenin ruhu bağlamında incelemektir. Çalışmanın birinci bölümünde; mahalle kavramının ortaya çıktığı ilk

zamanlardan günümüze kadar tarihi kavramsal gelişimi ele alınmakta, anayasal dayanakları ve yönetim yapısı açıklandıktan sonra mahalle yönetiminin görev ve sorumlulukları da incelenip ardından mahallenin mali yapısı ile birinci bölüm sonlandırılmaktadır. Birinci bölüm için sınırlı sayıda kitap, dergi, makale, kanun incelenip literatür taraması yöntemiyle sınırlı bir çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde mahalle sosyolojik boyutuyla ele alınmış ek olarak dönüşümün dinamiklerini oluşturan küreselleşme, kentleşme, sanayi devrimi gibi olgulara ve bunların mahalle üzerindeki etkilerine de bu bölümde yer verilmiştir. Güvenlikli sitelerin ortaya çıkış süreci, kentsel dönüşüm ve mahalleye etkileri, geleneksel mahalle yapısı, geleneksel mahallenin modern mahalleye dönüşümü ve modern mahallenin çehresi, mahallede bulunan mekân ve kişiler, mahalle kültürü ve mahallede sosyal yaşam, mahalle ve aidiyet ilişkisi, mahalle ve komşuluk ilişkisi gibi hususlar da ikinci bölümde tek tek ele alınmıştır. Tüm bu konuların ikinci bölümde irdelenmesiyle üçüncü bölümdeki uygulamalı kısım için bir zemin oluşturulmuştur. İkinci bölüm için de sınırlı biçimde literatür taraması yapılmıştır. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntemini, amacını, kavramsal çerçevesini, hipotezlerini, evren ve örneklemini içeren devamında da araştırmanın uygulama kısmı hazırlık süreci ve bulgularını anlatan kısımdır. Bu bölümde Konya'nın merkez ilçelerinde (Selçuklu, Meram, Karatay) bulunan çeşitli güvenlikli sitelerde mahalle kültürünü ölçmeye yönelik yapılan derinlemesine mülakat ve sonuçlarına yer verilmiştir. 23 açık uçlu sorudan oluşan derinlemesine mülakat metni farklı sitelerde yaşayan 30 görüşmeciye sözlü olarak yöneltilmiş cevaplar ses kaydı yoluyla sonradan yazıya geçirilmiştir. Siteler; üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenlikli siteler ile orta ve alt gelir grubuna hitap eden güvenlikli siteler olmak üzere iki şekilde kategorize edilmiş aynı sorular üzerinden iki farklı site arasındaki mahalle algısı ölçülmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin mahalleye bakış açıları, siteyi tercih etme nedenleri, güvenlik algıları, site içi ilişkiler ve etkileşim ayrı başlıklar altında hazırlanan sorular aracılığıyla tespit

edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda alınan cevaplar yorumlanarak bulgular başlığı altında incelenmiş sonuç bölümünde bir takım eleştiri ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışma; dönüşüm, mahalle kültürü ve site konforu bağlamında geçmişten günümüze mahalle oluşumuna bir takım eleştiriler ile mahalle ve site yönetimine bir dizi öneriler sunmayı amaçlanmakta, ilk çağlardan günümüze kadar intikal etmiş bu mirası yaşatma hususunda farkındalık oluşturabilme açısından önem taşımaktadır.

1. BÖLÜM: YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK “MAHALLE”

1.1.Türkiye’de Yerel Yönetim Birimleri

Yönetim (idare); bir tüzel kişi olarak devletin fonksiyonlarını yerine getirmek amacıyla yaptığı faaliyetlerin tümünü barındıran kavramdır (Sencer, 1986: 31). Yönetim; merkezi yönetim ve yerel yönetim olarak 2’ye ayrılır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yerinden yönetim ile merkezi yönetim aynı anda uygulanmaktadır (Bayrakçı, 2012: 10).

Merkezi yönetim; çalışmaların ve halka hizmetin bir başkentten tek elden yürütüldüğü yönetim sistemidir. Belirlenmiş bir bölgede yaşamakta olan kişilere hizmet götürmek için kurulan ve bu kurumu oluşturan kişilerin o topluluk içinden seçilerek göreve getirilen, belirli statü ve yetki verilen tüzel kişilerce yönetilen birimlere ise “Yerel Yönetimler” denir (Ünal,2007:3). Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin ortak amacı halkın ihtiyaç duyduğu kamu hizmetini verimli bir biçimde yerine getirmektir. Bu amaç gerçekleşirken merkeze ve yerele ayrı ayrı görevler düşmektedir. Aynı zamanda hizmetlerin aksamaması amacıyla birbirleri ile koordineli ve uyumlu bir biçimde çalışmaları gerekmektedir. Merkezi yönetimin sebep olduğu bürokratik yapı zaman zaman kamu hizmetlerinin gecikmesine neden olmakta bunu önlemek amacıyla yerel yönetime daha fazla sorumluluk yüklenmektedir (Bayrakçı, 2012: 17).

Bayrakçı’ya göre yerel yönetimler; yerel kamusal hizmetlerin devlet dışındaki kuruluşlarca yerine getirilmesi amacıyla bazı kamu güçlerinin daha az yetkili olan kurumlara aktarılması için merkezi otoriteden geri çekilmesi anlamına gelmektedir (2012: 10). Hizmetlerin tüm halka aynı anda ve zamanında götürülmesinin mümkün olmaması istenilen hizmetlerin her bölgede farklı farklı olması ve çeşitlenmesi üzerine merkezi yönetim yetersiz kalmaya başlamış yerel yönetim ortaya çıkmıştır (Arıkboğa vd. 2007: 3).

Türkiye’de yerel yönetimin ilk adımları 1839 Tanzimat Fermanı ile atılmakla birlikte bu adımın yalnızca resmiyette bir adım olduğu bilinmelidir. Çünkü insanların bir arada yaşadığı zamanlardan beri her ne kadar adlandırılmamış olsa da bazı yerel yönetim birimlerinin mevcut olduğu bilinmektedir. Tarihsel olarak köylerle ilgili ilk kanuni düzenleme 1924 yılında, mahalle ile ilgili ilk düzenleme 1964 yılında yapılmıştır. İlk belediye temelleri ise 1854 Kırım savaşı sonrası atılmıştır. Fransa’dan örnek alınarak Beyoğlu’nda kurulan “Şehremaneti” belediyeçilik çalışmalarının ilk adımı sayılmaktadır. 1858 yılında ise “Altıncı Daire-i Belediye” adıyla Paris örnek alınarak ilk belediye kurulmuştur

Belediyelerin tam anlamıyla kurulması ve gelişmesi Cumhuriyet döneminde tamamlanmıştır (Arslan, 2013: 11).

Yerel yönetimler halka en yakın olan birimlerdir. Belirli bir nüfusun altında olan bölgelerde merkezi yönetimlerin yanı sıra hizmetlerin halka kolay ve hızlı bir biçimde götürülmesini sağlamak adına kurulmuşlardır. Mahalli idareler, görev ve sorumlulukları kanunlar ile belirlenmiş kendi bütçesi ve gelir kaynakları olan tüzel kişiliğe sahip birimlerdir. Mahalli idarelerin kurulmasındaki amaç halkın yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır (Narinoğlu, 2009: 35). Anayasa’nın 127. Maddesine göre ise yerel yönetimler; *“Belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları yine kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir”*

Türkiye’de mahalli idareler büyüklük sıralarına göre; il özel idareleri, belediyeler ve köylerden meydana gelirler (Arslan, 2013: 12). İl özel idareleri; yasalarla belirlenmiş sınırlı görevleri yerine getirmek için kurulmuş tüzel kişiliğe sahip birimlerdir. Atama ile göreve gelen vali buranın yöneticisidir. Seçilmiş organları ise il genel meclisidir. İl özel idaresinin organları

ise; vali, il genel meclisi, il encümenidir. Vali atama ile il genel meclisi ve il encümeni ise seçim yolu ile iş başına gelir (Aslan vd. 2015:152).

5393 sayılı Belediye Kanuna göre Belediye: “*Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir*”. Nüfusun en az 5000 ve üzerinde olması belediye kurulabilmesinin ön koşuludur. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur. Belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanı belediyenin organlarıdır (Aslan vd. 2015: 154). Köy idaresi ise; en küçük nüfusa sahip tüzel kişiliği olan yerel yönetim birimidir. Köy nüfusu 2000 den az olmak zorundadır. Köy idaresi muhtar, ihtiyar heyeti ve köy derneğinden meydana gelir. Köy yönetiminin zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere iki türlü görevi bulunmaktadır. Sağlık, temizlik, güvenlik, bayındırlık, tarım işleri ve okul yapımı gibi işler zorunlu olan görevleridir. Hamam, çamaşırlık, çarşı gibi görevler ise isteğe bağlı olanlardır. 2000 yılında Türkiye’de köy muhtarlıklarının sayısı 35.062’dir (Aslan vd. 2015:172). 2012 de kabul edilen büyükşehir yasasının da etkisiyle 2019 yılında Türkiye’deki köy sayısı 18291 e inmiştir.

2012 yılında kabul edilen “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (6360) ile Büyükşehir belediyesi içindeki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belde belediyeleri ise belde ismiyle bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır (Yüzer, 2012: 2).

Büyükşehir sınırları içindeki köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile Türkiye’de mahalle sayısı 2019 yılı itibari ile 32164 olmuştur.

Yerel yönetim birimleri mevzuatta ayrı ayrı tanımlanmış ve sınırları çizilmiş olsa da uygulamada bu ayrımın söz konusu olmadığı ve yerel yönetim birimlerinin birbirlerinden etkilenecek iç içe geçmiş durumda olduğu görülmektedir. Bu durum ise kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında kimi zaman yetki karmaşasına neden olmaktadır. Söz konusu olan bu etkileşim ve yönetim merkezden çevreye doğru yayılmaktadır (Narinoğlu, 2009: 48).

1.2. Mahalle Kavramı

Mahalle, üzerinde uzlaşmış bir tanımlı olmamakla birlikte kullanılan alana göre coğrafi, modern, tarihsel, yönetsel olarak farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. En genel tanımlı ile mahalle, coğrafi olarak bir kentin ya da kasabanın belli sınırlara ayrılmış tek başına yaşama imkânlarına sahip tüzel kişiliği olmayan en küçük birimi olarak bilinmektedir (Aydın, 2018: 5). 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan tanıma göre mahalle; belediye sınırları içinde ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve burada yaşayan insanların komşuluk ilişkisi içinde olduğu idari birimlerdir. Bir başka tanıma göre mahalle; kent ve kasabalarda belediye sınırları içinde bulunan ve belde hizmetlerinin yürütülmesine fayda sağlayan en küçük yönetim birimidir (Ulusoy ve Akdemir, 2010: 65)

Yönetsel boyutunun dışında mahalle sosyolojik açıdan insanların bir arada yaşamasından doğan ilişkileri kapsamaktadır. Değişen çağ ve ekonomi ile birlikte farklı bir tanıma sahip olmuştur. Bu tanımın barındırdığı olgular resmi ilişkiler, mahallenin samimi yönünü kaybetmesi, yalnızca bina ve sokaklardan oluşan bir yaşam alanı haline dönüşmesidir. Mahallenin tarihsel anlamda çağrıştırdığı ifade ise güvenlik olgusudur (Aydın, 2018: 7). Türk kültüründe “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” manasında sürekli ya da geçici olarak yaşamak amacıyla kurulan yerleşim birimleri anlamına gelmektedir (Yel ve Küçükbaşçı, 2003: 323). Mahalle hem toplumsal yaşam için hem de merkezi idare için büyük öneme sahiptir. Bu açıdan Türk idari geleneğinde, idari manada mahalle; vergi tarhi ve tahsili, güvenlik ve imar

gibi hususlarda bir önem arz eden birim olarak kabul edilmektedir (Ortaylı, 1985: 239). Geleneksel anlamda mahalle ise idari birim olmaktan ziyade aynı zamanda sosyal bir merkez olarak kabullenilmektedir. Nitekim mahalleye yeni taşınan birinin mahallenin bir üyesi haline gelmesi mahalleliyle kurduğu etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Kendisini mahalleye kabul ettirmek isteyen bir kimse; yaşam tarzına, mesleğini icra edişine, komşuluk ilişkilerine özen göstermek zorundadır. Bu etkileşimi başarıyla yürüten kişiler, Osmanlı mahallesinin bir parçası olarak benimsenmiş ve mahalle dayanışmasının bir ögesi kabul edilmişlerdir (Bayramoğlu Alada, 2008: 150-151). En küçük yaşam birimi olmasının ve samimi ilişkilerin bir sonucu olarak mahallelerde insanlar daha hızlı sosyal dayanışma eylemlerinde bulunabilir ve bu şekilde sosyal yardımlar daha samimi bir biçimde yerini bulabilir. Nitekim samimi komşuluk ilişkilerinden dolayı insanlar birbirlerinin durumlarından kolayca haberdar olurlar. Bu bağlamda, yardıma muhtaç kişiler kolaylıkla tespit edilebilir (Erdagöz, 2012: 62).

Mahalleler şehirdeki en alt yönetim birimleridir. 4541 kanunuyla kurulmuş olan mahallelerin belediye kanunu kapsamında tüzel kişilikleri kaldırılmıştır (Narinoğlu, 2009: 41). Söz konusu Belediye Kanunu'nun 9. Maddesine göre belediye sınırı içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, isimlerinin ve sınırlarının değiştirilmesi belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü alınarak valinin onayıyla olur.

1.3. Mahallenin Tarihsel Gelişimi

Cılalı taş devrinde tarımın başlamasıyla birlikte yerleşik hayata geçilen dönem neolitik dönem olarak adlandırılmaktadır. Mahallenin ortaya çıkışı işte bu yerleşik hayata geçilen neolitik çağa dayandırılmaktadır. İnsanların göçebe hayatı terk etmeleri onları bir arada yaşamaya sevk etmiş bunun sonucunda ortaya yerleşim alanları çıkmıştır. Günümüzdeki isimlendirmesi sonradan yapılmış olsa da mahalle kavramı yerleşik yaşama geçiş kadar köklü bir tarihe sahiptir.

Mahallenin tarihi bir yandan milli geleneğe diğ er yandan Medine Kent modeline dayandırılmaktadır. Din mek ansal örgütlenmede ayırıcı bir noktadır (Erkan, 2002: 76).

Mahallenin kendiliğinden ortaya çıkmasını sağlayan birtakım sebepler vardır. Bunlardan bir tanesi güvenlik faktörüdür. İlk kentlerle birlikte meydana gelen ve her dönemde şehrin güvenliği açısından birçok önlemlerin uygulama alanı olan mahallelerin çevresi yüksek duvarlarla çevrilmiş ve giriş  ıkışlar belirlenmiş bazı kapılardan yapılarak yaşanılan bölge denetim altında tutulmaya çalışılmıştır. En başta Sümer kenti Harfece'de görülen bu uygulamalar İşlam kentlerinin belirleyici özelliği olsa da Bizans ve Orta Asya'daki Türk şehirlerinde de görülmüştür.

Mahallenin oluşmasında etkili olan bir diğer faktör sosyal sebeplerdir. Yaşanılan bölgenin güvenliğinin sağlanması için alınan fiziki önlemlere ek olarak şehirden belli ölçüde soyut olan bazı sınırlı mahallelerde aynı kabile, aile, dini inaniş veya meslek gurubuna sahip insanlar birlikte yaşamışlardır. Bir başka deyişle şehri oluşturan her farklı  ge kendi mahallesinde homojen bir toplumsal yapı sağlayarak i  güvenliklerini de korumaya çalışmışlardır. Toplumsal ayırım ilkesine dayalı olarak mek anların ayırışması yoluyla oluşturulan bu tarz mahalleler, şimdilerde özel amaçla oluşturulmuş mek anların ilk örnekleri arasındadır (Kara, 2010: 11).

Belirli bir bölgede bir arada yaşamaya başlayan insan topluluklarının arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve kontrol altında tutulması aynı zamanda yaşanılan bölgenin ihtiyaçlarının karşılanması hususları ise mahallenin oluşumunda yönetsel ve hukuksal faktörleri ortaya çıkarmıştır. Bu hususların yerine getirilmesinde asayışi sağlamak adına yaşanılan bölgelerin belirli sınırlarla ayrılması ve başına bir yöneticiyle birlikte herkes için geçerli olan kuralların koyulması bir ihtiyaç ve zorunluluğa dönüşmüştür. Bu durum mahallenin oluşumunu tetikleyen nedenler arasındadır.

Mahallenin tarihi gelişim sürecini kavrayabilmek için geleneksel mahalle ve günümüz mahallelerinin karşılaştırılması yerinde bir adım olacaktır. Bu bağlamda eski mahalle yapısında cami ve imaret gibi yapıların etrafında şekillenen bir mahalle yapılanması görülür. Günümüz mahallesi incelendiğinde ise önce konut alanları oluşturulmakta sonrasında cami, okul gibi sosyal birimler mahalle çevresinde yerini almaktadır (Kavruk, 2004: 143).

İslam şehri ve Batı şehrinin en temel farklılıklarından birisi İslam şehirlerinin mahallelere ayrılarak yönetilmesi mahallenin tarihsel gelişim sürecini etkileyen kıstaslardan birisi olmuştur (Kuban, 1968: 54). Eski İslâm kentlerinden günümüz Türkiye kentlerinde etkisi görülen bir husus işte bu geleneksel İslâmî mahalle tarzıdır.

Bireyselliğin baskın olduğu Batı toplumlarının aksine cemaat içinde kendisine yer bulan İslam kent halkı, devletin atadığı yöneticiler aracılığıyla yönetilmiş, kendi içerisinde bir teşkilatlanmadan uzak kalmıştır (Bayramoğlu Alada, 2008: 40-41). Türk-İslam geleneğinden izler taşıyan Selçuklu ve Osmanlı idare teşkilatları yerel yönetim birimlerine bu bakış açısıyla yaklaşmış ve birimlerini bu anlayış tarzıyla oluşturmuştur.

Mahallenin genel olarak tarihsel gelişimine değindikten sonra çalışmanın özünü oluşturan ve mahalle kavramının hangi kültürden beslenerek bugünkü şeklini aldığını daha kolay kavrayabilmek adına Türk kültüründe mahalle çatısı altında belirli dönemlere özellikle değinmek gerekecektir. Bu dönemler Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet sonrası mahalle başlıkları kapsamında incelenecektir.

1.3.1. Selçuklu Dönemi'nde Mahalle

Selçuklu kentlerinin mahalleleri incelediğinde yerleşim açısından dinin çok ayırt edici bir husus olduğu saptanmıştır. Anadolu'nun fethinin yeni gerçekleştiği bu dönemde mahallelerin yoğunluğunun Müslüman ve Hristiyan olarak yoğunluk gösterdiğinin tespit

edilmesi ile birlikte zamanla hem Müslüman hem Hristiyanların bir arada yaşadığı mahalleler de ortaya çıkmıştır (Akşit, 2014: 76). Bu karma yapı Osmanlı mahalle yapısında da görülmektedir. Selçuklu kentlerinde görülen Hristiyan-Bizans, Türk-İslam karışımı yaşam biçimleri mahalle yapıları üzerinde de etkili olmaktaydı. Geleneksel Osmanlı Mahallesi ve Selçuklu Mahallesi birçok yönden benzerlik göstermektedir. Bunlardan bir tanesi Müslüman mahallelerinin bir mescit çevresinde kurulmuş olmasıdır. Aynı durum Osmanlı mahallerinde de görülmekte mahalle yönetimi hususunda “imamlara söz hakkının doğmasına neden olmaktaydı (Hızlı, 2014: 43).

Benzerlik gösteren bir diğer hususta imamların yanında görev yapan ıġdıřlerdir. Mahallede oturanların yönetimle ilgili konularında onları temsil eden ıġdıřler seçimle iş başına gelmektedir. ıġdıřlerin Osmanlı zamanında imamların olduğu gibi vergilerin dağıtımı ve toplanması hususlarında önemli görevlere sahip oldukları bilinmektedir (Çadırcı, 2011: 46).

Her mahalle, içlerinden iyi bilinen bir kişiyi mahalle başı olarak seçerdi. ıġdıř, mahalle sakinlerini hükümet ve kadı karşında temsil ederdi. Hükümetin halktan istediklerini mahalle halkına o duyururdu. ıġdıřten habersiz olarak mahalleden hiçbir şey alınamaz ve toplanamazdı. Bu işlerin yürütülmesinde ıġdıř’e mahallenin varlıklı ve ‘tanınmış aileleri yardım ederlerdi. Bunlara “ayan” adı verilirdi.

Bir kentte bulunan ıġdıřler aralarından becerikli, ağız iyi laf yapan, zeki birisini kendilerine reis seçerlerdi, bu seçilen kişiye “ıġdıřbaşı” denirdi. ıġdıřbaşı, şehrin temsilcisi konumundaydı. Şehirde yaşayan halk ile hükümet arasındaki işleri o düzenler ve takip ederdi ıġdıřler, mahalle halkına, hükümetin emirlerini ve isteklerini duyurur, mahalleyi şehirde verilen ziyafetlerde temsil ederdi tüm siyasî toplantılara katılırdı (Akşit, 2014: 79).

Özetlemek gerekirse; Selçuklu Dönem ve Osmanlı Dönem Mahalle yapısı büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bu çıkarıma dayanarak Selçuklu döneminde mahalle yapısı daha kısa tutulup Osmanlı döneminde mahalle kavramı ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

1.3.2. Osmanlı Dönemi'nde Mahalle

Osmanlı Devleti'nde idari, kentsel ve adli teşkilatın ilk aşaması mahallelerden meydana gelirdi (Palabıyık ve Atak, 2001: 334). Özellikle Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş dönemlerinde mahalle, toplumsal ve idari bakımdan yönetim birimlerinin temelini oluşturmaktaydı (Bayartan, 2005: 96). Osmanlı döneminin fiziki olarak belirleyici özelliklerinden biri bir Türk âdeti olarak, yeni mahalleler meydana getirmektir. Yeni mahallelerin oluşması yeni konut alanlarının kurulmasına yeni bir kent meydana gelmesine neden olmaktadır. Osmanlı şehrinde mahalle dokusu, tüm İslâm dünyasında mahalle adı verilen küçük cemaatlere ayrılır. İlk zamanlarda her biri ayrı olan bu gruplar dini bir yapının etrafında toplanmaktadır. Osmanlı'nın ilerleyen yıllarında kentleşme yeni mahallelerin ortaya çıkmasıyla aynı zamanlara denk gelir. Köylülerden ve göçebelerden meydana gelen karma gruplar, meslek, ırk, din köken benzerliklerine göre çeşitli mahalleler kurmuşlardır. Evlerini dini bir yapı çevresine kurarken içlerinde bir dini önder sözü dinlenen bir kişi bulunmuştur. Mahalleler yüzyıllar boyunca, belki de başlangıçtaki etnik köken ve dini homojenliklerinin varlıkları dolayısıyla benliklerini korumuşlardır (Cerasi, 2001: 13).

İdari açıdan mahalle kavramını açıklamak gerekirse; kent ve kasabalarda görülen ve mahallenin tahrir defterlerinde isimleri işlenmiş vergi mükelleflerinin olduğu bir topluluk şeklinde tanımlanabilir. İlk zamanlarda birkaç haneden oluşan mahalle nüfusun artmasıyla sosyal ve ekonomik açıdan ihtiyaçları da farklılık göstermiş insanlarda toplumsallaşma isteği içinde kendi kültürlerini oluşturma çabasına girmişlerdir. Osmanlı mahallesinde Türk-İslam kentlerinin mahalle özellikleri görülürdü. Osmanlı'da önemli sayılan vakıf ve loncaların yanı

sıra mahalleler de kent yönetimine katılırlardı. Belediye, adalet, mülkiye gibi konuların ilk basamağı mahalle olarak kabul edilirdi. Mahalle hem idari hem de toplumsal yönden Osmanlı devletine büyük yarar sağlamaktaydı.

1831 tarihli Vilayet Nizamnamesine göre 50 hane bir mahalleyi oluşturmakta ve her mahallenin bir temsilcisi bulunmaktaydı. Hükümeti temsilen mahallenin başında imamlar ve papazlar mahalle halkı ile yönetimin aracısı konumundaydılar. Mahalle sakinlerinin anlaşmazlıklarının çözülmesi, padişah fermanlarının halka duyurulması, mahalle güvenliği, temizliği, su sistemleri gibi hususlardan sorumlu olan imamlar Tanzimat Fermanından sonra bu görevleri muhtara devretmişlerdir (Büyükmihçı, 2014: 6). Gayrimüslim halkın oturdukları mahallenin yönetimi, kendi aralarındaki dini görevlilere kocabaşılara ve papazlara verilmişti. İmam, padişah kararı ile tayin edilecek kadar önemli bir konuma sahipti. Mahalle o zamanın koşullarında yerel yönetim birimi olmamasına rağmen günümüz modern belediyelerinden daha fazla fonksiyona sahiptir. Bunlar arasında asayiş ve güvenliğin sağlanması, nüfusla ilgili işler, çevrenin temizliği, gıda kontrolü ve eğitim faaliyetleri vardır (Al, 2008: 51; Çadircı, 1991: 40; Eryılmaz, 1988: 466; Ortaylı, 2000: 107). Osmanlı idare sisteminde kadı-imam arasındaki ast-üst ilişkisinin yıkılması Tanzimattan önce II.Mahmut zamanı yeniliklerine dayanmaktadır. “Kadı”nın yönetimle ilgili görev ve yetkilerinin kısıtlanıp elinden güvenlik ve kentsel hizmet yetkileri alınınca, imamlar da yönetici konumundan çıkmıştır. “Kadı” yalnızca şer’i bir hâkim derecesine düşmüş mahallelerdeki değişiklik ise bu şiddette olmamış ve imamlar mahallelerde tek söz sahibi olmasa dahi bazı görev ve yetkileri elinde tutmaya devam etmişlerdir. 19.yüzyıl yenilik hareketleriyle birlikte mahalle ve köylerde muhtarlık kurulmaya başlayınca imama göre muhtar daha yetkili bir yönetici konumuna yerleşmiştir (Ortaylı, 2000: 107-108).

Muhtarlık teşkilatı ilk kez 1829 yılında İstanbul’da kurulmuştur. Muhtarlık teşkilatının ilk olarak İstanbul’da kurulmasının nedenleri; şehrin asayişini sağlayan Yeniçeri Ocağı’nın

1826 yılında kaldırılması nedeniyle şehrin güvenliğini sağlanmasında aksaklıkların baş göstermiş olması, iktisadi ve idari görevlerin daha iyi yerine getirilmesi için yeni bir düzenlemeye duyulan ihtiyaç, İstanbul'a taşradan gelenler sonucu artan nüfus, işsizlik ve düzensizliktir (Eryılmaz, 1988: 467). Bu süreçte halk ve devlet arasında sağlıklı bir bağ kurabilmek amacıyla ilk olarak İstanbul'da Müslüman halkın yaşadığı mahallelerde muhtarlık teşkilatı kurulmuştur. Muhtarlık teşkilatıyla birlikte her mahallede muhtar-ı evvel (birinci muhtar) ve muhtar-ı sani (ikinci muhtar) olmak üzere iki muhtar görev yapmıştır (Bayartan, 2005: 104-105).

Muhtarlık kurumunun taşrada ilk olarak Kastamonu' da kurulduğu bilinmektedir. Bu durum şöyle bir olaya dayandırılır: Kastamonu Taşköprü kazasında halk kazanın ayanı Hacı Ömer'den zulüm ve baskı görmektedir. Ayan Hacı Ömer'i mütesellime şikâyet ederler. Mütesellim Hacı Ömer'i sorguya çağırır. Fakat Hacı Ömer sorguya gitmez ve isyan çıkartır. Mütesellim isyanı bastırır ve Hacı Ömer'i görevden alır. Yerine başka ayan seçmek yerine İstanbul'da uygulanan muhtarlık sistemini padişahın da onayıyla Kastamonu'da uygulamaya başlar. Padişah muhtarlık sisteminin bütün eyaletlerde uygulanması için ferman yayınladı. Böylelikle muhtarlık sistemi taşranın her yerinde uygulamaya geçmiş olur (Keleş, 2013: 61).

1864 tarihli Vilayet Nizamnamesine göre; Muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi olabilmek için; Osmanlı uyruğuna sahip olmak, mahalle ile bağı bulunmak, en az 30 yaşında olmak ve devlete direk olarak yılda en az 100 kuruş vergi vermek gerekmekteydi. Seçmen olabilmek için ise; Osmanlı uyruğundan olmak, mahalle ile bağlantısı olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak ve devlete direk olarak yılda en az 50 kuruş vergi vermek şartı aranmaktaydı. Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri bir yıllığına seçilirlerdi. Tekrar seçilmeleri de mümkündü. Bir suç işleyen muhtarlar doğrudan ya da ihtiyar heyetinin isteğiyle hükümetçe görevden alınırldı (Gökçeer ve Heper, 1977: 5).

Mahalle, Osmanlı şehrinde aynı zamanda mali bir birimdi. Birçok vergi mahalle tabanında toplanıyordu, yani kentin tamamına düşen vergi miktarı mahallelere eşit olarak paylaştırılıyor sonra da her mahalle kendi payına düşen vergiyi bağlı bulunduğu şehrin idaresine vermekle sorumlu tutuluyordu. 18.yüzyılda yaygın olarak görülen “avarız” ve “imdadiye”ler bu uygulamaya örnek gösterilebilecek vergilerdi. Bir mahallede yaşayan kişilerin toplu olarak belli bir miktar paradan yükümlü tutulmaları, bu kişilerin birbirlerini karşılıklı olarak denetlemesini sağlayan bir sistemdi. Çünkü komşulardan birinin vergisini ödememesi durumunda diğerleri daha fazla ödemek durumunda kalacaktı (Bayartan, 2005: 99).

1.3.3. Cumhuriyet Dönemi’nde Mahalle

19. yy da Batılılaşma hareketleri sonucunda Osmanlı Mahallesi kentle bütünleşmeye başlamış dayanışma üzerine yaşamın devam ettiği mahallede bireylerin gelirlerinin temel alındığı yeni yerleşim yerleri oluşmuştur. Taşrada bozulan düzen sonucu büyük kentlere olan göç hareketleri artarak devam etmiştir (Bayramoğlu Alada, 2008: 193-194). Söz konusu göçler hem göç edilen yerleri hem de göçün edildiği yerlerin temel yapısını değiştirmiş, Cumhuriyet öncesi Osmanlı kurumlarında yaşanan ikili durum mahallenin de temel problemi hâline dönüşmüştür.

19. yüzyılda her alanda kendisini gösteren yenileşme hareketleri şehir ve mahallelerin yeniden düzenlenmesi uğraşlarında da kendini göstermiştir. Özellikle İstanbul’da girişilen imar çalışmaları mahallelerin geleneksel yapısında değişime sebep olmuştur. Ulaşım imkânlarının gelişmesiyle birlikte ihtiyaç duyulan geniş caddeler ve birbirine bağlanan mahallelerin sayısı artmış, yabancıların zor girdiği mahalleler artık işlek birer geçiş yolu hâline gelmeye başlamıştır. Bu durum ise mahallenin ve mahallelinin yapısında değişime neden olmuştur. Eski sakinliğini kaybeden mahalle için güvenlik önemli bir konu hâline gelmiştir.

1876 da Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesiyle beraber belediye, yeni bir yönetim birimi olarak kabul edilmiştir. Belediye teşkilatlarının kurulmaya başlanmasıyla birlikte geleneksel yapılanmaya sahip olan mahalle ve muhtarlık teşkilatları eski önemini kaybetmiştir. 20.yy başında mahalle yönetimine göz atıldığında ise imam, muhtar ve ihtiyar heyetinden oluşan bir mahalle yönetimi görülmektedir (Bayramoğlu Alada, 2008: 188). Fakat belediyelerin yönetimde söz sahibi olmaya başlamasıyla birlikte 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu'nda da mahalle muhtarlıkları yer almamıştır. Cumhuriyet döneminde mahalle içerisinde görülen işlerin belediyeler tarafından yerine getirilmesinde karşı karşıya kalınan problemler mahalle teşkilatı ve muhtarlıklarını tekrardan akıllara getirmiştir (Tekeli, 2011: 90).

Gelişimini Osmanlı'da tamamlayan mahalle 1923 Cumhuriyetin ilanından itibaren yeni devletin kurulmasıyla farklı bir boyuta taşınmıştır. Cumhuriyet kurulmadan önce son dönemler göz önüne alındığında, yasallığını 1864-1871 nizamnamesiyle alan fakat 1913 senesindeki kanunda, yer verilmeyerek hukukiliğini kaybeden mahalle yönetimi, 1918 yılında izinle varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'da idari, işlevsel ve sosyal özelliklere sahip olan mahalle, Cumhuriyet zamanında bu özelliklerini kaybetmiş kent içinde kaybolmaya başlamıştır. Mahalle bu dönemde de büyük problemlerle karşılaşmış, mahalle yönetimi kaldırılıp tekrar kurulmuş belirli bir döneme kadar istikrar sağlanamamıştır (Aydın, 2018: 23).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni devletin kurulduğu ilk zamanlarda kaldırılan veya bazı değişiklikler yapıldıktan sonra varlığını sürdürmeye devam eden kurumların yanında hiç değişiklik yapılmadan varlığını sürdüren kurumlar da olmuştur. Mahalle muhtarlığı Osmanlıdan miras kalan ve üzerinde bir değişiklik yapılmamış kurumlardan birisidir. Mahalle muhtarlığı 1913'te "İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunuyla" kaldırılmış bununla birlikte muhtarlığın yapacağı işleri yapacak başka bir kurum olmadığı için hukuki olarak olmasa da işlevsel olarak varlığını devam ettirmiştir (Arıkboğa, 1999: 112).

Başka bir deyişle; 1913 senesinde uygulamaya konulan yeni Vilayet Kanunu'yla mahalle teşkilatı hukuken yok sayılmış ama mahallenin görevleriyle ilgili olarak yeni bir düzenleme yapılmadığından, devletin de izni ile 1934 senesine kadar işlevsel olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1930 da yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu ile mahalle, ilk kez sınırlı da olsa kendi adına tanımlanmaya başlamıştır. Kanunun 8'inci maddesine göre; bir belediye sınırları içinde mahalleler ihdası, ilgası, birleştirilmesi belediye meclisinin ve mahalli idare heyetinin kararına ve Valinin onayına bırakılmıştır. 1933 senesine gelindiğinde, mahalle muhtarlıkları, 2295 Kanunuyla fiilen de yürürlükten kaldırılmış ve görevleri 15436 sayılı tüzükle merkezi yönetim ve belediyelere paylaştırılmıştır, 10 yıllık bir deneyim sonrasında, İçişleri Bakanlığınca muhtarlık teşkilatının önemi ve gerekliliğinin farkına varılmıştır. 1944 yılında yürürlüğe giren 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun” ile Mahalle teşkilatı tekrar kurulmuştur (Bayramoğlu Alada, 2008: 160).

Hem Osmanlı geleneksel özelliklerini almış hem de Cumhuriyetin nimetlerinden beslenerek bugünkü halini almış olan mahalle Türk yönetim kültürü zenginliğinin en güzel örneklerinden birisidir.

1.4. Türkiye’de Mahallenin Yasal Dayanakları

Türkiye’de mahalleler iki farklı şekilde kurulmaktadır. Birincisi şehrin ya da kasabanın nüfusunun artması sonucu yeni mahalle kurulumuna ihtiyaç duyulması ya da var olan mahallenin bölünmesi ikincisi ise; bir yerde belediye kurulurken varlığı sona eren köy tüzel kişiliğinin yerine mahallenin kurulmasıdır (Parlak ve Ökmen, 2010: 284).

Mahalle yönetimi 1829-1830 yılında muhtarlık teşkilatının kurulmasıyla tanınmıştır. 1913 yılında resmi olarak kaldırılan mahalle yönetimi Cumhuriyet döneminde 1930 yılında yeniden gündeme gelmesine rağmen bu durum çok uzun sürmemiş 1933’te tekrar kaldırılmıştır.

1944 yılında ise tekrardan kurularak günümüze kadar varlığını korumuştur. Günümüzdeki mahalle biriminin temeli 1944 senesinde onaylanan 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun” ile atılmıştır. 1977 tarihli 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası ve 1984 tarihli 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun ile bazı değişikliklere uğramıştır (Aydın, 2018: 41).

Mahalle yönetiminin başlı başına bir tüzel kişiliği olmamasına rağmen birçok kanun mahalle yönetimine yasal dayanak oluşturmaktadır. Mahalle yönetiminin yasal dayanaklarını incelemeden önce yerel yönetimlerin yasalarda nasıl yer aldığını incelemek çalışmanın bütünlüğü açısından sağlıklı bir adım olacaktır. 1982 Anayasası'nın 127. Maddesine göre; il belediye ya da köy halkının yerel ortak ihtiyaçlarının karşılanması için kuruluş amaç ve şekilleri kanun ile belirtilen ve karar organları da kanunda yer alan, seçmenlerce seçilmek suretiyle oluşturulan tüzel kişiliği olan birimleri yerel yönetim birimleri olarak adlandırmaktadır. Mahalli idareler de adı verilen bu birimler; kuruluş, görev ve yetkileri yerinden yönetim esasına uygun olarak kanun ile düzenlenmektedir. Kamu tüzel kişiliği olan bu mahalli idari birimlerin kendilerine özgü bütçeleri vardır. Bazı kararları da kendilerinin alabilme yetkileri mevcuttur (Kavruk, 2004: 182).

Anayasa'da idarenin kuruluş ve sorumluluklarıyla ayrılmaz bir bütün olduğu belirtilmektedir ve Mahalli idari birimlerine Anayasa'da verilen önem büyüktür. 1982 Anayasası bu konuyla ilgili düzenlemelere yer vermektedir. Buna göre mahalli idareler il özel idaresi, belediyeler ve köy idaresi olarak üç birimden oluşmakta olup köy idaresi bunlardan en eski olanıdır. Belediye ve il özel idareleri ise batılılaşma zamanlarında Fransız idari yapısı örnek alınarak kurulmuş olan idari birimlerdir (Gözübüyük ve Tan, 2001: 226-227).

Hukuki olarak mahalle, tüzel kişiliği olmayan bir yönetsel birimdir. Bu açıdan da yetki, sorumluluk ve hiyerarşi bakımından mülki amirlere bağlıdırlar (Bulut, 2001: 33). Bu sebeple hem mahalle tüzel kişiliği adına dava açmak hem de mahalle hakkında dava açmak mümkün değildir. Bu duruma bir istisna olarak emlak vergisinin bedel ve değerlerin kesinleşmesi aşamasında takdir komisyonlarının kararlarına karşı mahalle muhtarlarına dava açma hakkı vardır (Aytaç, 1995’ den akt. Koçberber, 2005: 106).

Mahalle biriminin yasal dayanağını oluşturan bazı kanunlar ve mahalleye ilişkin maddeleri;

“Mahallenin ve mahalle yönetiminin kuruluşuna ilişkin 1930 tarih 1580 sayılı Belediye Kanunu”: Bu kanunun 8. Maddesinde mahallenin idari bir birim olduğu ve Belediye sınırı içinde mahallenin ihdası, ilgası ve birleştirilmesinin belediye meclisinin kararı ve valinin onayıyla yapılacağı vurgulanmaktadır.

“1944 tarihli ve 4541 sayılı Şehir Ve Kasabalarda Mahalle Muhtar Ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun: Bu Kanunda 1580 sayılı belediye kanununa göre kurulacak olan mahallelerde muhtar ve ihtiyar heyeti kurulması ve bunların görevlerine vurgu yapmaktadır.

“1945 tarihli Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğü’nde” Muhtar ve ihtiyar kurullarının seçim, muhtarın görevleri, alacağı harçlar ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

“Bazı özlük haklarına ilişkin 1977 tarih 2108 sayılı Muhtar Ödenek Ve Sosyal Güvenlik Yasası”: Bu yasada, köy ve mahalle muhtarlarına verilecek aylık ödenek miktarı ve muhtarların sigortalı sayılacakları belirtilmiştir.

“1984 tarih 2972 sayılı Mahalli idareler ile Mahalle Muhtarları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında kanun”: Bu kanunda mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti üyelerinin seçimi anlatılmıştır.

“2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu”: Mahalle ve Yönetimi başlığıyla, Mahallenin muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetileceği belirtilmekte buna ek olarak Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, sınırlarının değiştirilmesi gibi işlemlerin belediye meclisinin kararı üzerine kaymakamın görüşü alınarak valinin onayıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir.

1.5. Mahallenin Kurulması ve Örgütsel Yapısı

Türkiye’de birçok düzenleme ve değişikliklerden geçmiş olan mahalle yönetimi son olarak 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile düzenlenmiştir. Belediye Kanununun 9. Maddesine göre ise, “Bir belediye sınırı içinde mahalleler kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adları ve sınırlarının değiştirilmesi belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine, valinin onayıyla olur”. Mahallelerin aynı köyler gibi seçilmiş organları, muhtarları, sınırları ve yönetimleri vardır. Orada yaşayan halkın istek ve problemleri mahalle yönetimi aracılığıyla ilgili mercilere iletilmektedir (Narinoğlu, 2009: 41).

Yukarıda da belirtildiği gibi; mahalle ile ilgili yasal düzenleme 1994 tarih ve 4541 sayılı kanunun ve bu kanun kapsamında hazırlanan 04/ 04/ 1945 tarihli Tüzük buna ek olarak 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda yer almaktadır. Özetle; 4541 sayılı Kanun’da mahallelerin kent ve kasabalarda kurulacağı açıklanmakta ve mahalle yönetiminin başlıca görevleri belirtilmektedir. Belediye Kanunu’nda ise, mahallenin tanımlaması yapıldı 3/d

maddesi ile mahallelerin ne şekilde kurulup kaldırılacağına ve yönetiminin nasıl oluşacağına ilişkin 9. Madde yer almaktadır (Erdagöz, 2012: 62).

1.5.1. Örgütsel Yapısı

Mahalle yönetiminin beş yılda bir seçimle seçilen organları, muhtar ve ihtiyar heyetidir. Her ikisi de direk olarak mahallede oturan seçmenler tarafından çoğunluk sistemiyle seçilir. 2972 sayılı kanunun 31. maddesinde ve Şehir ve Kasabalardaki Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğü'nde mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyeti üyeliğine aday olma ve seçilmeyle ilgili bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Buna göre; mahalle muhtarlığı ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde adaylık usulü yoktur. Bu siyasi partilerin aday gösteremeyeceği anlamına gelmektedir. Bu yönüyle Köy Muhtarlığı ve Köy İhtiyar Meclisi üyeliğiyle benzerlik göstermektedir. Adayların en az altı aydan beri o mahallede oturma zorunluluğu vardır. 2017 yılında yapılan referandum ile seçilme yaşı on sekiz olarak değiştirilmiştir. On sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçilmeye engel bir durumu yoksa muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi seçilebilme hakkına sahiptir. Ayrıca adaylık için ilkokul mezunu olma zorunluluğu yoktur. Okuryazar olmak adaylık için yeterli sayılmaktadır

Aynı kanunun ilgili maddelerinde; mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti üyelerinin 5 yıllığına seçildiği, herhangi bir sebeple boş kalan muhtarlıklar için her yıl haziran ayının ilk Pazar günü seçim yapılabileceği, seçim yapılana kadar muhtarlık görevinin mahallin en büyük mülki sorumlusu tarafından atanacak muhtar vekilince yürütüleceği gibi hususlar yer almıştır. Aynı kanunda, Muhtarın kendisine bir çalışma yeri belirlemesi gerektiği muhtarlık işlerini yürütmek için günde belirli saatler ayırıp bunu halka duyurması gerektiği çalışma yerinin giriş kapısına muhtarlık levhasını asması gerektiği belirtilmiştir (Erdagöz, 2012: 72).

İdari bir birim olarak mahalle, organlarıyla ve görevleriyle bir bütünlük teşkil etmektedir. Mahallede yönetim teşkilatı, muhtarlık ve ihtiyar heyetidir. Birinci Dönem TBMM’de komün yasa tasarısının görüşmeleri esnasında “Muhtarlık ve ihtiyar heyetleri Türklüğün ananesi” ifadesi ile bu birimin önemine vurgu yapılmıştır (Akın, 1996: 37).

Günümüzde mahalle yönetiminde bireysellik ön plandadır. Yapılan faaliyetlerde ihtiyar heyetinin etkisi ve üstleneceği işlev en aza indirilmiştir. Birçok görevi muhtar tek başına yapabilmektedir (ikametgâh senedini tasdik etmek gibi). Çok sık olmasa da birinci azaya görevler düşmektedir. Günümüzdeki bir diğer değişiklik de muhtarlık kurumunun yerel ihtiyaç ve yerel özellikler kapsamında yeni yeni fonksiyonları üstlenmesidir (Arıkboğa, 2000: 5-6).

1.5.1.1. Muhtar

Muhtar, seçimle iş başına gelen mahalleden sorumlu bazı fonksiyon ve görevleri olan bazı görüşlere göre merkezi yönetimin mahalledeki yürütme organı ve personeli, bazı görüşlere göre yerel yönetim teşkilatı içinde bulunan ve yerel yönetimlerle ilgili işlerde iletişim kurulan kişi, mahalle idaresinin birincil organıdır. Bu tanım mahalleden mahalleye değişiklik göstermektedir. Bazı kenar mahallelerde muhtar her türlü hizmeti yerine getiren iş, aş veren kişi; merkez mahallelerde ise fuzuli masraf olarak görülmektedir (Kara, 2001: 43). Seçimle göreve gelen muhtar mahallenin başıdır ve mahalleyi gerekli yerlerde temsil etmektedir.

Muhtarlık ilk olarak 1829’da İstanbul’da ortaya çıkmıştır. Muhtar-ı evvel (birinci muhtar) ve muhtar-ı sani (ikinci muhtar) olarak tüm mahallelere ikişer muhtar atanmış sonrasında 1833 yılında Kastamonu’nun Taşköprü ilçesinde muhtar seçilmesiyle bu sistem bütün ülkede yayılmıştır. 1930 senesine kadar muhtar fiili olarak mahalleyi yönetmiş 1930’da 1580 sayılı kanunla tekrar hukukiliğini elde etmiş olsa da; 1933’te bir kanunla tamamen

kaldırılmıştır. Fakat 1944 yılında 4541 sayılı kanunla muhtarlık kurumu tekrar hayata geçirilmiş dönem dönem bazı değişikliklerle günümüze kadar varlığını korumuştur (Aydın, 2018: 32).

Günümüzde mahalle muhtarlığı merkez ve yerel arasında bir aracı vazifesindedir. Yönetilenle- yönetenler arasında iletişimi gerçekleştiren bir kurum gibi tarif etmek doğru olacaktır. Zira kendisinin herhangi bir işi yerine getirme durumu yoktur. Kurumların taleplerini mahalle halkına, mahalle halkından gelen talepleri de kurumlara ileten bir mercidir. Buna ek olarak mahalle muhtarlığının tüzel kişiliği yoktur ve 2005 yılında çıkarılan Belediye kanunundan önce muhtarın mahalle sakinlerini temsil etme yetkisi yoktur (Arıkboğa, 2000: 167; Bulut, 2001: 33- 34; Bulut ve diğerleri, 2000: 179) Muhtarlığın kurulması sadece yönetsel açıdan bir tercih değildir. Ekonomik, siyasal ve sosyal değişimler açısından da bakmak gereklidir (Arıkboğa, 1999: 106).

Muhtarlık ve muhtarlık seçimi ile ilgili son düzenlemeler “2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” da yer almaktadır. Söz konusu yasanın 2.maddesinde mart ayının 30. günü seçimin başlama tarihidir. Aynı yıl Haziran ayının ilk Pazar günü oy verme günüdür. Aynı kanunun ilgili maddesinde mahalle muhtarlığı için mahallenin seçim çevresi olduğu belirtilmiştir. Muhtarlar 5 yıllığına seçilirler. 8.maddede muhtarlığa veya ihtiyar heyetine seçilebilmenin şartları yer almaktadır. Bu şartlar; Türk vatandaşı olmak, en az altı aydan beri o mahallede oturmak, 2017 yılında yapılan değişiklik ile 18 yaşını doldurmak, bu kanunda ve bu kanunun atıf yaptığı başka kanunlarda öngörülen hükümlerde seçilmeye engel durumu olmamaktır (Aydın, 2018: 42).

Konu bütünlüğünü sağlamak ve çalışmada tekrara düşmemek adına Mahalle Muhtarının görev ve sorumluluklarına çalışmanın devamında “Mahalle yönetiminin görevleri” başlığı altında yer verilecektir.

1.5.1.2. İhtiyar Heyeti

İhtiyar heyeti; mahalle yönetiminde muhtarın yardımcıları konumunda seçimle göreve gelen ve muhtarın denetimini yapan 4 kişilik heyettir. 4541 Kanununda ihtiyar heyetinin durumu ile ilgili açıklamalara da değinilmiştir. Kanuna göre; oluşturulacak olan mahallelerde muhtar ve muhtarın başkanlığında 4 kişiden oluşan ihtiyar heyeti seçilmelidir. Bu heyetin 4 yedek azası olmalıdır. “2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” ile ise ihtiyar heyetinin seçimine ilişkin açıklamalar yapılmaktadır. Kanuna göre; ihtiyar heyeti seçimleri de muhtarlık gibi 5 yılda bir yapılmakta, oy çokluğuna göre seçilmektedir. Kanunda muhtara yardımcı konumunda olduğu ön plana çıkarılmıştır. Yine 2972 sayılı kanunda ihtiyar heyeti seçilebilmek için şartlara değinilmiştir. İhtiyar heyeti seçilebilmek için; Türk vatandaşı olmak, en az altı aydan beri o mahallede oturuyor olmak, 25 yaşını doldurmuş olmak, okuryazar olmak gerekmektedir. 1983 tarihli 2839 sayılı Milletvekili Kanununa göre ise; Kısıtlı olmamak, Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, askerlik görevini yapmış olmak ihtiyar heyeti seçilebilmek için gereken şartlar arasındadır.

İhtiyar heyetine yapılan bir takım eleştiriler bulunmaktadır, bunlar arasında ihtiyar heyetinin temsili olarak kaldığı iş yükünü muhtarın üstlendiği yer almaktadır. İhtiyar heyetinin kanuni olarak haftada en az iki kez, bunun haricinde muhtar tarafından çağırıldıkça toplanması gereklidir. Ancak pratikte ihtiyar heyeti toplanmamakta ve işlerin sadece muhtar tarafından yapıldığı tespit edilmektedir. İhtiyar heyeti üyelerinin yapması gereken bir görevi veya imzalatılması gereken bir belge olduğunda, belgeler iş sahipleri tarafından heyet üyelerine bizzat götürülüp imzalatılmaktadır (Demirel, 1987: 13-18). İhtiyar heyetinin görevlerine de “mahalle yönetiminin görevleri” başlığı altında yer verilecektir.

1.6. Mahalle Yönetiminin Görevleri

Mahalle yönetiminin muhtar ve ihtiyar heyeti olarak 2 organı vardır. Teoride ihtiyar heyetine de birçok görev yüklenmesine karşın pratikte söz konusu görevleri muhtarın üstlendiği görülmektedir. Muhtar ve ihtiyar heyetinin birlikte görev yaptığı durumlar bu durumun dışındadır. Muhtarların görevleri 4541 sayılı kanunda “Şehir ve Kasabalardaki Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğü’nde” ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Kanunda muhtarlara verilen görevler çok fazla olmasına rağmen yalnızca belirli görevler muhtarlar tarafından yerine getirilebilmektedir. İhtiyar heyeti üyelerinin görevleri karşılığında herhangi bir ücret verilmemektedir (Eryılmaz, 2012: 223).

4541 sayılı kanuna göre Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetine verilen görev ve yetkileri şu başlıklar altında toplayabiliriz. Nüfus ve vatandaşlık hizmetleriyle ilgili görevler, askerlik ile ilgili görevler, seçimler ile ilgili görevler, adliye ile ilgili görevler, tapu kadastro ile ilgili görevler, milli eğitim ile ilgili görevler, sosyal güvenlik ile ilgili görevler, ulusal savunma ile ilgili görevler, sivil savunma ile ilgili görevler. Bunların yanı sıra; seferberlik ile ilgili görevler, sağlık ile ilgili görevler, tarım ve hayvancılık ile ilgili görevler, kolluk ile ilgili görevler, tebligat kanunu ile ilgili görevler, vergilerle ilgili görevler, vakıf arazilerinin satışı ile ilgili görevler, mülki idare amirlerince verilen görevler de vardır (Göküş vd. 2013: 36).

Yukarıdaki görevlere ek olarak 5393 sayılı belediye kanunu ile muhtarlara bazı yeni görevler verilmiştir. Bu görevler; mahalledekilerin gönüllü katılımıyla müşterek ihtiyaçları saptamak, mahallenin refah seviyesini arttırmak, belediye ve diğer kamu kurumları ile mahallenin aracılığını yapmak, mahalleyi ilgilendiren konularda fikir beyan etmek, diğer kurum ve kuruluşlarla gerektiğinde iş birliği yapmak ve kanunlarla tanımlanan diğer görevleri yerine getirmektir.

Bu görevler haricinde muhtarlar belediyelerin ihtisas komisyonu toplantılarına katılmaktadırlar. Ayrıca Kent Konseyi yasasına göre kent konseyi üyesi sayılmakta ve kent konseylerinde mahallelerini temsil etmektedirler (Aydın, 2018: 36).

Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğüne göre; Muhtarlar resmi mühür kullanırlar, Muhtarların kullanacakları defter, fiş, ilmühaber, şahadetname vb. belgeler içişleri bakanlığı kontrolünde düzenlenir.

Mahalle yönetiminde muhtarın görevleri geleneksel döneme göre günümüzde bazı değişikliklere uğramıştır. Günümüzde teknolojinin kullanımının yaygınlaşması bu durumun en büyük sebebidir. İhtiyar heyetinin görevleri ise geleneksel döneme göre çok büyük bir düşüş göstermiş ve bu görevler günümüzde muhtarın kendisine yüklenmiştir.

1.7. Mahallenin Mali Yapısı

Tüzel kişiliği olmayan mahalle yönetiminin kendisine ait bir bütçesi de yoktur. Mahalle yönetiminin yaptığı hizmetlere karşılık olarak iş sahiplerinden her yıl idare yönetimleri tarafından belirleyen tarifeye göre ücret alınır. Mahalle muhtarlarının harç pulu karşılığında tahsil edecekleri ücretlerin %25'i kendilerine prim olarak ödenir (Aslan vd. 2015: 173).

Mahalle muhtar ve ihtiyar kurulunun yapacağı hizmetlere karşılık olarak iş sahiplerinden alacakları harçlar, mahalle yönetiminin tek gelir kaynağıdır. Söz konusu harçlar muhtarın tasarrufundadır, muhtarlık işlerinin devam ettirilmesi için gereken kira, ısıtma ve aydınlatma masrafları bu harçlardan karşılanır. Mahalle yönetiminin kendisine has bir bütçesi yoktur (Eryılmaz, 2012: 223).

Buna ek olarak 5393 sayılı belediye kanunu belediyenin, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve problemlerinin çözümü için bütçe imkânları dâhilinde ihtiyaç

duydukları nakdi yardım ve desteği vereceğini belirtmiştir. Alınacak nakdi yardımın nereye harcanacağı ve miktarının ne olacağı her yılbaşı il idare kurulları tarafından belirlenir ve muhtarlıklara duyurulur. Muhtarlar da belirlenen bu tarifelere uymak ve aldıkları harç miktarını ilgili belgenin üzerinde göstermek zorundadır. Mahalle muhtarlıklarına verilen harç gelirlerinin mahallede yapılan hizmetlerin masraflarını karşılamada yetersiz kalması, mahalle muhtarlıklarına devlet tarafından her ay düzenli olarak devlet bütçesinden belli miktar ödenek verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum sonucunda 1977 tarihli 2108 sayılı “Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunu” ile mahalle muhtarlarına ödenek bağlanmıştır (Palabıyık ve Atak, 2000: 51).

Mahalle yönetiminin bütçesi ile ilgili birtakım problemler mevcuttur. Bunlardan bir tanesi muhtarın mahalle için belediyeden mi merkezden mi ödenek alacağının açıkça belirtilmemiş olmasıdır. Bir diğer problem ise mahallenin kendine has bir bütçesinin olmaması sebebiyle yaşanan ekonomik sıkıntılardır. Mahalle yönetiminin elde ettiği harç bazı mahallelerin muhtarlık bürolarının masraflarını dahi karşılayamayacak kadar azdır.

Çalışmanın bu bölümünde mahalle yönetsel boyutuyla ele alınmıştır. İkinci bölümde kentlerin dönüşümü üzerinden mahallenin yaşadığı değişim süreci anlatılacak ardından Türkiye’de güvenliklı sitelerin oluşumuna değinildikten sonra mahalle yapılanması sosyolojik boyutuyla incelenecektir.

2. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE MAHALLENİN DÖNÜŞÜMÜ VE SOSYOLOJİK BOYUTUYLA MAHALLE

Küreselleşme sürecinde kent ve mahalle incelemesi yapılırken kentleşme, kentsel dönüşüm, sanayi devri gibi küreselleşmeyi besleyen ve küreselleşmeden beslenen bu olgular açıklanmalıdır. Birbirleri arasındaki ilişkiler ve bu kavramların birbirlerinden ayrılmazlığı vurgulanmalıdır. Bu başlık altında tüm bu olgular ayrıntılı biçimde açıklanacak ve bu olguların mahalleye olan etkilerine değinilecektir.

2.1. Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşmenin Etkisinde Türkiye’de Mahallenin Durumu

Küreselleşme, genel olarak siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel yani hemen hemen her alandaki değişim ve dönüşüm sürecini kapsamaktadır. 1960’lı yıllarda ortaya çıkan küreselleşme kavramı, 1980’lerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmış, 1990’larda ise tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir kavram olarak kabul edilmiştir (Bozkurt, 2000: 18). Önceleri uluslararası, ekonomik ve siyasal hareketlere dikkat çekmek için ortaya atılan kavram, McLuhan’ın dünyayı ‘küresel köy’ olarak tarif etmesi ile kültürel özellikleri de temsil etmeye başlamıştır (Aktaran Bal, 2008: 236). 20. yüzyılın sonlarına doğru devletlerarası siyasi gruplaşmaların sona ermesiyle, her alanda liberal politikalar etkili olmaya başlamış, tüm dünyayı nüfuzu altına alan iletişim, teknoloji ve ulaşımındaki gelişmeler devlet ve insanların yakınlaşmasını sağlamış, siyasi sınırlar yavaş yavaş önemini kaybetmiştir (Keleş, 2001:564).

Küreselleşmenin kökeni çok eski zamanlara dayanmakla birlikte günümüzdeki anlam ve işlevi farklılık göstermektedir. Geçmişte küreselleşmenin en önemli boyutu, ekonomik etkileşim olarak bilinirken günümüzde küreselleşmenin ayırt edici özelliği; farklı siyasal ve ekonomik yapıların, uygarlıkların, kültürlerin tek bir dünya çatısı altına toplanması olarak

algılanmaktadır. 21. Yüzyılda küreselleşme sürecinde mallar, sermaye, bilgi, ideolojiler kendi sınırlarından çıkarak dünyanın her bölgesine kolaylıkla ulaşabilmektedir (Kayan, 2005: 274).

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik alanda kentler daha fazla etkili olmaya başlamış, kapitalizmin etkisiyle değişime uğramış ve kent sermayenin yeniden üretildiği yer olarak nitelendirilmiştir. Kentler sermayenin cazibe merkezleri konumuna gelmiştir. Uluslararası tüketim, finansman ve ticaretin ev sahipliğini yapan kentler tüketim kültürünün bir parçası durumuna gelmiştir. Kısa sürede kentler sosyal kutuplaşmaya neden olan tek tip yaşam tarzının benimsenmesini zorunlu kılan, zengin ve fakir kesim arasında uçuruma neden olan yerleşim birimleri haline gelmişlerdir. Küreselleşme süreci ile beraber “tek tipleşen” kentlerin tüketim toplumu ideolojisi kentlerin çehresine de yansımış dünyanın neredeyse her yerinde AVM’ler ve buna benzer yapılar yapılmaya başlanmıştır. Bu tip yapılar kentin tarihi, kültürel dokusunun yıpranmasına ve kent kimliğinin de yok olma sürecine girmesine neden olmuştur (Balaban, 2018: 1-3).

Türkiye’de 1980 yılı birçok yönden dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir. Nüfus hareketleri ve kentleşme sürecinin doyum noktasına ulaşması, küresel politikalar ile dünyanın yeniden yapılanma sürecine girdiğinin farkına varılması, Türkiye’ de siyasal yapılanmadaki değişimler 24 Ocak kararlarının ekonomiye yansımaları olarak liberalizasyon politikalarının Türkiye’ deki kentsel dönüşüme farklı boyutlar kazandırması 1980 yılının dönüm noktası olarak nitelendirilmesinde etkili olan nedenlerdir. Kırsaldan kentlere doğru gerçekleşen nüfus hareketleri tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olarak kabul edilmiştir. 1980 öncesinde kent çevresinde oluşturulan irili ufaklı sanayi bölgesi oluşumlarının şehir merkezlerine etkisi, bu dönemlerde meydana gelmeye başlamıştır. Bu bölgelerde üretim yapılan bölgeler boşaltılmış; bankacılık, finans hizmetleri, kamu ve özel hizmet kurumları ve denetim kurumları şehir merkezlerinde yerini almaya başlamıştır. Şehir merkezindeki bu değişimler konut

alanlarını da etkilemiştir. Otomobil kullanımının artmaya başlaması ile birlikte yüksek gelir gruplarının merkeze uzak bölgelerde küçük yerleşim alanları oluşturmaya başladıkları görülmüştür (Tekeli, 2009: 128-132).

Gelir dağılımında oluşan dengesizlikler nedeniyle yoksul kesimlerin konut ihtiyacını karşılamak amacıyla gecekondulaşmaya gittiği, yüksek gelirli grupların da kent merkezlerinden uzakta kendilerine has yeni yaşam alanları arayışına girdikleri ve bunun sonucunda kapalı konut sitelerinin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

Küreselleşme sürecinde alışveriş merkezleri, gökdelenler, plazalar, lüks oteller ve otopark alanları kentleşme ve daha fazla yükselme eğiliminin kent mekânlarındaki simgeleri olarak görülmektedir (Kiper, 2007: 81).

2.2. Kentleşme Kavramı ve Türkiye’ de Kentleşme Sürecinin Mahalleye Etkileri

Bu başlık altında öncelikle kentleşmenin tanımı yapılacak, kentleşmenin Türkiye’de gelişim sürecinden bahsedilecek ardından kentleşmenin mahalleye etkileri ve kentleşme sonrasında mahallenin durumu analiz edilecektir.

Kentleşme kavramının literatürde çok çeşitli tanımları vardır. Bu tanımlardan her biri kentleşmeyi belirli bir bakış açısıyla ele almıştır. Sosyolojik, demografik, ekonomik gibi olgularla kısıtlanan kentleşme tanımlarının her biri tek başına ele alındığında bu kavramı karşılamada yetersiz sayılmaktadır.

En genel tanımıyla kentleşme; *“sanayi ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir.”* (Keleş, 1992: 22).

Şahin, ise kentleşmeyi dört farklı kıstasa dayandırarak tanımlamaktadır. Bunlara göre kentleşme;

(a) Demografik anlamda, kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki payının yükselmesi,

(b) Siyasi anlamda, kent sayılan/kabul edilen yerleşim yerlerinin sayısındaki artışı,

(c) İktisadi anlamda, kent ekonomisinde tarımın payının azalması buna karşın sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün payının artması

(d) Sosyolojik anlamda, kente özgü yaşam tarzının hâkim hale gelmesi, sürecidir. (2015: 8).

Kentleşme, sanayi devrimi sürecinde başlayan, sanayileşme ve modernleşmenin etkisiyle oluşan toplumsal bir olgudur. Kentleşme sanayi toplumlarının bir çıktısıdır. Bununla beraber sanayileşme de kentlerin bir çıktısıdır. Kentleşme toplumsal değişimin hem sebebi hem de bir ürünüdür. Kentleşme ve sanayileşme birbirilerini meydana getirir ve geliştirirler (Aydoğan, 2000: 13). Kentleşme süreci bünyesinde üç ayrı dönüşümü barındırmaktadır. Demografik bakımdan kentleşme, kırsal bölgelerden kente doğru yaşanan göçler nedeniyle oluşan nüfus yoğunluğunu ifade eder. Sosyal bakımdan, farklılaşma uzmanlaşma, örgütlenme süreçlerinde oluşan bir değişimi ifade eder. Ekonomik yönden kentleşme, tarım harici iş kollarının (sanayi ve hizmetler sektörü) meydana gelmesi ve yaygınlaşmasıdır. Kentleşmenin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi bu üç kıstasın aynı anda asgari düzeyde de olsa meydana gelmesi ile mümkündür (Özer, 2000: 1).

Son iki asrın en önemli toplumsal olgularından birisi olan kentleşme modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte gelişen makine teknolojisi, fabrika ve ulaşımın insanların hayatını kolaylaştırmasıyla büyük miktarlarda nüfus toprakla bağlantısını kesmiştir. Bunun sonucunda meydana gelen nüfus hareketleri kentleşme olgusunu

yaratmıştır (Özkalp, 1995: 287). Bu tanıma bakıldığında kentleşme; yaygınlaşan sanayileşme ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak kentlerin sayıca artması ve var olan kentlerin büyümesine neden olan, insanlar arası sosyal ilişkilere yeni bir boyut kazandıran, toplum yapısında örgütlenme, işbölümü ve ihtisaslaşmayı artıran bir nüfus birikimi süreci olarak kabul görmektedir. Birçok sosyolog, toplum bilimci ve kent bilimcinin üzerinde uzlaştığı bir olgu kentleşme ve sanayileşme arasında bir neden sonuç ilişkisinin varlığıdır. Bu neden sonuca göre; sanayileşmenin gelişmesiyle tarıma ek olarak yönetici sınıfı, hizmet sınıfı, ticaret sınıfı gibi yeni sınıflar meydana gelmiş bu durum ise işbölümü ve kentleşme olgusunu yaratmıştır (Keleş, 2010: 27).

Bütün bu gelişmelerin yaşandığı süreçte mahalle; tüm kentsel dönüşüm, değişim ve yönelimlere rağmen varlığını günümüze kadar koruyarak kent için vazgeçilmez oluşunu kanıtlamıştır. Tarihte olduğu gibi mahalle her zaman kentin temel birimi olarak önemini korumuştur. Kent, mahalle mahalle büyüyerek kendi kendini inşa etmektedir. Yalnızca mekânsal açıdan değil toplumsal yapılanma açısından da mahalle kentin çekirdeğini oluşturmaktadır (Alver, 2010: 117).

Altun' a göre ise; mahalle sanayileşme ve kentleşme sürecinden nasibini almıştır. Modernleşmeyle birlikte zayıflayan sosyal ilişkiler sonucuyla yalnızlaşan birey üzerine temellenen kent merkezlerinden başlayıp çevreye yayılan bir dönüşüm mahalleyi de etkilemiş ve dönüştürmüştür (2010: 218). Sanayi Devrimi, “endüstri kenti” olarak adlandırılan yeni bir kent yaratmıştır. Yeni bir dönemin başlamasıyla uygarlaşmanın kapıları aralanmış fakat bununla birlikte birçok sorun da gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kentleşme bir sorun olarak görülmüş kentlerde nüfusun artmasıyla birlikte konut yetersizliği meydana gelmiştir. Konut ihtiyacının giderilmesi için bitişik nizam apartmanlar yapılmış plansız yapılar sonucunda da çarpık kentleşme kentin dokusunu bozmuştur (Sennett, 2006: 299). Oluşan kötü, düzensiz çevrenin

farkına varılması ile birlikte mimar ve plancılar çözüm arayışına girmişlerdir. Yeni konut alanı projeleri geliştirmişler böylece endüstri kenti ile mücadele edebilmek adına kendi kendine yetebilen tesislerin mevcut olduğu, bireyselleşmeye karşı komünal bir yaşam biçiminin oluşturulmak istendiği öneriler ortaya atmışlardır. (Roth, 2000: 587). Mahalle kavramının karmaşıklaşması ve mahalle dokusunun bozulmasına yol açan bu durumlar aynı zamanda kapalı konut sitelerinin ortaya çıkış dinamikleri arasında sayılmaktadır.

Mahalle Osmanlı'nın son zamanlarından başlayıp Cumhuriyete ve günümüz kent hayatına kadar ulaşan bir bozulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Mahalle halkı, mahalle kimliği, mahalleli bilinci halâ varlığını korumakta ancak küreselleşme ve kapitalizm sürecinde büyük yaralar almaktadır. Yoğun göç nedeniyle büyüyen şehirlerde ve metropollerde bazı mahalleler gettolaştırılmakta bazıları ise dar gruplara hitap eder biçimde mekânsal formlara dönüştürülmektedir (Alver, 2007: 54).

Kent tarihinin başlangıcından bugüne kentin ana unsurlarından biri kabul edilen mahalle, kentin yaşadığı gibi zamanla değişiklikler yaşamış, yeni fonksiyonlara sahip olmuştur. Yaşanan bu değişimler ne kentin ne de mahallenin yok olmasına neden olmuştur. Dünden bugüne tarihe tanıklık eden mahalle; insanın en yakınında olması, hayatın nabzını tutması nedeniyle yerini ve değerini korumaktadır. Mahalle kentin yalnızca fiziksel dönüşümüne değil kültürel ve toplumsal dönüşümlerine de şahitlik etmektedir. Mekân ile kültür arasındaki ilişkinin de şahitliğini etmesinden dolayı mahalle önemini bir kez daha pekiştirmekte ve insan var olduğu sürece varlığını koruyacağını sinyallerini vermektedir (Alver, 2010: 137).

2.3. Toplu Konut Yerleşimlerinin Çıkış Noktası Olarak Sanayi Devrimi Ve Sanayi Devriminin Mahalleye Yansımaları

Sanayi Devrimi, ‘endüstri kenti’ olarak adlandırılan yeni bir kent modeli meydana getirmiştir. Başlayan yeni dönem, modernleşmenin kapılarını aralamakla beraber birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Bu sebeple kentleşme, sanayileşmenin yarattığı en büyük sonuçlardan biri olarak görülmektedir. Sanayileşme döneminde iş arayan insanların kırdan kente göç etmesi sonucu konut sorunuyla karşı karşıya kalan kesim gecekondulaşmaya sebep olmuş, bu süreçte gecekondulaşma hızla yayılarak 1980’lere kadar devam etmiştir. Kentlerde nüfusun artması, konut sorununu beraberinde getirmiş, mevcut konut stoku yetersizliğinden dolayı sıra evler ya da bitişik düzenli apartman bloklarından oluşan konut toplulukları yapılmaya başlanmıştır(Sennett, 2006: 299). Fakat yaşam şartlarına önem vermeyen çarpık ve yoğun yapılaşma, sağlıksız, biçimsiz ve yaşam kalitesi düşük yerleşmelerin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu süreçte genişlemeye başlayan çarpık kentsel alanların fark edilmesiyle yaşam standartlarını iyileştirmenin yollarını arayan mimar ve şehir plancılar, çeşitli konut alanı önerileri ve uygulamaları hazırlamışlardır. Tüm bunların sonucunda endüstriyel kente karşı konulmak amacıyla kentin dışında, dengeli bir yaşam sunmak üzere, kendi kendine yetebilen tesislere sahip, bireyselleşmeye karşı komünal bir hayatı ve dayanışma kültürünü oluşturmak isteyen, ideal toplumu amaçlayan öneriler sunulmuştur (Roth, 2000: 587). Bu sürecin doğal bir sonucu olarak öncelerde toplu konut yerleşimleri, şehrin dokusunun kurtarılması için bir kaçış yolu olarak görülmüş; sonralarda modernleşme zihniyetinin topluma hâkim olması ve toplu konut yapılaşmalarının cezbedici özellikleri nedeniyle ideal ve istenen bir konut türü haline gelmiştir.

2.4. Kentsel Dönüşümün Mahalleye Etkileri

Türkiye 1950’li yıllardan günümüze kadar büyük bir kentleşme süreci içerisinde. Kırsal alandan kentlere doğru olan nüfus hareketleri kentlerde konut ihtiyacını doğurmuş bunun sonucunda kentlerde gecekondulaşma meydana gelmiştir. Alt yapı ve inşaat kalitesinden yoksun olan gecekondular çok miktarda nüfusu bünyesine çekmiş, plansız ve sağlıklı bir biçimde aşırı büyümüş kentlerin oluşmasına neden olmuştur. Gecekondulaşmayı takip eden yıllarda çıkarılan imar afları ve gerekli tedbirlerin alınmaması sonucunda süreç devam etmiş ve kent için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Bu süreç karşısında Türkiye’de kentsel dönüşüm kaçınılmaz hale gelmiştir (Kılıç ve Hardal, 2014: 3). Gecekondulaşma ile birlikte çarpık kentleşmenin meydana gelmesi şehirlerde ciddi bir yenilenmeyi zorunlu kılmış; eski ve çürük binaların belirli planlar dâhilinde yenilenmesi kararları alınmıştır.

Şehirlerdeki bu yenilenme mahalle dokusunun da değişmesine neden olmuştur. Kimi şehirlerde geleneksel mahalleler özelliklerini yitirirken az sayıda olmakla birlikte kimi mahalleler eski dokusunu korumayı başarmıştır.

Genel olarak kentsel dönüşüm sürecinde mahalle ve sokak yapıları ortadan kaldırılmakta ve yerine uydu kentler inşa edilmektedir. Mahallenin ruhunu korumak için dokuya uygun yapılanmaya önem verilmeli ve sokak kültürü yaşatılmalıdır. Kütüphane, park, taziye evleri gibi sosyal mekânlar aracılığıyla mahalle halkının birbirleri ile iletişim kurması sağlanmalı, mahalle ve kentlilik bilinci insanlara aşılanmalıdır. Kentsel dönüşüm yalnızca iktisadi ve siyasi düzlemde bakılmamalı sosyo-kültürel eksen de büyük ölçüde dikkate alınmalıdır. Kentsel dönüşüm çok aktörlü bir düzlemde gerçekleştirilmeli; katılımı, tartışmayı, ortak çalışmayı temel alan projeler olmalıdır. Aktörler yalnızca mimar ve mühendislerden değil; sosyolog, tarihçi, psikolog, ilahiyatçı, coğrafyacı, edebiyatçı, muhtar, ev kadınları, dernekler,

vakıflar olmak üzere toplumun tüm kesimini kapsayacak biçimde oluşturulmalıdır (Alver, 2013: 71).

Liberalleşme ve küreselleşme sürecinde kapitalist sistem kültürünün bir çıktısı olarak dünyada güvenli siteler meydana gelmeye başlamış, Söz konusu bu yeni yaşam alanları kısa sürede Türkiye’de de kendine yer edinebilir hale gelmiştir. Aşağıdaki başlıkta güvenli sitelerin Türkiye’de oluşum sürecinden ve sitelerin yapısından bahsedilecektir.

2.5. Türkiye’de Güvenli Sitelerin Ortaya Çıkış Süreci Ve Güvenli Sitelerin Yapısı

Güvenli siteler, sanayileşme sürecinde başlayan ekonomik, politik, sosyo-kültürel değişimlerin dinamikleri doğrultusunda kapitalist sistemin ve kapitalist sistem kültürünün bir ürünü olarak meydana gelmişlerdir. Sanayileşme ile birlikte artan köyden kente göçler sebebiyle kent merkezlerinde konutlara ihtiyaç duyulmuş konut ihtiyacını gidermek amacıyla insanların kendi kendine bulduğu çözümler ise düzensiz, çarpık bir kentleşmeye neden olmuştur. Bu bağlamda hem konut ihtiyacının giderilmesi hem de plansız kentleşmenin önlenmesi amacıyla 20. yüzyılın sonlarında yeni bir konut sunum biçimi ve kentsel büyüme formu ortaya çıkmış ve modernleşme ile birlikte farklı boyutlara evrilmiştir (Altun, 2010: 221).

Literatürde güvenli sitelerin en temel oluşum nedeni güvenlik olarak gösterilmektedir. Güvenliğe ek olarak bu tarz yerleşim yerlerinin oluşmasında saygınlık, türdeş bir toplumsal yapı, temiz ve bakımlı ortak alanlar, sosyal hizmetler, ulaşım rahatlığı, trafikten ve kargaşadan uzakta bir yaşam, çocuklar için güvenli oyun alanları, spor sahaları gibi ihtiyaçlar etkili olmaktadır (Sipahi, 2011: 108).

Genel olarak dünyadaki dışa kapalı konutlar bulundukları ülkelere veya bölgelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de bulunan dışa kapalı konutlar da dünyadaki örnekler ile benzerlik göstermekle birlikte genel olarak şu özelliklere sahiptir:

- Dışa kapalı konutlar hitap ettiği kesimin niteliğine göre çeşitli yaşam biçimi sunan konutlardır. Özellikle zamanı sınırlı olan, kent merkezinin gürültüsünden uzaklaşmak isteyen, üst düzey gelir grubuna giren iş sahiplerinin, sık sık seyahat eden kişilerin hizmetine sunulan otel donanımında konutlardır. 24 saat güvenlik kontrolünün mevcut olduğu bu konutlar; restoran, spor salonu, eğlence merkezleri, kreş, kuaför, çamaşır yıkama, daire içi temizlik, teknik destek, toplantı salonları, misafir konakları, kapalı otopark gibi olanaklara sahiptir.

- Dışa kapalı konut alanları genellikle kentin kalabalık ve gürültüsünden uzaklaşmak isteyen kişilerin tercihidir. Kentin uzağında fakat ana ulaşım yollarına yakın olarak kurulurlar. Yerleşme dışında eğitim, sosyo-kültürel, sağlık, gibi hizmetler sunmak suretiyle sakinlerinin kentle olan ilişkisini en aza indirmektedirler.

- Dışa kapalı konutların bir diğer özelliği de konut değerinin koruması nedeniyle iyi birer yatırım aracı olmalarıdır.

- Dışa kapalı konutlara özel uygulamalar ve kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar kişilerin orada yaşamaya başlamasıyla birlikte kullanıcılar tarafından kabul edilmiş sayılmaktadır. Genellikle belli bir gelir grubuna yönelik olarak tasarlanan bu konutlar satın alım gücü yetmesine rağmen, konutlarda yaşayanların kültürel yapısı ile uyuşmayan kişiler konut sahibi olamamaktadır. Ancak sağlam referans kaynaklar aracılığıyla konut sahibi olmak mümkündür. Özetle; dışa kapalı siteler, benzer değer yargılarına sahip olan kesimleri içinde barındıran, mekâna bağlı olarak cemaat aidiyetinin olduğu yerleşmelerdir.

- Dışa kapalı konutların ana çıkış noktasında güvenlik kavramı yer almaktadır. Kent merkezlerinin kalabalıklaşması ile artan suç oranları sonucu üst gelir grubu can ve mal güvenliğinin sağlanacağı konutları tercih etmeye başlamıştır. Bu konutlardaki güvenlik

teknolojik sistemlerin kullanılması, kontrollü kapılar ve özel güvenlik birimleri ile sağlanmaktadır. Güvenlik nedeniyle seçkin grup dışındaki kesimden kendisi soyutlamaktadır.

- Dışa kapalı konutlar kent yaşamı ile kırsal yaşamı bütünleştirme metodunda tasarlanmıştır.

- Dışa kapalı konutlar aynı gelir düzeyine sahip olan kişiler tarafından tercih edilmekte dolayısıyla homojen bir grup meydana getirmektedir.

- Dışa kapalı konutlar sakinleri için sosyal mahremiyeti azami düzeyde korumaya yönelik tasarlanmışlardır.

- Dışa kapalı konutlar fiziksel yapı bakımından sağlam konutlardır.

- Dışa kapalı konutlar genellikle teknolojiye azami düzeyde yararlanılacak şekilde inşa edilmişlerdir.

- Dışa kapalı konutlar, işlevsel olan, estetik değer taşıyan, gürültüden oldukça uzak olan, altyapının sağlam olduğu, aidiyet duygusunun olduğu, modernliğin temsil edildiği konutlar olarak literatürde yerlerini almaktadır (Yalçınkaya Erol, 2011: 15).

Güvenlikli sitelerin 24 saat güvenlik kamerası ile izlenmesi, site sakinlerine çeşitli kültürel ve sosyal etkinlikler sunması, etrafının yüksek duvar ve tellerle çevrili olması insanların güvenlikli siteleri tercih etmelerinde en etkili olan özelliklerdir (Yalçın, Usal vd., 2009: 758).

Güvenlikli sitelerin sakinlerine cazip gelen, yaşamlarını kolaylaştıran ve tercih edilmelerine neden olan etkenlerinin yanında birtakım dezavantajları da mevcuttur. Bunlar arasında; kent yaşamındaki heterojenliğin yok olması, yalnızlaşma, insanlar arasında

kutuplaşmaların artması, kamusal alanlarının hızla azalması, ortak mekânların daha korunaklı hale getirilmeleri nedeniyle toplumun birbiriyle kaynaşamaması, toplu ulaşım araçlarının sitelere uzak bir mesafeden geçmesi, acil durumlarda itfaiye, ambulans gibi araçların konut alanlarına girişlerinde sorunlar yaşanması gibi hususlar mevcuttur. Bu toplu yaşam alanlarının getirdiği dezavantajlar yalnızca siteyi ve sakinlerini değil tüm kentin ve kentte yaşayan insanların fiziksel ve sosyal durumlarını etkilemektedir (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56).

Güvenlikli sitelerde yaşayan kişilerin ekonomik gelirlerin yüksek olması ve genellikle aynı gelir düzeyine sahip grupların bir arada yaşaması sitelerin tüketim kültürüne alet olmasına neden olmuş ve bir statü göstergesi konumuna gelmiştir. Bu durum yeni bir yaşam şeklinin meydana gelmesini zorunlu kılmıştır. Statü göstergesi olarak görülen güvenlikli siteler, kişilere ekonomik gelir düzeyinin belirlediği bir kimlik sunmakta ve bireyler kendisini bir sınıfa ait olarak görmeye başlamaktadır. Bu nedenle güvenlikli siteler bir tüketim aracı olarak görülmüş ve piyasa tarafından bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sanayileşme ve modernleşme ile birlikte kentlerde başlayan değişim ve dönüşüm zamanla kenar bölgelere de kaymaya başlamış buna paralel olarak mahallelerde belirli bir değişim sürecine girmiştir. Modernleşme sürecinde yalnızlaşan birey ve zayıflayan sosyal ilişkiler gibi sosyolojik problemlere çözüm aranmaya başlanmış, buna karşılık bireylere yeni bir yaşam çevresi sunan güvenlikli siteler geleneksel mahalle kültürünün sahip olduğu yakın komşuluk ilişkilerini tekrardan canlandırma amacıyla çözüm olarak sunulmuştur (Altun, 2010: 218-224). Bu bağlamda bakıldığında güvenlikli sitelerin tercih edilme güdüsü altında geleneksel mahalleye duyulan özlem yatmaktadır. Sitelerin güvenlikli olarak inşa edilmesi, ortak yaşam alanları oluşturması, bünyesinde yer alan kamelyalar, park ve bahçeler aracılığı ile komşuluk ilişkilerini geliştirmeye çalışması, çocukların güvenli ve güçlü sosyal bir alanda büyümesine imkân verecek mekânlar oluşturulması nedenleriyle insanlar tarafından tercih edilmesi geleneksel mahalleye duyulan

özlem ve ihtiyacı ortaya koymaktadır. Ancak tüm imkânların doğal bir biçimde meydana gelmemesi insanlar tarafından oluşturulmuş yapay mekânlar olması nedeniyle geleneksel mahalle yapısının sağlamış olduğu huzurlu ortama ulaşamamaktadır. Aksine güvenli siteleri benzer statüdeki insanlardan oluşan homojen yapısı ile geleneksel mahallenin herkese kucak açan heterojen yapısı iki yaşam alanı arasındaki farkı daha da belirginleştirmektedir (Altun, 2010: 235-237).

Mahallenin dönüşüm süreci incelenirken bir uca geleneksel düzendeki heterojen mahalle yapılanması diğer uca modernleşmenin etkisiyle literatüre giren homojen yapıdaki güvenli siteleri yer almaktadır. Bu iki ucun ilişkilendirilebilmesi ve uçtan uca dönüşümün açıklanabilmesi için çalışmanın devamında mahalleyi sosyolojik boyutuyla ele almak yerinde bir adım olacaktır.

2.6. Mahallenin Sosyolojik Boyutu Ve Mahalle Kimliği

Mahalle denilince akla çok çeşitli anlamlar gelmektedir. Çünkü mahalle hem mekânsal hem de toplumsal birçok anlam ifade etmektedir. Arapça kökenli olan sözcük, “mahâll” ile aynı kökten gelmekte, “yer” anlamını taşımaktadır. Yakın ve samimi komşuluk ilişkilerinin kurulabildiği en küçük sosyal birimdir. En genel anlamıyla tanımlamak gerekirse “*mahalle; bir şehrin veya kasabanın işlevsel ve sosyal bütünlüğü olan en küçük yerleşim yeri*” olarak ifade edilmektedir (Tuman, 2010: 69).

Birinci bölümde mahalle yönetsel ve idari bir birim olarak ele alınmış ve daha çok idari boyutuyla tanımlamalar yapılmıştır. Bu bölümde mahalle sosyolojik boyutuyla ele alınacak ve dolayısıyla mahallenin sosyal, kültürel ve mekânsal boyutlu tanımlarına yer verilecektir.

Her mahallenin kendine özgü bir dokusu ve özelliği vardır ve aslında bu sebeple artık oraya semt değil mahalle denilmektedir. Mahalle kültürünü oluşturan, bir arada yaşama ve

aşinalık gibi özelliklerdir. Şüphesiz, eski mahalle yapılarının tamamen yıkılarak kentsel dönüşümlere, toplu konut sitelerine dönüştürüldüğü bir zamanda, mahalle kültüründen söz etmek çok zordur. (Tuncer, 2014: 216).

Bazı kaynaklarda mahalle komşuluk birimi ile benzer şekilde tanımlanmaktadır buna göre mahalle; bir kentin, bir kasabanın, büyük bir köyün, yönetim açısından parçalara ayrıldığı, yapı bölgeliklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük bölümlerinden her biri olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 96). Komşuluk birimi ise; dar bir mekânda yer alan, daha çok yüz yüze ve samimi ilişkilerin egemen olduğu, üyelerinin yürüme mesafesi içindeki ilkokul, oyun alanı, park, bakkal ve manav gibi ortak kent imkânlarından güçlük çekmeden faydalanabildiği küçük yerleşim birimi şeklinde açıklanmaktadır (Keleş, 1998: 88).

Geleneksel bir tanımla mahalle; birbirini tanıyan belirli bir ölçüde birbirinin hal ve hareketlerinden sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan bireylerden oluşmuş, aynı mescitte ibadet eden cemaatin, aileleriyle birlikte yaşamlarını sürdürdükleri şehir kesimidir (Çınar, 2000: 49).

Mahalle kimlik, kültür, medeniyet gibi kavramlarla yakından ilgilidir. Bu sebepten dolayı insandan bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Mahallenin temeli, mekân ve insanın yani hayatın bütünleşmesidir. Yalnızca mekân ya da yalnızca insanın tek başına mahalle oluşturması imkânsızdır. İnsan ve mekânın omuz omuza verip meydana getirdiği yeni bir hayat formudur. Mahallenin oluşumu direk olarak insanın mekâna el uzatmasıyla gerçekleşmiştir; bu açıdan insan mahallenin olmazsa olmazlarından. Mahalle, hayatın belli bir kültür, değer, inanç ve gelenek çevresinde oluşturulduğu, bu yönüyle kendine has yapısı, hayat tarzı ile var olmuş bir mekândır. Hakiki yaşamın ta kendisidir (Alver, 2011: 117).

Mahalle çok geniş anlamda birkaç tane dükkânı kapsayan belli bir çevreye, muhite verilen isim. Fakat aslında mahalle onun içinde hayatlarını sürdüren insanların tanımladığı bir mekân, idari olarak belirlenmiş sınırları ve bir yöneticisi olan bir bölge değil. Genellikle bir cami ya da bir ibadethane çevresinde oluşmuş, birkaç dükkân, bir hamam ve bir çeşme etrafında oluşan ama sınırları mahalle halkının zihninde çizilen bir birimdir (Behar, 2015: 12). Anadolu şehirlerinde mahalle denildiğinde genellikle birbirini tanıyan, belirli bir sınır dâhilinde birbirlerinin tutum ve davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içindeki kişilerin hayatlarını sürdürdükleri evlerden meydana gelen, sınırları keskin biçimde ayrılmamış, tek veya birkaç sokağı olan, camisi ya da mescidi mevcut olan bir alan akıllara gelmektedir (Çadircı, 2011: 45).

Toplumsal birlik ve beraberlik, kaynaşma, yardımlaşma, komşuluk gibi kavramları içinde barındıran mahalle, çoğu zaman insanlara belli bir kimlik kazandırmıştır. Bu açıdan mahalle, bir parçası olduğu kentin ‘çeşitlilik’, ‘çoğulluk’, ‘heterojenlik’ sıfatlarını içinde bulunduran, diğer yandan mahalle sakinlerinin kimliklerini ortaya koyan bir birimdir. Mahallenin fiziksel ve yönetsel sınırları, kapsadığı nüfus büyüklüğü ile bağlantılı olduğundan farklı toplumlara ve farklı dönemlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Sosyal kapsamı ise komşuluk ilişkileri aracılığıyla saptanabilmektedir. Aileden sonra gelen en güçlü sosyal bağ olarak komşuluk, hem mekânsal hem de toplumsal yakınlıktan ileri gelen samimi ilişkileri içermektedir (Altun, 2010: 216).

Mahalle insan ile birlikte var sayılan yaşam alanıdır. Kentin olmazsa olmaz çekirdeğini oluşturan mahalleler insanların sosyalleşmeyi öğrendiği mekânlardır. Bu durumun en temel nedeni olarak farklı kültürel özellikleri olan kişilerin karma bir biçimde birbirleri ile ilişki içinde olmaları gösterilebilir. Nihayetinde mahalle toplumsal ve kültürel birimdir ve bu sebepten dolayı “sosyo-kültürel bir mekândır”. Bir arada yaşamak zorunda olan farklı kültürel ve

toplumsal özelliklere sahip kişilerin birbirleri ile kurdukları çok yönlü ilişkiler mahallenin sosyalleşmesine neden olmaktadır (Alver, 2010: 130).

Baday, mahallenin sosyal hayattaki fonksiyonlarını altıya ayırmaktadır. Bunlar toplumsallaşma, dayanışma, güvenlik ve huzur, eğlence, meslek edindirme işlevleridir. Toplumsallaşma, bireyin sosyalleşmesi için toplumun koyduğu kuralların uygulandığı süreçtir. Bu süreç bireyin doğumu ile başlayıp ölümü ile sonlanmaktadır. Toplumsallaşmanın başladığı dönem ise bireyin çocukluk dönemidir. Bu işlevin öğrenilmesi ailede başlayıp eğitim kurumlarında devam etmektedir. Dayanışma işlevi Türk toplumunun gelenek ve göreneklerinden ileri gelmektedir. Mahallede birlik, beraberlik, yardımlaşma duygusu bu işlev içerisinde yerini bulur. Bu işlevsellik mahallede bireylerin gündelik yaşamını kolaylaştırmaktadır. Güvenlik ve huzur işlevi günümüzde azalmasına karşın geleneksel mahalle yaşamında varlığını sürdürmektedir. Özellikle geleneksel mahallelerin sadece huzur ve güvenliği sağlaması değil, mahallede yaşayanların eğlenmesini de sağladığı bilinmektedir (2011: 40-51).

Mahallelerin mimari dokusu ve mahallede yaşayanların sosyal ilişkileri kısa sürede oluşmamış; yüzlerce yıllık bir süreç sonucunda meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak Cumhuriyet dönemindeki mahalleler aslında Cumhuriyet öncesinde şekillenmiştir. Bu görüşten hareketle mahallenin sosyolojik yapısı incelenirken, geleneksel mahalle kavramının büyük ölçüde sınırlarının çizildiği Osmanlı mahalle yapısına değinmenin gerekli olduğu anlaşılmış “geleneksel mahalle” başlığı altında ayrıntılı olarak Osmanlı Mahallesi ele alınmıştır.

Mahallenin bir yerleşim alanı, yönetsel ve sosyal alan konumunda olmasına ek olarak bir de temel özelliklerini barındıran ve kişilik yüklenen kimliği vardır. Mahalle kimliğinin oluşmasında çevre, yönetsel yapı, tekrar eden bir değişim, gelişen toplumsal ilişkiler, kentsel ve mimari yapılar, kültürlerin kaynaşması, mahalleye sonradan gelen yabancılar ve mahallenin

kurulmasında olmazsa olmaz olan insanlar fazlasıyla etkilidir. Alver de bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir: mahalle yaşamı, mahallenin kökeni, adı, davranış biçimleri, gelenek ve görenekler, kişilikler, mahalle alanları gibi etkenler mahalle kimliğinin şekillenmesinde etkilidir. Kimliği biçimlenmiş bu mahallelerin içinde yaşayan insanların tüm bu etkileşimleri benimseyerek “mahalleli olma” bilincinin oluşması, bir mahalleye ait olma sonucunu doğurur. Bu insanların, “mahalleli kimliği”, yaşadığı mahallenin özellikleriyle ilişkilidir (2010: 226).

Mahalle kimliği hususuna değinilirken Alver'in şu görüşleri karşımıza çıkmaktadır: *“Tıpkı kentlerin olduğu gibi mahallenin de kendine ait bir kimliği bulunmaktadır. Kendi adı ve tarihi vardır. Ayrıca mahallede yaşayan bireylerin mahalleye aşıladıkları bir kimlikten de söz etmek mümkündür. Bu kimlik ayrıca mahalle sakinleri için bir referans kaynağı olabilmektedir. İnsanlar çoğu kez oturdukları mahalleye göre adlandırılmaktadır. Ayrıca mahallede var olan bu kimlik kişinin yetişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Aile, okul, arkadaş çevresi gibi mahalle içerisinde yer alan birçok faktör kişiliğin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır”* (2013: 46).

Mahalle yaşantısı insanlara bir aidiyet temeli sunmaktadır. Söz konusu hayatın şifrelerini, kodlarını zaman içinde çözen bireyin belirli bir kimlikle donandığı görülmektedir. Bu kodlar mahalle halkını ortak bir hayat ortamına davet etmektedir. Mahalle kimliğinin özü mahalle pratiklerinde ve ritüellerinde kendini gösterir (Mayol, 2009: 36).

Mahalle kimliği aslında mahalle algısını ve imajını ifade eder. Genellikle her şehrin, kasabanın, mahallenin belli bir imajı vardır. Mahallenin adı, yeri, mahalle halkı, kültürel özellikleri, geçmişi, maddi ve manevi değerleri mahallenin imajının oluşumunda etkili olmaktadır. Kimlik algı ve imaj ile ilişkilidir. Bu sebeple mahalle ve semtlerin toplum tarafından nasıl algılandığı, ona nasıl bir kimlik biçildiği önemlidir (Tanpınar, 1987: 15).

Mahalleli olma, ikamet ettiği mahalleyi sahiplenme konusunda komşuluk kavramının oldukça önemli bir yeri vardır. Komşuluğun birbirleriyle dayanışma ve etkileşim halinde olan kişilerin oluşturduğu yerel toplumlar olması sebebiyle, bu toplumlar yaşamlarını sürdürdükleri mahalle için çaba sarf etmektedirler. Mahallede yaşayanlar kendi huzurları, güvenlikleri, mutlulukları için komşularıyla beraber evlerinin ve komşuluk ilişkilerinin temelini oluştururken gönüllü olarak çalışmaktadırlar. Komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu mahallelerde yerel halk, komşularıyla dayanışma içindedir ve karar alma işlerini beraber yapmaktadırlar. Toplumun karar alma süreçlerine büyük bir çoğunlukla katılım göstermesi “mahallelik ruhunun” meydana gelmesinde, bu bilincin oluşması da kentlilik bilincinin oluşumunda önemli bir faktör olarak düşünülmektedir (Geray, 1995: 28-29).

Geleneksel kentlerde mahalle kimliğin simgesidir. İnsanlar yaşamlarını sürdürdükleri mahallenin kültürünü özümseyerek bireysel bir kimlik sahibi olur ve bu kimlik kentsel yaşamda ayırt edici bir nitelik taşır. Kişiler ikamet ettiği mahallenin kimliği ile bilinir. Geleneksel kentlerde mahalle içe açık, dışa kapalı bir mekândır. Buradan hareketle her kişi mahallesinin kimliğinin bir simgesidir. Mahalleler homojen bir yapıya sahiptir. Yabancılaşmaya ve yabancılara açık olmamakla birlikte muhafazakâr bir yapıya sahiptir. Modernleşme sürecinde yer kimliği ve aidiyet bilinci zarar görmüş; sanayi kentlerinde yalnızca barınmak önem kazanmıştır. Mahalleler büyük bir kısmı Osmanlı mirası olan geleneksel kimliklerini yitirmiş, karma mekânlara dönüşmüşlerdir. Yabancılara ve yabancılaşmaya açık kontrol etmenin mümkün olmadığı mekânlara dönüşen mahalleler muhafazakâr ve güven verici niteliklerini yitirmişlerdir (Şahin ve Işık, 2011: 223).

2.6.1. Geleneksel Mahalle

Geleneksel mahalle dendiğinde ilk olarak Osmanlı zamanı mahalle oluşumları akıllara gelmektedir. Hiç kuşkusuz yerel yönetimlerin önemli birimlerinden biri olan mahalle yönetimi

Osmanlı'dan önce de var olan bir birimdir. Fakat günümüzde gelişimini büyük ölçüde Osmanlı zamanında tamamlamış, Osmanlı kültüründen beslenmiş bir geleneksel mahalle kavramı ile karşılaşılmaktadır. Mahalle ile ilgili incelemelerde mahallenin sürekli değişen sosyal, fiziksel bir gerçeklik olduğu kanısına varılmıştır. Bununla birlikte mahallenin örgütlenmesinde merkezi unsurlar sık sık yer değiştirmektedir. Mahallenin tarihi bir açıdan milli geleneğe diğer bir açıdan da Medine kent modeline kadar dayanmaktadır. Din mekânsal örgütlenmede en belirleyici faktördür (Erkan, 2002: 76).

Emevi ve Abbasiler zamanlarında mahallelerin başında reis ve şeyh adı verilen kişiler bulunurdu. Reisleri valiler görevlendirir şeyhleri ise hükümet tayin etmez ancak onları tanır. Yönetim, bu kişiler aracılığıyla Mahalle halkını denetler ve kontrolü sağlar (Yel ve Küçükbaşçı, 2003: 325)

Selçuklular zamanında mahalleler, “iğdiş” olarak adlandırılan ve her mahallenin kendi iğdişini seçtiği mahalle başları tarafından idare edilirdi. Seçilen iğdişleri kadı onaylanırdı. İğdiş halkı, kadı ve hükümetin karşısında temsil eder, halktan salma ve peşkeş toplar, fermanları halka duyururdu (Akdağ, 1995: 19). Mahalleler bir cami, mescit ve tekke zaviyenin çevresinde kurulmuştur. Türkler Anadolu'nun fethinden sonra elde ettikleri şehirlerde ilk olarak kiliseden çevrilen yapıların etrafına yerleşmişlerdir. Şehirler Bizanslılar zamanında surların içinden ibarettir. XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise surların dışına taşmaktadır. Mahallelerin sayısı şehirlerin büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir. Mahalleler etnik ve dini farklılıklara göre ayrılmıştır. Şehir merkezlerine yerleşen gayrimüslimler, fetihten sonra şehrin başka kısımlarına iskân edilmişlerdi. Kimi mahallelerde ise Müslümanlar ve Gayrimüslimler bir arada yaşıyorlardı (Akşit, 2014: 81).

Emeviler, Abbasiler ve Selçuklulardan bugüne kadar gelen mahalle birimi, Osmanlı Devletinde de çok önem verilen bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı, Emevi ve

Abbasi geleneği ve milli geleneği birleştirerek bu mirası daha da geliştirmiş ve kendine has bir mahalle yapısı meydana getirmiştir (Şahin ve Işık, 2011: 224).

Geleneksel mahalle yapısı incelenirken, Şerif Mardin'in Osmanlı döneminde mahalle tanımlamasına bir göz atmak yerinde bir adım olacaktır. *“Çoğu zaman bir dereceye kadar keyfi olarak çizilen sınırlarıyla birlikte, mahalle, idari bir birimden çok daha fazla bir şeydir; o külhanbeylerinin ve sadık köpeklerinin koruduğu sınırlarıyla kesif bir gemeinschafttır ve sıradan bir Osmanlı vatandaşının normal ömrünün çoğu içinde biçimlendirdiği bir çevredir.”* (2008: 70).

Osmanlı kültüründe mahalle denilince birbirini çok iyi tanıyan, birbirinin davranışlarından sorumlu olan ve insanların birbirleriyle dayanışma içinde olduğu dini bir unsur etrafında toplanmış homojen bir yapıda olan meydan, çeşme, mektep, külliye, pazar hamam gibi sosyal mekânları olan geleneksel bir yaşam alanı akıllara gelmektedir. Bireysel açıdan bakıldığında mahalle; kişilerin toplumsal bir kimlik kazanabildiği, aidiyet bağı hissedebildiği bir mekân iken topluluk ve örgütlenme bakımından ise gelişmiş bir işbölümü içerisinde temel bir yapıyı temsil etmektedir. Bu yapı; içinde dayanışma ve paylaşma kültürünün barındığı, insanların birbirleri ile dayanışma içinde olduğu bir yapıyı temsil etmektedir (Erdagöz, 2012: 6).

Mahalle terimi Osmanlı şehrinde başlıca üç anlamı ifade etmektedir. İlk anlamıyla mahalle, şehir ve kasabalarda benzer özelliklere sahip kişilerin beraber hayatlarını devam ettirdikleri bir mekândır. İkinci anlamıyla birbirlerini yakından tanıyan, büyük bir aile gibi, birbirinin hakkını gözeten ve tüm problemlerini kendi aralarında çözen, bir bakıma birbirinin tutum ve davranışlarından sorumlu, dayanışma halinde olan kişilerden meydana gelen ve aynı ibadethanede ibadetlerini yapan bir cemaattir. Son anlamıyla mahalle tahrir defterlerinde isimleri bir bir kaydedilmiş vergi mükelleflerinden oluşan bir topluluktur (Kıvrım, 2009: 232).

Osmanlının önemle altını çizdiği hususların başında, asayişin sağlanması konusu gelmiştir. Bu bağlamda Osmanlı'da en küçük idarî birim olan mahalle veya köy halkı arasında ortak sorumluluğun oluşturulması söz konusu olmuştur. Şehir içi güvenliği sağlamak amacı ile alınan önlemlerin başında mahallelerde veya köylerde yaşayanların birbirlerine karşılıklı olarak kefil olmaları hususu vardır. Bunun sonucunda sosyal kontrol mekanizması gelişmiştir yani mahalle halkı kendi yaşadıkları mekânların huzur ve güvenliğini sağlamış olmaktadır (Abacı, 2001: 201). Örneğin mahallede yaşayan biri hakkında bir şikâyet söz konusu olduğu zaman mahalle sakinlerinin yakinen bildikleri komşularının zarar işleyecek nitelikte kişiler olmadıklarını bu zamana kadar kötü bir davranışlarını görmediklerini, dindar ve masum olduklarını söyleyerek kefil oldukları görülmektedir. Kısacası ceza almaları engellenmektedir (Kıvrım, 2009: 243).

Osmanlı kent yönetiminde mahalle; içinde bulundurduğu mektep, medrese, mescit, meydan, çeşme, kahvehane, pazar, şifahane, aşevi ve hamam ile sosyal bir bütün olarak kurulmuştur. Söz konusu bütünlük hem fiziksel yapıda hem de sosyal anlamda görülmektedir. Kasaba ve şehirler, kendine özgü özellikleri barındıran mahallelerden meydana gelmektedir. Mahalle hem sosyal hem de fiziki olarak bir Müslümanın ya da gayr-i müslimin gündelik hayatının bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılayacak şekilde oluşturulmuştur (Eryılmaz, 2009: 200). Osmanlı mahallesinde pazarların mahallenin dışında kurulmasına dikkat edilmiştir. Mahremiyete verilen önemin vurgulandığı bu uygulama ile Osmanlı yönetimi, yabancı erkek ve kadınların mahallede rahat bir biçimde dolaşmalarını engellemeyi hedeflemiştir. Pazarların mahallenin dışında kurulması ile ticaret için gelen erkek ve kadınlar mahallenin içine hiç uğramadan rahatlıkla mahalle halkının ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir. Yalnızca yabancı erkekler değil mahallenin içinde o mahallede yaşayan erkekler dahi serbestçe dolaşmaktan kaçınmıştır ve mahalle gün içinde tamamıyla kadınlara tahsis edilmiştir. Bu

uygulama ile kadınlar rahat bir şekilde gerekli işlerini ve ihtiyaçlarını görebilmişlerdir. Ayrıca Osmanlı'da pazarların mahallenin dışında kurulmasından çıkarılabileceği üzere, mahalledeki erkeklerin çalışma hayatına katılması da sağlanmıştır. Çünkü erkeğin işinin olmaması gündüz mahallede vakit geçirmesi anlamına gelmektedir. Bu da kadınların gün içinde mahallede günlük yaşamlarını rahat bir biçimde sürdürmesinin engellenmesi demektir (Bergen, 2010:151).

Osmanlı' da Ahî Teşkilatının devamı niteliğinde yaygın ve güçlü bir esnaf teşkilâtı vardı. Söz konusu yapı Osmanlı şehir kurumlarının Cami'ye bakan tarafının Vakıf, ticarete bakan tarafının Lonca, içtimai alanı gören tarafının ise mahalle şeklinde idari bir oluşum ile meydana geldiğini göstermektedir. Osmanlı devletinin mahallesini vakıflar olmadan açıklamak söz konusu değildir. Osmanlı devleti, sosyal hayata yönelik yatırımlarda bulunmamıştır. Devletin yaptırdığı yol, köprü, kale, kışla gibi yapılar doğrudan doğruya askeri amaçlıdır. Devlet bütçesinden medrese, imarethane, cami, mescit, hastane, kervansaray, han, hamam, çeşme, sebil gibi herhangi bir sosyal tesis yaptırmamıştır. Çünkü Osmanlı devlet anlayışına göre bunları yaptırmak devletin görevleri arasında değildir. Sosyal tesisler vakıflar yoluyla meydana getirilmektedir. Ancak Tanzimat sonrası döneme gelindiğinde devlet bütçesinden okul, köprü, kütüphane vb. yapılar yaptırılmaya başlanmıştır (Ünal, 2007: 229).

Osmanlı mahallesinin başka bir özelliği ise; sınıf ve statü ayrımı yapılmaksızın oluşturulan yerleşim planıdır. Bu durum sosyal ilişkilerin daha güçlü ve kalıcı olmasını sağlamıştır. Örneğin bir paşanın konağının karşısında, sıradan bir kâtibin küçük evi, İlmiye sınıfından bir efendinin kâşanesinin hemen yanında mahalle suyalcusunun kulübesi bulunurdu. Mahalle sakinleri birbirleriyle her gün karşılaşır, sınıf farklılıklarına karşılık her gün etkileşim halinde olurlardı (Ortaylı, 2000: 106-107).

Mahallelerde bulunan camiler sadece dinsel işlevlerin sürdürüldüğü mekânlar olmanın haricinde sosyal bir kurum olma özelliğine de sahiptir. Camilerde insanlar birbirleri ile tanışır

kaynaşır, dini ve dünyevi toplantılar yapar ve halk devletin koymuş olduğu emir ve yasaklardan burada haberdar edilirdi (Bayartan, 2005: 99). Osmanlı mahallelerinin başında ise imamlar bulunurdu. İmamların din adamlığı görevinin haricinde; mahalle halkının sicilini tutmak, doğum, ölüm, evlenme, boşanma gibi hallerde görev üstlenmek, mahallenin huzurunu bozanlara müdahalede bulunmak, kadılara yardımcılık etmek, eğitim-öğretim işlerine bakmak, mahallede evleneceklerin nikâhlarını kıymak, ölenlerin defin işlemlerini yapmak gibi görevleri bulunmaktadır. Mahalle sakinleri ise gerektiğinde imamı denetleme hakkına sahiptir ve istenmeyen durumları kadıya aktarmakla yükümlüdürler (Kıvrım, 2009: 234).

Osmanlı şehir oluşumunda mahalle, sosyal ve fiziksel bir yapı olarak karşımıza çıkarken, mahalle halkı ise dayanışma içinde birbirlerini tanıyan ve kendilerini birbirlerinin hal ve hareketlerinden sorumlu olan bireylerden meydana gelmektedir. Mahalle genellikle aynı inanca, cemaate, meslek gruplarına ve geleneklere sahip ailelerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Yerleşme için ise çoğu zaman bir caminin, zaviyenin veya imaretin çevresi tercih edilmiştir (Metin, 2009: 47). Mahallelerin sokakları dar ve genellikle çıkmaz sokak olarak oluşturulmuştur. Mahalle halkı tarafından güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir. Bu yapı ile oluşan Türk-Osmanlı toplumunun yaşam biçimindeki dışa kapalılık şehirlerde meydanların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Mahallelerde ise camiler ve pazar alanları mahalle halkının toplandığı meydanların yerlerini alan mekânlar olmuştur (Kejanlı, 2010: 297).

Osmanlı şehrinde mahalle dokusu, küçük cemaatlere ayrılır. Başlangıçta her biri ayrı olan bu cemaatler dini bir yapının etrafında bulunmaktadır. İmparatorluğun kuruluş ve ilk yayılma zamanında, kentleşme yeni mahallelerin meydana gelme süreci ile bir tutulmuştur. Köylülerden, göçebelerden ve başka bölgelerden gelen göçmenlerden meydana gelen homojen gruplar aynı toplumsal, mesleki veya dini gruplara ait olmalarına göre, az aileli topluluklar şeklinde gruplanarak yeni mahalleler meydana getirmişlerdir (Cerasi, 2001: 53). Mahalle

kurumu, 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı toplumunda mali ve idari açıdan dışı kapalı bir birimdi ve bu dönemde, mahallelerde yaşayan insanlar din ve dil açısından özdeş kültüre sahip insanlardı. Mahalleler sadece isimleriyle değil yaşayanların dinleriyle de kayda geçerlerdi. Mahalle hayatının bu tarz sınıf ve statü farklarıyla şekillendirilmiş olduğu klasik dönem Osmanlı şehirlerinde aynı mahallede, bir paşanın konağının karşısında sıradan bir memurun evi bulunabilir. Boyacı, fırıncı, berber gibi çok farklı mesleklerden insanlar farklılıklarına rağmen her gün birbiriyle iletişim kurarlar aynı yerlerde toplanıp görüşürler birlikte bir yaşam sürdürürlerdi (Ortaylı, 2000: 106) Mahalleye dışarıdan gelip yerleşmek olağan bir durum değildi. Nitekim bir kişinin mahalleye yerleşebilmesi, o dönemde mahallede yaşayanlardan birinin ve mahalle imamının söz konusu kişinin güvenilir, dürüst, ahlaklı bir insan olduğuna dair kefil olmasına bağlanmaktaydı (Erdagöz, 2012: 65). Mahallede işlenecek faili meçhul bir olaydan ve olayın aydınlığa çıkarılmasından sonra mahalle halkı kolektif olarak sorumlu sayılmaktadır. Mahallede oluşan olaylar herkesin ortak problemi olarak görülmektedir. Mahalle sınırları içerisinde suç işlendiği durumlarda önce olayın gerçekleştiği yerde bulunan halk suçluları bulup kolluk kuvvetlerine teslim etmekle yükümlü sayılmışlardır. Eğer suç işleyen bulunmuş ama halk onu yakalayamamış ise ona kefil olan kişi veya yakınları onu bulup teslim etmekle yükümlüdürler (Uysal, 2007: 15). Genel güvenliğin sağlanması Osmanlı devletinin hassasiyet gösterdiği noktalardan birisi olmuştur. Şehir içi güvenliğinde alınan önlemlerden en önemlileri arasında sayılabilecek husus mahalle halkının birbirine karşılıklı olarak kefil olmalarıdır. Böylece suçların kimin tarafından işlendiği bulunamadığı zaman cezanın tüm mahalle halkından alınması söz konusu olmuştur. Suçların işlenmesinde caydırıcı bir nitelik taşıyan ve daha sonra ceza ödememek amacı ile mahalle halkının zan altında kalma ihtimali olan olayları da kadiya kaydettirdikleri görülmektedir (Abacı, 2001: 19).

Osmanlı mahallerinin demografik yapısı incelendiğinde; nüfusun tespitine yönelik çalışmaların amaçları tarımsal geliri, vergi miktarını ve askerlik zamanı gelmiş olanları tespit etmektir. Bu doğrultuda nüfus sayımında kişilerden ziyade haneler dikkate alınmıştır. Kişiler temel alınarak yapılan nüfus sayımları 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı ile gelen uygulamalar arasında sayılmaktadır (Behar, 2014: 48).

Osmanlı döneminde mahalle denince mutlaka bahsedilmesi gereken kavramlardan birisi de vakıflardır; vakıflar ve vakıflar yoluyla hayat bulan imaretler, toplumsal, mali ve sosyal yardım hizmeti veren kurumlardır. İmareter, vakıflar yoluyla kaynak sağlamalarına rağmen etkin ve çok yönlü kamusal hizmet fonksiyonlarıyla kolektif bir kimliğe bürünmüşlerdir. Günümüze ulaşan örneklerinden öğrendiğimiz gibi toplum yararına birçok hastane, okul, kütüphane, ibadethane, aşevi gibi kurumlar işleten imaretler fakirlere yiyecek, giyecek ve para yardımı yaparak toplumsal hayatta sosyal görevler üstlenmişlerdir. Toplumdaki ihtiyaç sahiplerinin gözetilmesiyle birlikte, açlıktan, sefaletten ve fakirlikten dolayı işlenen hırsızlık gibi suçlar engellenebilmektedir (Al, 2008: 51).

Geleneksel mahalle bir diğer deyişle eski mahalle anıların sergilendiği bir hayat galerisidir, eski zamanların tanığı, somut göstergesidir. Tamamıyla eski zamanlarda kalmamış olsa dahi şimdiki zamanlara pek fazla sözünü dinletemeyen, yeniyi anlayamayan yeniyle çatışmalı bir sığata sahiptir. Aynı zamanda eski ve yeniyi buluşturan mekândır. Eski mahalle eskimiştir. Çoğu zaman insanların kaybetmiş terk edilmiştir (Alver, 2013: 73).

Geleneksel mahalle denince akıllara gelen bir diğer kavram da “nostalji” kavramıdır. Nostalji yitirilene, geçmişte kalana veya gerçekleşmemiş olana duyulan özlemdir. Bir tür feryattır, geçmişin kaybedilen güzelliklerine duyulan bir özlemdir (Tanyeli, 2011: 82). Modern çağın ağır yükünden kurtulmak isteyen kişi nostaljiden medet ummaktadır. Yalnızca dekor olarak eskiyi yaşatan, eskiye ait olanı estetik bir obje gibi gösteren ve gizleyen nostaljik tavır

bir çıkış yolu vaat edemez fakat nostalji eski yaşamdan bir üslup algı ve bilinç devşirme ameliyesi olarak işlerse kendini dekor olmaktan kurtarabilir (Aydın, 2011: 318).

Günümüzde ise mahalle, geleneksel dönemlere göre mekânsal açıdan da değişiklikler göstermektedir. Sınıfsal ayrışmanın büyümesi ile sosyo-ekonomik yapı, mekân üzerinde baskın bir biçimde mekânı şekillendirmektedir. Günümüz mahallelerini tanımlarken sosyal ilişkiler yönünden yapılan tanımlama mahalle tanımından gittikçe uzaklaşmaktadır. Çünkü günümüzde samimi ilişkiler yerini daha uzak ve çıkar ilişkilerine dayalı ilişki ağına bırakmaktadır. Osmanlı'dan miras kalan bu mahalle kültürü günümüz koşullarında sürdürülememektedir. Mahalle bir yaşam biçimi olmaktan çıkmış yalnızca barınmak için kullanılan bir mekâna dönüşmüştür (Şahin ve Işık, 2011: 223).

Geleneksel mahalle gürbüz kuşaklarını kaybetmiş kendisi gibi ihtiyarların yurdu olmuştur. Eski ve yeni arasında uçurumlar meydana gelmiştir. Yeni mahalle eski mahalleyi dönüştürmenin peşinde eski mahalle ise değişime karşı bir direnç göstermektedir. Gelenek ve geçmiş eski mahallenin tutamaklarıdır onları muhafaza etmek ister. Eski ve yeni mahalle arasında sert ilişkiler vardır. Geleneksel mahalle değişimi kaygıyla izler yeni mahalle ise eski mahalleyi değiştirmekte ısrarını sürdürür. Ta ki kentsel dönüşüm eskiyi yıkıp yenileyene kadar, yeni mahalle eski mahallenin küllerinden doğar (Alver, 2013: 73).

2.6.1.1. Geleneksel Mahallenin Dönüşümü

Zaman, kenti insanı ve daha birçok şeyi değiştirdiği gibi mahalleyi ve mahallenin sistemini de değiştirmiş ve değiştirmeye devam etmektedir. Zamanla yeniden anlamlandırılan mahalle temsil ettiği öz değerlerini muhafaza etmeye devam etmektedir. Mahalle halen etkinliğini koruyan güçlü ve dinamik bir birimdir (Alver, 2013: 55).

19. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen Sanayi Devrimi ile dünya sosyal, kültürel ve ekonomik yönden hızlı bir değişimle karşı karşıya kalmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte tarihin akışı büyük bir hız kazanmış ve insanlık tarihi kısa sürede köklü değişimlere sahne olmuştur. Aslında ekonomi kökenli olan bu devrim birçok sektörde değişime neden olmuştur. Ama hiçbir alandaki değişim şehirlerde meydana gelen dönüşüm kadar insanların hayatını derinden etkilememiştir. Çünkü Sanayi devriminden sonra meydana gelen yeni yaşam biçimi insanlığın yaşadığı mekânsal değişimi direk olarak etkilemiştir (Kazak, 2017: 52).

Kentlerin ve mahallenin dönüşümü noktasında Huot'un şu görüşleri karşımıza çıkmaktadır: *“Beş bin yılda kentlerin işlevleri, boyutları ve yapıları elbette ki değişikliklere uğramış ancak kentsel yaşantıyı kırsal yaşantıdan farklı kılan genel hatlar özde aynı kalmıştır”*(2000: 12). Aynı durum mahalle için de geçerlidir. Mahalle biçim olarak değişse dahi öz açısından kendini muhafaza edecek kadar güçlü yapıda bir oluşumdur. Fakat günümüzde “geleneksel mahalle” yapılanmasının halen varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkün değildir. Mahalleye yeni zamanlarda yeni ilişkiler yeni değerler hâkim olmuş bununla birlikte mahallenin portresi değişmiştir. Mahallenin uğradığı bu dönüşüm sonucunda günümüz çağdaş mahallesinin akıbetine yönelik olarak değişik yaklaşımlar ortaya atılmıştır (Alver, 2013: 55).

Mahallenin dönüşümü sonrasında ortaya atılan görüşlerden birisi “mahallenin ölümü” yaklaşımıdır. Bu yaklaşımı savunan çeşitli isimler tarafından; Mahallenin sonu defalarca ilan edilmiş, mahallenin eskilerde kaldığı günümüze taşımanın olanaksız olduğu ifade edilmiş, mahalle halkı şehrin çeşitli yerlerine dağılmış ve ortada eskinin fakir mahallelerinin kaldığı dile getirilmiştir (Tanpınar, 1987: 26).

Mahalle ve sokak manevi değerlerini yitirmiş varoş kesimlerde gettolar şehirlerde ise devasa siteler boy göstermeye başlamıştır (Andaç, 2011: 314). Mahalle çağdaş kentlerde

benliğini yitiren ilk toplumsal yapıdır. Metropollerde ise tamamıyla yok olmuş nostaljik bir yapı olarak hatırlanmaktadır (Mermutlu, 2011: 35).

Günümüz mahalle örneğinde ise evlerin su ihtiyacını belediye karşılamakta, yangın durumunda yine belediyeye bağlı itfaiye ekibi yardıma koşmakta, mahalleler belediye yönetimince hazırlanan ve onaylanan imar planları sonucunda düzenlenmektedir (Kavruk, 2004: 140-141). Mahallenin güvenliği de mahalle bekçileri tarafından sağlanmaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak mahalle kendi kendine yetebilen bir yapıya dönüşmekte mahalle sosyal ve samimi yönünü kaybetmekte sadece fiziksel bir simge olarak zihinlerde var olmaktadır.

Mahallenin ölümü yaklaşımına karşılık; değişmiş ve dönüşüme uğramış olsa da halen mahallenin var olduğunu yüzyıllardan beri yaşatılan bu yapının uğradığı değişiklikler yüzünden görmezden gelinemeyeceğini savunan isimler de mevcuttur. Bunlara göre; fonksiyonlarını kaybetmiş olması, mahallenin üzerine araştırmalar yapılmasını engellemez mahallenin öldüğünü düşünenlerin aksine; şimdiki zamanların en güçlü aktörlerinden birisidir, kenti etkilemekte ondan etkilenmekte yeni şartlara kolayca ayak uydurabilmekte; kendi çapında siyaset üretmekte ve kimi zaman kendini ilgilendiren durumlara tepki gösterebilmektedir. Eski Osmanlı Mahallesi abartılmış, bünyesinde hiçbir problem barındırmayan ideal bir ütopya olarak yansıtılmıştır. Bu durumun gerçekliği gölgelemekte olduğu ve geleneksel mahallenin de sorunlarla dolu olduğu unutulmamalıdır (Alver, 2013: 58).

Mahalle tartışmaları arasında önemli bir diğer husus ise; gelenek- modernlik tartışmalarıdır. Modernleşme sürecinin ilk zamanlarında ilk olarak mahallenin hedef alınması tesadüf değildir (Yıldırım, 2008: 16). Modern beyinlerin ürettiği edebi eserler zaten yıkılmak istenen mahallenin yıkılmasına ön ayak olmuştur. Mahalle eski, yobaz, muhafazakâr, geri kalmış bir dünyadır. Bütün toplumu değiştirme görevi üstlenen modernleşmenin hedeflerinden biri de mahalledir. Mahalleyi yenilemek, soylulaştırmak, cilalamak gibi bir görev

üstlenmektedir. Bu yaygın anlayışı benimseyen kesime göre mahalle artık yoktur. Var ise bile kentte, metropolde değil kenar ve köhne semtlerde yani henüz modernizmin ulaşmadığı yerlerdedir. Mahalle hayatla iç içe olmasına rağmen hayata teslim olmamaktadır. İşte büyük çatışma bu aşamada başlamaktadır. Mahalleyi değiştirme telaşına kapılan modernleşme hareketi her fırsatta mahalleyi ve onun sembolik dünyasını zora sokmaktadır. Güvenlikli siteler, alışveriş merkezleri, oteller, katlı otoparklar mahallede üstünlüklerini kurmak istemektedirler. Mahalle ise bu durum karşısında teslim olmamakta ve değişime direnmeye devam etmektedir (Alver, 2013: 59-61).

Mahalle, toplumsal değişimlerden uzakta kalamamaktadır. Toplumsal değişim mahalle düzenini değiştirmekte ve mahalleyi dönüştürmektedir. Bu dönüşüm engellenemez bir dönüşümdür. Göçler, aile yapılarının değişmesi, ulaşım ağlarının güçlenmesi, teknolojik gelişmeler, insanlar arasındaki iletişimin yeni bir boyut kazanması gibi faktörler mahalle hayatını direk olarak etkilemektedir. Geçmişten bu yana metropollerde aile ve komşuluk bağlarının zarar gördüğü aşikârdır. Aşırı nüfus artışı, sık taşınma, toplanmak için meydanların olmayışı mahalle hayatının işleyişini sekteye uğratmış ve değiştirmiştir (Mumford, 2007: 607).

Kimi zaman bu etkilenmeler mahalleyi ters yönde etkilemiş ve bir direnişe sebep olmuştur. Bazı yerlerde mahalle ruhu tamamıyla yok olmamıştır. Gelenekler günlük hayatla harmanlanarak mahalle ruhu muhafaza edilmiştir. Yeni zamanlarda da önemli bir aktör, mühim bir varlık olarak görülmektedir. Kimi zaman esnek kimi zaman muhafazakâr tutumuyla, hoşgörüsüyle mahalle insana ve tüm zamanlara has bir oluşumdur (Aktaş, 2007: 70).

Sosyal ve ekonomik açıdan geleneksel mahalle ve yeni mahalleye bakıldığında geleneksel mahallenin şehrin tamamı için bir durumu yansıttığı, yeni mahallenin ise şehrin genelinden ayrılmış özel bir durumu ifade ettiği söylenebilmektedir. Geleneksel mahalle

heterojen bir yapıya sahipken yeni mahalle dışlayıcı özellikleri ve özel durumlarıyla homojen bir örüntü içerisindedir (Alada, 2007: 30).

Mahallenin dönüşümüne neden olan önemli faktörlerden birisi kentsel dönüşümdür. Kentsel dönüşüm ile birlikte mahalle yalnızca fiziksel olarak değil sosyal ve kültürel olarak da değişmektedir. Söz konusu değişim kendiliğinden doğal yollarla olan bir değişim değil kasıtlı bir dönüştürmedir. Kentsel dönüşüm yüzlerce yıllık mahalle geleneğinin ve şehir algısının uzağında bir sistemle uygulanmaktadır bu nedenle eski mahallenin yalnızca binalarını değil ruhunu ve anılarını da yıkmakta ve yerine yeni mahalleyi inşa etmektedir (Alver, 2013: 68-70).

2.6.1.2. Mahalle İsimlerinin Dönüşümü

Mekânlara verilen isimler o bölgenin tarif edilmesinde ve kimliğinin oluşmasında yarar sağlamaktadır. Her mahallenin bir ismi vardır. Mahalle isimleri; din, coğrafya, etnik köken, nüfus, tarih, mekân, kültür, ekonomi gibi faktörlere bağlı olarak verilmektedir. İsimlendirmeler yapılırken çevrenin özellikleri dikkate alınmaktadır (Arıbaş, 2009: 32). Mahalle isimleri mahallenin özellikleri, kuruluşu, gelişimi hakkında ipuçları verir. Mahallenin adlandırılması genellikle mahalle halkının barındığı yeri tarif etme isteğinden doğmaktadır.

Eski mahalle yapılaşmalarına verilen isimler mahallenin fiziksel ve sosyal yapısının değişimi ile birlikte genellikle değişim göstermiş, kimi zaman da aynı isimleri kullanılmaya devam edilmiştir. Geleneksel mahalleye verilen isimler İslamiyet'in etkisinde dini ibarelerden oluşurken mahallelerin dönüşümü ile birlikte çağdaş mahallelere verilen isimler daha dünyevi, seküler, modern yapıda olmaya başlamıştır (Alver, 2013: 41-44).

Geleneksel mahalle yapısının en belirgin örnekleri olan Osmanlı mahallelerinin adlandırılma kaynakları şöyle sıralanmaktadır;

- a. *Mahallede oturanların daha çok geldikleri yerlerin isimleriyle anılmaları*
- b. *Derviş şeyh, esnaf, âlim ve şair isimleri*
- c. *Çarşı ve Pazar isimleri*
- d. *Cami, türbe, mescit, medrese ve imaret isimleri*
- e. *Bulunduğu coğrafi mekânlardan kaynaklanan isimler*
- f. *Şehre hizmet etmiş önemli devlet adamlarının isimleri* (Demirel, 2000: 17).

Geleneksel mahalle isimlerinin kaynaklarına bakıldığında döneme etki eden dini ve sosyal ibarelerin, döneme hâkim olan kültürün izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır.

Yeni mahallenin adları ise yeniliklerden ve zamandan etkilenir. Yeni dönemlerin siyasetçileri, sporcuları, sanatçıları veya o yörenin önemli isimleri, kimi yönleri yeni mahallenin ismi olabileceği gibi yeni semboller, güçlü toplumsal etki uyandıran kavramlar da mahalleye isim olarak verilebilmektedir. Geleneksel mahalle adlarında çok sık rastlanan dini referansların (mescit, cami, imam, hacı, hoca) etkisinin yeni mahalleye etki etmediği görülmektedir (Alver, 2013: 73-75).

2.6.2. Çağdaş Mahalle

Yeni mahalle kentleşme sürecinin doğal sonucudur. Kentleşmeyle beraber büyüyüp gelişen kentler yeni mahalleler doğurarak kendini yeni zamanlara taşır ve yeni insanlarla tanışır. Mahallerden oluşan kentin yeni mahalleler doğurması ve genişlemesi kaçınılmazdır. Yeni evler, yeni sokaklar, yeni insanlar, meydanlar mahalleyi bir ağ gibi örür.

Yeni mahallenin kuruluşunda birçok değişik faktör etkilidir. Hemşerilik, ekonomi, siyaset, çeşitli toplumsal hareketler bu faktörlerden bazılarıdır. Mahalleler birbirini takip eder

bazen dayanışma bazen çatışma içerisinde birbirlerini iterler ve biri diğerinden her zaman etkilenir. Yeni mahallenin adı da yeniliklerden ve zamandan etkilenir. Yeni dönemlerin siyasetçileri, sporcuları, sanatçıları veya o yörenin önemli isimleri, kimi yönleri yeni mahallenin ismi olabileceği gibi yeni semboller, güçlü toplumsal etki uyandıran kavramlar da mahalleye isim olarak verilebilmektedir (Alver, 2013: 73-75).

Mahalle küçük bir birim olması nedeniyle toplumsal değişimin çok yakınındadır. Değişim ve dönüşüm süreçlerinden hızlı bir biçimde etkilenir. Nüfusun artması, göçler, yer değişiminin kolaylaşması, aile bağlarının eskisi kadar önemsenmemesi, teknik gelişmeler, insan ilişkilerinin değişmesi gibi faktörler mahalle hayatını doğrudan etkiler ve mahallenin dönüşümüne neden olur (Mumford, 2007: 607).

Tüm bu değişimlere ve bu çağa rağmen mahalle temsil ettiği öz değerlerini korumaya devam etmektedir. Halen mahallenin etkin, güçlü ve dinamik bir birim olduğu, şekil bakımından değişse de mahalle kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı aşikârdır.

2.7. Mahalle ve Aidiyet İlişkisi

Mahalle tanımlamaları yapılırken bağlanma ve bir mekânla kendini irtibatlı kılma kavramlarından yararlanır. Mahallede insanlar birbirleri ile kaçınılmaz olarak iletişim kurarlar. Bu zorunlu irtibat sonucu insan insana mahalle ise kente bağlanır. Mahalle insanlar arasındaki iletişimin ve kentle mahalle arasındaki bağın temsilcisi durumundadır. İnsan doğası gereği bütün yakın ilişkilerde bağlanma duygusu söz konusudur. Bağlanma insanın insana, komşularına, mahallesine ve kentine karşı hissettiği duygunun temsilidir. Mahalle yakınlığın hem mekânsal hem de hem de toplumsal boyutta vücut bulmuş halidir (Lafayette, 1999: 242’ den akt Alver, 2013: 22).

Mahallede yaşamak bir aidiyet ortamına dâhil olmaktan geçmektedir. Mahallede kendine bir yer yurt bulabilen, kendini bir yere yerleştirebilen insan, aidiyet duygusuyla kuşatılmaktadır. Mahalle hayatı, insana aidiyet duygusunun sunulduğu bir ortamdır. Mahallede hayatını devam ettiren bireyler mahallenin manevi değerlerini birlikte sürdürmekte ve ortak bir yaşamı paylaşmaktadır. Mahallelerde var olan “bizim mahalle” algısı aidiyet duygusunun en iyi simgesi sayılabilir. Bu duygu mahalleyi sahiplenme, yaşanılan bu mekâna bağlanma, mekânı koruma ve kollama olarak karşımıza çıkmaktadır(Alver, 2013: 47-50).

Mahalleli olma oluşumunda komşuluk kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Komşuluğun birbirleriyle uyum ve iletişim halinde olan kişilerin meydana getirdiği yerel toplumlar olması nedeniyle, bu toplumlar yaşamlarını sürdürdükleri mahalle için çaba sarf etmektedirler. Mahallede ikamet eden kişiler kendi huzurları, güvenlikleri için tüm mahalle halkı ile birlikte komşuluk ilişkilerini oluşturmada gönüllü çalışmaktadırlar. Komşuluk kavramının sağlamlaştığı mahallelerde tüm halk, birbirine yardım etmekte, karar alma süreçlerini beraber yönetmektedirler. Toplumun bu katılım ilişkilerini mahallesinde yürütebilmesi aidiyet duygusunun oluşmasında, bu duygunun oluşması da kentlilik bilincinin oluşturulmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Geray, 1995: 28-29).

Bir kökeni ispatlayan simge niteliğinde olan mahalle, kişinin tarihinde kamusal yaşantının yeri olarak uzamın tüm uyum süreçlerinin ilk şekli olduğu ölçüde silinmez bir aidiyetin işareti olarak varlığını gösterir (Mayol, 2009: 36).

Mahalle kimliği ve aidiyet kavramları arasında güçlü bir ilişki vardır. Mahalle kimliği denilince akıllara gelen mekân ve kişi bu güçlü ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Kimi zaman bir mekân kimi zaman bir kişi mahalleye aidiyeti güçlendirebilir. Çarşı, meydan, tekke, türbe, cami, çeşme, pazar gibi mekânlar öğretmen, usta, sanatçı, şair, asker gibi kişiler bunların yanı sıra kültürel yaşamın çeşitli simgeleri mahalle kimliğinin belirtileri olmakla beraber mahalleye olan

aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Mahalle kimliğinin bariz belirtilerinden biri “bizim mahalle” algısıdır. Söz konusu algı küçüklükten itibaren zihinlere yerleşir ve hal ve hareketlerde vücut bulur. Bizim mahalle bir aidiyet hissidir. Bireyin kendini kendi mahallesi ile irtibatlı kılma durumudur. Bu durumun oluşması doğal bir süreçtir. Orada yaşayan orada dükkânı olan kişiyi hemen kendine bağlar. Hem bir sahiplenme hem de koruma kollama halidir. “Bizim mahalle” duygusu mahalleler arasındaki farklardan meydana geldiği için “öteki mahalle” algısını da türetmiştir. Bu diyalektik süreç sonucunda zaman zaman bizim mahalle – öteki mahalle çatışmaları söz konusu olabilmektedir (Alver, 2013: 49).

Bizim mahalle duygusu mahalleyi bütünüyle sarmayabilir fakat birlik ve beraberlik gerektiren zor günlerde genellikle kendiliğinden ortaya çıktığı gözlenebilmektedir. Bu algı uzun bir zamanın ürünüdür kimi zaman bizim mahalle duygusunun zayıfladığı görülse de tamamen ortadan kalkması söz konusu değildir. Çarpık kentleşmenin, modernleşmenin vs. “bizim mahalle” algısını yok ettiği söylemlerinin gündeme gelmesi bu duygunun zaman zaman zor süreçlerden geçtiğinin göstergesidir. Ancak bu söylemlere dayanarak “bizim mahalle” algısının ortadan kalktığını söylemek doğru bir saptama olmayacaktır (Alver, 2013: 50).

2.8. Mahalle ve Komşuluk İlişkisi

Komşuluk; Toplum Bilimleri Terimleri Sözlüğünde “*Sınırlı bir alan içinde yer alan, daha çok kişisel ve yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu küçük insan topluluğunun durumu*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Konutların, insanların, insan yaşamlarının bir araya gelmesi ve iletişim kurulmasıyla komşuluk ve mahalle oluşur. Komşuluk ve mahalle iç içe geçmiş olgulardır. Bu iki kavram birbirinden ayrılamaz, birbirini tamamlar niteliktedir. Biri olmadan diğerrinin anlaşılması güçtür (Alver, 2013: 151).

Komşuluk kavramı; belli bir coğrafi mekân içerisinde kendiliğinden meydana gelen, birbirlerini tanıyan ve sık sık iletişim kuran, yardımlaşan, kurdukları sosyal ilişkiden dolayı sosyalleşmenin psikolojik tatminini sağlayan bir olguyla bağdaştırılmaktadır. Cemaat yapısı altında gelenek, görenek, kültür ve toplumsal kurallar çerçevesinde şekil alan toplumsal sisteme benzetilmektedir (Nirun 1991: 169-179’ den akt; Altun, 2010: 219-220).

Komşuluk; *“Belirli bir coğrafi çevre içinde birbirini ziyaret eden, şahsen ve ismen tanıyan, karşılıklı yardımlaşan, ödünç alan ve ödünç veren, birbirlerinin aletlerini ve malzemelerini kullanabilen, sıkı sosyal ilişkiler kurmuş olan, sayı bakımından çok fazla olmayan ailelerden kurulu, küçük, yerel yapıdır”*(Nirun, 1991: 169) şeklinde tanımlanır.

Komşuluk mekânsal yakınlıktan doğmaktadır. Genellikle evlerin nadiren de iş yeri, okul, tarla, dükkân gibi çalışma alanlarının ve köy, şehir, mahalle, ülke gibi coğrafi alanların belirlediği yakınlıktır. Zorunlu ve tesadüfi mekânsal yakınlık, insani ilişkileri belirlemesi nedeniyle toplumsal yakınlığı da beraberinde getirir. Bireyler arasındaki olağan yüzleşmeler devamında gelişecek olan komşuluk ilişkilerinin de seyrini belirleyecek olan eylemdir (Alver, 2013: 152).

Komşuluk kültürel değerlerin oluşmasında büyük bir öneme sahiptir toplumdaki bireylerin belirli bir kültürel çevrede yetişmesi aynı kültürü paylaşması dolayısıyla komşuluğun kendisi de kültürün çatısı altına girmektedir. Komşuluk ilişkilerinin temelinde yardımlaşma, güven, mahremiyet, samimiyet, eğlence, birlikte zaman geçirme, milliyet, lisan, öğrenim derecesi, ekonomik durum gibi faktörler vardır. Bu faktörler ortak bir kültürel iklim oluşturmaktadır (Nirun, 1991: 175).

Komşuluk İslam dini kuralları içinde de büyük öneme sahiptir öyle ki komşuluğun gerektirdiklerini İslâm Peygamberi şu şekilde ifade etmiştir: *“Bir Müslüman hayır ve iyilik*

üzere, komşusu ile buluştuğu zaman ona selâm verecek. Çağırdığı zaman davete gidecek, aksırıp hamdettiğinde ona rahmet dileyecek, hastalandığı zaman ziyaret edip hal hatır soracak, ölünce cenazesine gidecek, komşusu açsa, var olan yemeğinin yarısını onunla paylaşacak.”(Çağırıcı ve Şafak, 1996: 157-159).

Komşuluk; yer, zaman ve olay örgüsüne bağlı olarak farklı biçimlerde şekillenebilmektedir fakat bununla birlikte toplumu ayakta ve bir tutan bazı ritüellere de sahiptir; komşuların birbirlerini ziyaret etmesi, birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma içinde olması, yeni taşınan komşuya destek olmak, düğün davet cenaze doğum gibi özel zamanlarda komşuların yanında olmak, selam vermek, hal hatır sormak, birbirlerinin mahremiyetine saygı duymak, hoşgörülü olmak, inançlarına saygı duymak ve kaba davranışlardan kaçınmak toplumdan topluma pek fazla değişiklik göstermeyen genel geçer komşuluk ritüelleri arasında sayılmaktadır (Gündüz ve Yıldız, 2008: 127-129).

Değişen iş dünyası ve finansal gelirler, eğitim durumu, kentleşme, medya ve eğlence ritüelleri dolayısıyla geleneksel komşuluk davranışları ve algısında, beklenti ve ilişkilerinde, komşuluğun gereklerinin yerine getirilmesinde ve temel özelliklerinde büyük oranda değişiklikler meydana gelmektedir. Komşuluğun ciddi derecede değişikliğe uğramasının başlıca sebepleri arasında; kentleşmenin ve göçlerin artması, yaş, cinsiyet ve diğer farklılıkların artmasıyla “birey” faktörünün her geçen gün ön plana çıkmaya başlaması, ekonomik gelir ve sosyal refahın artış göstermesiyle insanların komşularına minnet duygusu beslememeye başlaması gibi faktörler sayılabilmektedir (Gündüz ve Yıldız, 2008: 127).

Komşuluk, toplumsal yaşamın önemli esaslarından biri olması nedeniyle bütün zamanların ortak bağıdır. Değişen dünya ile birlikte komşuluk da yeni boyutlar kazanabilmektedir. Tüm değişimlere rağmen komşuluk halen insanları bir arada tutan önemli

bir toplumsal değerdir. Bu sebeple geliştirilmesi ve her daim taze tutulması gereken bir husustur (Alver, 2013: 156).

2.9. Mahallede Bulunan Mekân ve Kişiler

Mahallede yer alan mekânlar ve mahallede yaşayan, buranın bir parçası sayılan mahallenin kişileri birbirleriyle bütünleşerek mahalleyi oluşturmaktadırlar. Mekânlar olmazsa fiziksel olarak mahalleler var olamaz mahallenin kişileri olmadan da mekânların varlığının bir önemi yoktur. Mahalleye hayat katan canlılık veren unsur insandır. Mahallenin fiziksel varlığını oluşturan mekânlar ile mahalleye soluk kazandıran mahallenin kişileri birbirleriyle sürekli etkileşim halindedir. Her biri ayrı ayrı mahalleyi temsil etse de hiçbirisi birbirinden ayrı düşünülemez ve hiçbirinin tek başına varlığı bir anlam ifade etmez. Mahallenin çeşitli mekânlardan oluşması ve kolektif yapıda insan çeşitliliğine sahip olması mahalleyi tekdüzelikten kurtarır. Böylece farklı hikâyelere ev sahipliği yapan mahalle hayatın gündelik akışında bir görsel şölen sunar.

Bu başlık altında dünden bugüne mahallede yer almış belli başlı mekânlar genel özellikleriyle sıralanacak ve mahalle için ifade ettiği öneme değinilecektir. Ardından tarihten bugüne mahallenin simgesi kabul edilmiş, klasik bir mahalle ahalisi kimliğinden sıyrılıp tip haline gelmiş belli başlı kişilere yer verilecektir.

Türk Dil Kurumu'na göre mekân; yer, bulunan yer, ev, yurt sözcüklerinin karşılığıdır. Etimolojik olarak Arapça' dan Türkçe' ye geçmiştir. Mekân; belirli bir alanın belirli sınırlar ile sınırlandırılması olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/>).

İnsanların içerisinde yaşadığı sürekli etkileşim halinde bulunduğu mekânı; kimlik, kültür, aidiyet gibi kavramlardan ayrı düşünmek imkânsızdır. Çünkü mekân insan yaşamının adeta bir sözcüsüdür. İnsanın üzerinde yaşadığı en temel mekân mahalledir. İnsanların sosyal

hayattaki örgütlenme biçimini etkileyen mahalle coğrafi bir birim olmaktan ziyade bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Mahalle içine dâhil olduğu ve kapsadığı hiçbir mekândan ayrı düşünülmemelidir. (Karaarslan ve Karaarslan, 2013: 1202). Mahallenin temel yapıtaşlarından birisi mekândır. Mahallenin mekânsal haritasında yer alan tüm birimler birleşerek mahalleyi meydana getirir. Yalnızca merkezde bulunan mekânlar mahalleyi tanımlamaya yetmez merkezdeki mekânlar ne kadar değerli ise mahallenin etrafında ve kenarındaki mekânlar da bir o kadar vazgeçilmezdir. Bir mahalle haritasında dünden bugüne pek çok mekân yer almaktadır. Bunlar arasında; sokak, ev, tekke, zaviye, mezarlık, çeşme, cami, hamam, okul, berber, bakkal, çarşı/pazar, kahvehane, aşevi, fırın, şifahane, cafe, park, spor salonu, durak, internetcafe sayılabilmektedir. Mahallenin tarihle paralel biçimde bazı değişiklikler göstermesi gibi onu oluşturan mekânlarda zamana göre şekillenmiş bazıları önemini korurken bazıları tarihin tozlu sayfalarına karışmıştır (Alver, 2013: 81-82).

Mahallenin ve kentin en temel yapıtaşlarından birisi sokaktır. Sokak; mahalle halkının büyük bir zaman dilimini içerisinde geçirdiği binaların, insanların, evlerin birbirine bağlandığı, insanların sosyal dokuyu teneffüs ettiği bir mekân, toplumsal ilişkilere açılan bir kapıdır. Sokak insanlar için; mücadeleyi, paylaşmayı, dayanışmayı, iletişimi öğrendiği, hayatı keşfettiği bir sosyalleşme alanıdır. Ortak kültür kodlarının oluştuğu mekândır. Herkese kapılarını açan sokak hayatın akışı içerisinde kendi jargonunu oluşturur. Her sokak, döneminin yaşam tarzıyla ilgili ipuçları verir. Sokaklar tarihe tanıklık ederler, bazı sokaklar zaman içerisinde değişikliklere uğramış, dönüşmüş hatta birçoğu yok olmuştur (Alver, 2013: 82- 90).

Mahalleyi oluşturan temel mekânlardan birisi sokaktır. Jacobs' a göre; şehirlerin en önemli organı sokaktır. Şehrin sokakları ilginç ise şehir ilginçtir ama şehrin sokakları ruhsuz ise o şehirde tıpkı sokakları gibi yavan gelir insanlara. Bir sokakta kamusal alan ile özel alan arasında kesin çizgiler olmalı, Sokaklarda bulunan binaların ön kısımları sokağa bakmalı ki

sokak canlılığını ve ruhunu yitirmemeli sokağın sahipleri her zaman orayı koruyabilmeli, kaldırımlar hiçbir zaman boş olmamalı sokağın doğal sahipleri sokağına sahip çıkmalıdır (2011: 55).

Mahallenin mekânlarından birisi olan sokak her yerde dünden bugüne tüm nesillerin çocuklarına kucak açmış çocuklarla özdeşleşmiş bir kavramdır. Mahallenin sokakları çocuklar için cazip bir oyun alanıdır. Oyun sayesinde çatışmayı, beraberliği, uzlaşmayı, yardımlaşmayı, dayanışmayı, kaybetmeyi, kazanmayı öğrenen çocuklar için mahalle dünyaya uyum sağlamayı öğrendiği anlamlı bir mekân haline gelir. Böylelikle mahalle çocukların hayatı, dış dünyayı öğrendiği yer olarak nitelendirilir. Mahalle çocuklar için yalnızca oyun alanı değil aynı zamanda bir sosyalleşme mekânıdır. Aileden sonra sokak, çocukların sosyalleşmesinde en önemli duraklardan birisidir. Hayatın her döneminde varlığını gösteren arkadaşlık ve dostluk ilişkileri sokakta öğrenilir (Akın, 2011: 111).

Değişen dünya ve insanların birbirlerine yabancılaşması ile birlikte toplumsal ilişkilere hâkim olan güvensizlik çocukların sosyal alanlarına da etki etmiş sokak kültürünün yerini parklar almaya başlamıştır.

Park; çağdaş dönemlerde mahalleye dâhil olan, günümüz mahallelerinin gözde mekânları arasında sayılan mekândır. Öncelikle çocukların güvenli bir biçimde oyun oynamasına yönelik olarak inşa edilen parklar zaman içinde her yaştan insanın vakit geçirebildiği ve komşularıyla iletişim kurabildiği bir alan haline dönüşmüştür. Park mahalle ortasında, sokak aralarında, apartmanlar arasında okul ve cami yakınlarında mahallenin müsaitlik durumuna göre inşa edilmekte; içerisinde oyun alanları, spor sahaları, spor ve oyun aletleri, kamelyalar vs. bulunmaktadır. Çocuklar parkın en önemli aktörleri konumundadır. Çocuğun yetişmesinde dış dünyaya bakış açısında, insana, doğaya, hayvanlara yaklaşımında

dahi etkilidir. Çocuğun kendini gerçekleştirdiği, büyüdüğü ve hayatı öğrendiği mekân olarak çağdaş dönemlerde sokakların yerini almıştır (Alver, 2013: 127).

Mahallede bulunan bir diğer mekân evdir. Mahalle evlerden ve insanlardan oluşur. Mahalle ev merkezli kurulmuş bir birimdir. Ev mahalleye belli bir biçim ve ruh kazandırır. Mahalle kurmak ev yapmak, mahalle yıkmak ev yıkmak anlamına gelir (Erdem, 2007: 32).

Tekke/zaviye, cami/mescit; mahallede bulunan dini mekânlardır. İslam şehirlerinin ve mahallerinin çehresini yansıtan en önemli mekânlardır. Mahalle halkının en kolay yoldan bir araya toplanmasına vesile olan, Müslüman mahalle ahalisince kutsal sayılan mekânlardır. Camilerin, mahallenin odağını oluşturması şehir ve din arasındaki irtibata vurgu yapmaktadır. Eski mahalle oluşumlarında dikkat çeken bir durum olarak; mahalle isimlerine orada bulunan cami ve mescitlerin isimlerinin verilmesi bu mekânlara gösterilen önemin bir kanıtıdır. İslam şehirlerinde şehrin merkezinde yer alan büyük camilerin külliye biçiminde inşa edilmesi camilerin o dönemde din dışı fonksiyonlarda (eğitim, sosyal) da kullanıldığının bir göstergesidir (Alver, 2013: 100-104). Anadolu'nun fethinden sonra tekke ve zaviyeler etrafında yerleşmelerin başlamasıyla büyüyen çember yeni mahalleler kurulmasına öncülük etmiş bu durum kentleşme sürecine de katkı sağlamıştır (Kuban, 2007: 83).

Ticari faaliyetlerin yapıldığı ve insanların ihtiyaçlarının karşılandığı mekân olan çarşı; dünden bugüne mahallenin mekânları arasında simgeleşmiş ve önemini her dönemde korumuştur. Çarşı gün içinde gidilip ihtiyaçların karşılanabildiği, gezilebildiği bir mekân iken mahalle ikamet edilen barınılan bir mekân olması nedeniyle mahalle ve çarşı anlam yönünden birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Çarşı içerisinde fırın, berber, bakkal, hamam, kahvehane, atölye, spor salonu, internet cafe gibi dönemin ihtiyaçlarına göre çeşitliliği artabilen dükkânlar yer almaktadır. Burada yer alan esnaflar birbirleriyle ve alışverişe gelen halk ile iletişim

kurmakta böylelikle mahalle ritüelleri bu mekânda da yaşamaya devam etmektedir (Alver, 2013: 108).

Mahallede bulunan bir diğer mekân çeşme ise; geleneksel mahalle yapılarının simgeleşmiş mekânlarından birisidir. Her ne kadar günümüzde önemini yitirmiş olsa da geleneksel mahallenin mekânsal şekillenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Çeşme toplumsal ve kültürel fonksiyonları sebebiyle mahalle kültürüne dâhil edilmektedir. Kimi zaman çeşmelere direk olarak mahallesinin ismi verilmiş kimi zaman bulunduğu yerdeki cami, mescit, çarşı, pazar, sokak isimleriyle birlikte anılmıştır (Demirel, 2000: 84).

Kahvehane de ilk zamanlardaki kuruluş amaçlarından farklı olarak işlev gören mekânlardan biridir. Geleneksel mahalle oluşumunda camilerin yanı başına halkın ibadet aralarında kitap okuması, sohbet etmesi, vaktini değerlendirmesi amacıyla kurulmuşlardır (Işın, 2006: 88). Zaman içinde farklı yaş, meslek gruplarından insanların sohbet etme, çay kahve içme, dinlenme, toplanma gibi çeşitli amaçlar için bir araya geldiği mekânlara dönüşmüşlerdir. Tıpkı diğer yapılar gibi mahalleye hayat veren, canlılık katan bir yapı adeta mahallenin kalbi konumundadır (Alver, 2013: 110).

Yukarıda değinilen mahallenin mekânları tarihten bugüne çeşitli değişikliklere uğramış, kimileri önemini kaybederken kimileri son dönemlerde mahalle için önem arz etmeye başlamış olsa da her biri mahalle kimliğinin ve mahalle ruhunun oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Mahallenin var olması ve ayakta durması insan sayesinde. Mahalleye canlılık katan, hayat veren unsur insandır. İnsan olmadan mahallenin tek başına fiziksel olarak var olması hiçbir anlam ifade etmemekte olup kuşkusuz belli bir zaman sonra fiziksel olarak da yaşanılmaz bir hale bürünecektir.

Birbirleriyle alakalı alakasız birçok insan mahallede bir arada yaşamakta, bir komşuluk ilişkisi içinde bulunmaktadır. Her çeşit insan her çeşit tip mahallede yer alabilmektedir. Mahalle tek düzelikten uzakta büyük bir insan çeşitliliğini sergileyen bir sanat galerisidir adeta (Alada, 2008: 142).

Mahalleli orada ikamet eden herkeştir. Irkı, dili, dini, toplumsal statüsü, cinsiyeti, memleketi ne olursa olsun o mahallede yaşaması mahalleli olmaya yeterli bir nedendir. İnsan yaşadığı mahalleye aidiyet duygusuyla bağlanır ve mahallesini korur, mahalle de insan için bir sığınak, kendini güvende hissettiği yerdir. Kuşkusuz mahallede yaşayan herkes mahallelidir fakat her mahallede geçmişten günümüze diğerlerinden bir adım öne çıkmış mahalle için simgeleşmiş belirli tipler yer almaktadır. Bunlar arasında; muhtar, bekçi, imam, kabadayı, deli, müderris, şeyh, mahalle esnafları, paşalar vs. gibi mahalle halkının yakından tanıdığı kişiler sayılabilmektedir (Alver, 2013: 128-130). Bunların bir kısmı hâlâ mahallelerde bulunmakta, bir kısmı ise geçmiş dönem mahallelerinin aktörleri olarak hatırlanmaktadır.

Muhtarlık teşkilatı; 1829 yılında İstanbul’ da, Taşrada ise 1833 yılında Kastamonu’ da kurulmuştur. Muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce muhtarın birçok görevini ve temsilini imamlar üstlenmekteydi ilk kuruluş zamanlarında imamların bazı görevlerini devralarak mahallenin yöneticisi konumuna gelmiş ve mahalledeki yerini sağlamlaştırmıştır(Çadırcı, 1970: 411). Muhtarlık devletin mahalledeki temsilcisi konumundadır. Elinde bulundurduğu yetki ve mühür ile mahalle işlerinin sorumlusu haline gelmiş mahalleli ve devlet arasında bir köprü görevi üstlenmiş şahsiyettir (Alver, 2013: 133).

Bekçi; mahallenin güvenliğini sağlayan görevlidir. Mahallenin asayişini ve huzurunu kolaylıkla sağlamak için mahalleye fiziksel olarak hâkim olmalı, mahalle halkını da yakından tanıması gerekmektedir. Geceleri mahallenin asayişini sağlamak, yangın durumunda halkı haberdar etmek ve yangınları önlemek, sahur zamanlarında ve bayramlarda davul çalmak,

hırsızlık vb. olaylarda polis ve jandarmaya yardımda bulunmak, kısa veya uzun süreli terk edilen evlere göz kulak olmak, gerektiğinde mahalle halkının kişisel işlerine yardımcı olmak, toplu merasimlerde çevreyi kontrol etmek mahalle bekçisinin görevleri arasındadır (Gökdemir, 1987: 148).

İmam; gerek geleneksel mahalle yapısı gerek modern mahalle yapısında mahallenin önemli şahsiyetlerinden birisi konumundadır. Osmanlı mahallesinde muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce muhtarın görevlerini yerine getiren kişi imamdır. Dini görevlerinin yanı sıra yönetsel görevleri de üstlenen imamın mahallede herkes tarafından tanınması kaçınılmazdır.

Ortaylı, imamların Osmanlı mahallelerindeki konumunu “*İmam ise padişah beratı ile tayin edilen ve beldenin mülkî ve beledî amiri olan kadı’ nın temsilciliğini üstlenen memurdu*” şeklinde ifade etmektedir (2005: 27). Günümüzdeki işleviyle yalnızca görev yaptığı camisinden ve halka karşı sorumlu olduğu dini görevleri yerine getirmekten sorumlu olan imamlar halâ mahalleler için büyük önem arz etmektedir.

Yukarıda değinilen, mahalleye devlet tarafından görevlendirilmiş şahsiyetlerin dışında mahalleye belirli bir kimlik kazandıran deli, kabadayı gibi halkın içinden kendiliğinden sivrilmiş tipler de çoğu mahallede yer almakta ve mahalle halkı tarafından tanınmaktadır.

Onlar mahalleye canlılık kazandıran renkli kişiliklerdir. Kendine has ilkeleri, mert duruşu ve şehir serserilerinden ayrılan sağlam karakteriyle mahalleli tarafından saygınlık kazanmış kabadayı; duyarlı her insanı etkileyen hikâyesi ve gülümsetirken düşündüren sözleriyle mahallelinin sempatisini kazanmış deli geçmişten günümüze mahallenin önemli kişileri arasında yerlerini almışlardır (Alver, 2013: 137-141).

Yukarıda değinilen kişi ve mekânların hepsi birleşerek mahalleyi oluşturmakta ve her mahalleye kendine özgü bir kimlik kazandırmaktadır. Ne kişiler ne de mekânlar tek başına bir

anlam ifade etmemekte, hepsi birbirinden beslenmekte ve mahalleye olan yadsınamaz katkılarıyla literatürde yerlerini almaktadırlar.

2.10. Mahallede Sosyal Yaşam Ve Mahalle Kültürü

Çok sayıda insanın sınırlı bir mekânda bir arada iletişim kurması sonucunda birçok sosyal ilişki ağı meydana gelmektedir. Mahalle mekânsal yakınlığın yanı sıra toplumsal olarak da yakınlıkların kurulduğu, gündelik yaşamda komşularla daha çok temas halinde bulunduğu ve sakin bir yaşamın sürdürüldüğü bir mekândır. İnsanlara sosyal hayatta toplumsallaşma, sosyalleşme, yardımlaşma, huzur, paylaşma, dayanışma, komşuluk, eğlence gibi işlevleri sunmaktadır.

İnsanlar, evde aile üyeleriyle kurdukları iletişimin yanı sıra mahalledeki insanlarla da etkileşim içindedirler. Bu etkileşim sonucunda toplumsallaşma meydana gelmektedir. Toplumsallaşma, insanın doğup büyüdüğü mahallede, toplumsal yapıda tecrübe ettikleri ve aynı mahallenin toplumsal yapısına kazandırdıklarıdır. Bir başka deyiş ile insanın mahallede sürüp giden hayatına uyum sürecidir. Bu açıdan bakıldığında mahalle bireylerin sosyalleşmesi açısından önemli bir mekândır (Baday, 2011: 40).

Mahallenin üstlendiği bir diğer önemli görev ise; bir topluluk içinde bulunan kişilerin kendi aralarında veya başka gruplarla olan ilişkilerinde karşılıklı yardımlaşma, iş birliği, ortak tutum ve yaptıkları eylemler süresince sergiledikleri bağlılık duygusu anlamına gelen dayanışma işlevidir (Demir ve Acar, 2002: 91). Geleneksel mahalle yapısının en temel özelliği mahalle halkının birbirleri arasındaki dayanışmaya verdiği önemdir. Bunun yanı sıra yoksulların hayatlarını devam ettirebilmeleri için uygulanan sadaka taşı uygulaması da en güzel dayanışma örnekleri arasında sayılmaktadır.

Osmanlı döneminde ahlaki değerlerin hukuk kurallarına yön vermesi sebebiyle mahallelerin en önemli işlevi güvenlik ve huzur işlevi olarak görülmektedir. Her şeyden önce mahallede güvenilir bir ortam olmalı ve insanlar huzur içinde yaşamalıydı. Mahalleye yabancı kişilerin girmemesi, herkesin birbirini yakından tanınması, kefareti sistemi yoluyla mahalleye dışarıdan gelenlerin yerleşebilmesi güvenlik işlevinin kolayca yürütülebilmesine zemin hazırlamaktaydı. Mahallenin huzurunu kaçıranlar için mahalle baskısı söz konusuydu ve mahalle baskısı yaptırımı sayesinde huzur işlevi kendiliğinden sağlanmış oluyordu(Kıvrım, 2009: 246). Günümüzde ise mahalle yapılarının herkese açık hale gelmesi ile bu işlev tam anlamıyla yürütülememekte olup kimi mahallelerde mahalle bekçisi aracılığıyla güvenlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Modern hayatta güvenli siteleri ortaya çıkması da güvenlik ve huzur işlevinin devamlılığının sağlanması amacıyla dayandırılmaktadır. Ancak bu siteleri, mahallelilik duygusunu ortadan kaldırdığı gerekçesiyle eleştiriler almaktadır.

Sosyal yaşam denilince akıllara ilk gelen işlev eğlence işlevidir. Osmanlı zamanında ramazan aylarında düzenlenen eğlenceler, tiyatro gösterileri, yılın önemli günlerinde düzenlenen şenlikler, baharın gelişiyi birlikte organize edilen piknikler, düğün ve sünnet törenleri halkın yalnızca eğlenmesi stresi atması için değil aynı zamanda etkinliklerde verilen mesajlar yoluyla eğitici ve birleştirici nitelikler taşımaktaydı. Eğlencelerin yanı sıra bekârların toplanması ve vakit geçirebilmesi amacıyla kurulan bekâr odaları ve kahvehaneler de mahalle halkının kültürel gelişimine katkı sağlayacak biçimde dizayn edilirdi (Baday, 2011: 49-50). Günümüzde Osmanlı eğlence geleneklerinin yeniden sosyal hayata kazandırılmaya çalışıldığı ve devam edenlerin yaşatılmasına yönelik organizasyonlar yapıldığı görülmektedir. Ramazan ayında düzenlenen Karagöz Hacivat gösterileri, Nevruz kutlamaları, Millet Kırathaneleri projesi yaşatılmaya çalışılan geleneklerin örnekleri arasında sayılabilmektedir.

Birbirleri arasında kan bağı olmayan tesadüfî biçimde kurulan komşuluk ilişkilerini aynı mahalle içerisinde yürütmeye çalışan insanlar arasında elbette sorunlar ve sınırlar olması da kaçınılmazdır. Gündelik yaşamın ritüellerinde kendini gösteren sınırlar mahremiyet, güvenlik, mesafe kavramları aracılığıyla sınırlarını çizer ve sınırlar aşıldığında mahalle yaşamının olağan seyrinde çözüme kavuşur zaman zaman ise çatışmalara dönüşür. Çatışma durumunda mahalle kurumları devreye girer ve kontrol sağlanır. Soyut sınırlar mahalle ahalisi üzerinde nazik bir baskı uygular, bireylerin nerede durması gerektiğinin işaretini verir. Söz konusu baskı yeterli olmayınca kanunlar devreye girer ve sonuçta mahalle yaşamının devamlılığı ve düzeni sağlanmaya çalışılır (Alver, 2010: 134).

Mahalle yaşamında halk tarafından oluşturulan yasal bir dayanağı olmaksızın meydana gelen “dedikodu ve mahalle baskısı” gibi sosyolojik denetim mekanizmaları mevcuttur. Mahalle halkı üzerinde gözetleme, ikaz etme, kınanma gibi durumlardan dolayı caydırıcı nitelik taşıyan dedikodu ve mahalle baskısı etkili bir denetim sağlamaktadır. Ancak hem dedikodu hem de mahalle baskısı bireylerin özgürlüklerine ve şahsiyetlerine zarar vermeyecek ölçüde iftiradan ve hakarettten uzak biçimde yalnızca caydırıcı bir nitelikte olmalıdır (Alver, 2013: 168).

Mahalledeki gündelik ve sosyal yaşam sonucunda meydana gelen bir diğer kavram ise mahalle kültürüdür. Her bir mahallenin kendi yaşam tarzı, kendi kültürünü meydana getirmektedir. Mahallede yaşayan kişilerin gelenek ve görenekleri, yaşam tarzları mahalle kültürünün meydana gelmesindeki en büyük faktörlerdir. Her mahallenin kendine has kültürü olmasına rağmen mahalleler dışı açık bir iletişim kurarak kültür alışverişine neden olmakta ve farklı kültürlerin birbirinden etkilenmesiyle birbirlerinden beslenmektedirler. Mahalle kültürünün oluşması ve birbirlerine aktarılması mahallede bulunan mekân ve kişiler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Alver, 2013: 144). Mahalle kültürünün oluşması ve gelecek nesillere

aktarılması mahallede yaşayan A' dan Z'ye herkesin birbiri ile iletişim halinde olması ve bir mahalle kimliği meydana getirmesi halinde mümkün olacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde mahallenin dönüşüm süreci incelenmiş, Türkiye’de güvenli sitelerin oluşumu ve sitelerin yapısına yer verilmiştir. Ardından “mahalle” sosyolojik boyutuyla ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde mahallenin dönüşüm sürecinde; güvenli sitelerde yaşayanların mahalle algısını ölçmeye yönelik yapılan bir derinlemesine mülakat araştırması ve sonuçlarına yer verilecektir.

3.BÖLÜM: KONYA'DA MAHALLENİN DÖNÜŞÜMÜNE ÖRNEKLER: GÜVENLİKLİ SİTELERDE BİR ARAŞTIRMA

3. 1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Mahalle kavramı her ne kadar adlandırılmamış dahi olsa insanların yerleşik hayata geçtiği neolitik çağdan beri var olagelmıştır. İsimlendirildiği zamanlardan beri ise farklı adlarla görev ve işlevsel olarak küçük farklarla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Günümüzde belleklerimizde bulunan anlamıyla mahalle; tüzel kişiliği ve kendisine özgü bir bütçesi bulunmayan yerel yönetimlerin bir uzantısı konumunda ve yöneticileri demokratik yöntemlerle iş başına gelen halka en yakın birim olarak tanımlanmaktadır. Kökeni itibariyle çok eski geçmişe sahip olan mahalli bakımdan yerinden yönetime tabi olan mahalle insanların bir arada yaşamaya başlamasından kaynaklı olarak doğan müşterek ihtiyaçların karşılanması gerekliliğinden doğmuş bir birimdir.

Yönetimsel boyutunun dışında mahalle sosyolojik açıdan insanların bir arada yaşamasından doğan ilişkileri kapsamaktadır. Değişen çağ ve ekonomi ile birlikte modern bir tanıma sahip olmuştur. Bu tanımın barındırdığı olgular resmi ilişkiler, mahallenin samimi yönünü kaybetmesi, yalnızca bina ve sokaklardan oluşan bir yaşam alanı haline dönüşmesidir. Mahalle hem toplumsal yaşam için hem de merkezi idare için büyük öneme sahiptir. Bu açıdan Türk idari geleneğinde, idari manada mahalle; vergi tarhı ve tahsili, asayiş ve imar gibi konularda önem arz eden birim olarak kabul edilmektedir (Ortaylı, 1985: 239). Geleneksel anlamda mahalle ise idari birim olmaktan ziyade aynı zamanda sosyal bir merkez olarak kabullenilmektedir. Eski mahalle yapısında cami ve imaret gibi yapıların etrafında şekillenmeye başlayan mahalle yapısı cami çemberinde oluşmuştur. Günümüz mahallesi incelendiğinde ise önce konut alanları oluşturulmakta sonrasında cami, okul gibi sosyal birimler mahalle çevresinde yerini almaktadır (Kavruk, 2004: 143).

Geleneksel yönetim birimi ve kültürün şekillendiği geleneksel mahalle yapılanması büyük bir evrim geçirmiş, duvarlarla çevrili, yüksek katlı, güvenli siteler yeni yerleşim alanları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tespit üzerinden hareketle araştırmada “Mahalle” olgusunun ve çağrıştırdıklarının dünden bugüne uğradığı değişiklikler ele alınmış geleneksel mahalle, modern mahalle ve dönüşüm kazanılan ve kaybedilenler etrafında anlatılmaya çalışılmıştır. Günümüz güvenli site sakinlerinin geleneksel mahalle yapısına bakışları ışığında bugünün mahalle algısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Güvenli sitelerin yaygınlaşmasıyla birlikte insanlık kadar eski bir tarihe sahip olan mahalle kavramının günden güne içinin boşalması, mahallede kaybolan değerler, geleneksel ve modern mahalle algısı ve günümüzde mahalle biriminin ne durumda olduğu tartışılmıştır. “Oluşturulma amacı kaybolmaya yüz tutmuş mahalle kültürünü yaşatmak, geleneksel mahalleyi andıran yaşam alanları ile konforu bir arada insanlara sunmak olan güvenli siteler amacını gerçekleştirebilmekte midir? Yoksa büsbütün farklı bir yaşam alanına mı dönüşmektedir?” sorusundan yola çıkılarak küreselleşme sürecinde mahallenin dönüşümü ve güvenli sitelerdeki mahalle algısını ortaya koymak çalışmanın amaçları arasındadır. Geçmişten yaşamımıza intikal etmiş bir birim olan mahallenin ve mahalle algısının değişmesiyle kaybedilen değerlerin tekrar sorgulanması ve komşuluk bilincinin yeniden uyandırılması açısından önem taşımaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın birinci kısmında Mahalle bir yerel yönetim birimi olarak ele alınmıştır. Bu kısımda Mahallenin tarihi gelişimi, mahallenin yasal dayanakları, mahallenin örgütsel yapısı, mahalle yönetiminin görevleri gibi başlıklara kısaca yer verilmiştir. İkinci kısımda ise öncelikle mahallenin dönüşümü ile ilgili olarak küreselleşme, kentleşme, sanayi devri, Türkiye’de kentsel dönüşüm gibi olgulara ve bunların mahalleye olan etkilerine değinilmiş, Türkiye’de güvenli sitelerin oluşum sürecinden bahsedildikten sonra mahallenin sosyolojik boyutu incelenmiştir.

Bu bağlamda mahalle sosyolojik açıdan tanımlanmış, mahalle kimliği, mahalleyi oluşturan insanlar ve mekânlardan bahsedilmiştir. Mahalle; komşuluk, aidiyet ilişkilerine değinilmiş ve böylelikle çalışmanın üçüncü kısmı için bir zemin oluşturulmuştur. Birinci ve ikinci kısım için bir literatür taraması yapılmış bu bağlamda sınırlı olarak tez, kitap, dergi, makale, kanun, belge, rapor gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Üçüncü kısım uygulamalı çalışmanın yapıldığı kısımdır. Konya'nın merkez ilçeleri Meram, Selçuklu, Karatay' da bulunan çeşitli güvenli sitelerde yaşayan tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş 30 kişi ile önceden hazırlanmış açık uçlu sorular sorularak derinlemesine mülakat yapılmıştır. "Kişisel Bilgiler Ve Demografik Sorular, Konut Ve Site İle İlgili Sorular, Güvenlik, Site İçi İlişkiler Ve Etkileşim, Mahalle İle İlgili Sorular" olmak üzere 5 bölümden oluşan toplamda 23 klasik soru yöneltilmiş ve cevaplar ses kaydı yöntemiyle kaydedilmiştir. 25 ve üzeri yaş sınırı olmakla birlikte farklı cinsiyet, yaş ve meslek grupları seçilerek görüşmeciler belirlenmiştir. Mülakatta kullanılan sorular kişilerin mahalle algısını, mahalle kavramının onlar için ne ifade ettiğini, geleneksel mahalle ve çağdaş mahalleler arasında yaşanan komşuluk ilişkilerinde ne gibi farklar olduğunu, ölçmeye yönelik mahalleye ilişkin sorular yer almıştır. Buna ek olarak güvenli sitelerin niçin tercih edildiğini, güvenli sitelerdeki komşuluk ilişkilerinin ne düzeyde olduğunu, sitelerden memnuniyet düzeyinin ne ölçüde olduğunu ölçmeye yönelik site ile ilgili sorular da yöneltilmiştir. Üçüncü kısım, derinlemesine mülakat soru ve cevaplarının analiz edilmesi, çalışmadan elde edilen bilgilerin sunulması, birbiriyle ilişkilendirilmesi yapılan çalışma doğrultusunda öneriler, eleştiriler ve çalışmanın sonucunun ortaya konulması ile sonlandırılmıştır.

Araştırmanın yöntemi kısmında araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmanın sorusu ve hipotezleri, araştırmanın varsayımları ve kısıtları, görüşme sorularının oluşturulması yöntemleri bulunmaktadır.

3.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni yüzölçümünün büyüklüğü, nüfus fazlalığı ve insanlara sunduğu farklı yaşam olanakları ile farklı kültürel değerlere sahip insanların bir arada yaşaması kısacası kozmopolit bir şehir olması nedeniyle Konya İli olarak seçilmiştir. Konya'nın büyükşehir olması ve çalışmanın yürütülebilmesi için rahat olanaklara sahip olması, Konya'da güvenli site yapılanmalarının yaygın olarak görülmesi ve çeşitli özelliklerde sitelerin mevcut olması evren olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Konya'da geleneksel mahalle kültürünün az da olsa izlerinin bulunduğu varsayılan orta ve alt gelir gruplarının yaşadığı güvenli siteler ile geleneksel dokunun yerini çağdaş yaşam tarzına bırakmaya başladığı varsayılan üst ve orta gelir gruplarının yaşadığı ultra lüks güvenli site sakinleri çalışmanın örneklemini olarak seçilmiştir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerden 13 kişi, orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerden 17 kişi seçilmiş toplamda 30 görüşmeci çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

3.2.2. Araştırmanın Sorusu Ve Hipotezleri

Geleneksel mahalleler yerini güvenli sitelere mi bırakmaktadır? Mahallenin kaybolan kültürel değerleri mahallenin sonunu mu getirmekte yoksa yeni bir mahalle mi doğurmaktadır? Mahalleye bakış açısı ekonomik düzeye göre mi şekillenmektedir? Eğitim durumu mahalle algısını değiştirir mi? Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri ile orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin mahalle ve komşuluk algıları farklı mıdır? Sorularından hareketle çalışma ve araştırma şekillenecektir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezleri;

H1: Güvenli Sitelerde yaşayanlar geleneksel mahalle yaşamına özlem duymaktadır.

H2: Geleneksel mahalleye özlem duyma durumu ekonomik gelire göre değişir.

H3: Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri mahalle kültürüne önem vermemekte sitesini mahallesi olarak kabul etmektedir.

H4: Alt ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli siteler ile üst ve orta gelir grubuna hitap eden ultra lüks sitelerde yaşayanlar arasında mahalle kültürü, mahalle bilinci ve komşuluk ilişkisi açısından fark vardır.

H5: Alt ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli siteler ile üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli sitelerde yaşayanların güven algısı farklıdır.

H6: Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri sitenin içinde sunduğu imkânlar nedeniyle bulunduğu mahalleye ihtiyaç duymamakta, kendi içinde mahalleciler oluşturmaktadır.

H7: Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri bireysel, içe kapanık bir yaşam sürdürürlerken; orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri dışa dönük, güçlü iletişimin hâkim olduğu bir yaşam sürmektedirler.

H8: Son zamanlarda yaygınlaşan güvenli siteler geleneksel mahallelerin dönüşümüne yol açmaktadır.

3.2.3. Araştırmanın Varsayımları Ve Kısıtları

Çalışmada yapılacak olan derinlemesine mülakat uygulaması sonuçlarının Konya İli' nin tamamını temsil ettiği varsayılmaktadır. Günümüzde modern kentleşme anlayışı ve site türü yapılanmalarla birlikte bir kültürel öge olarak mahallenin kaybolmaya yüz tuttuğu varsayılmaktadır. Geleneksel mahalle yapısından vazgeçiş ve sitelerde yaşama tercihi ile birlikte kültürel değerlerin yitirmeye başladığı ve insanlar arası iletişimde samimi ilişkilerden resmi ilişkilere doğru bir değişimin olduğu varsayımlar arasındadır.

Çalışmada görüşme yapılan örneklemin herkesi temsil edemeyeceği ve görüşlerinin kişisel olması nedeniyle insanların mahalle algısını ölçmek konusunda bir genelleme yapmak zor olacaktır. Bunun sonucu olarak çalışmanın en belirgin kısıtının örneklem büyüklüğü olduğu kanısına varılmıştır. Ancak nitel araştırma yöntemlerinin kuralları çerçevesinde örneklem sayısı yüksek tutulmuş çalışmanın, evreni en genel şekilde temsil etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.2.4. Derinlemesine Mülakat Sorularının Hazırlanması

Araştırmaya katılan kişilerin mahalle kültürü algısı ve siteyi tercih etme nedenleri ile ilgili düşünceleri saptamak bu düşüncelerden hareketle güvenli sitelerin yaygınlaşması ve sitedeki yaşam biçiminin mahalle kültürünün geleceği üzerine etkisini saptayabilmek amacıyla derinlemesine mülakat soruları hazırlanmıştır.

Çalışmada yararlanılan görüşme formu 5 kısımdan oluşmaktadır. Kişisel bilgiler ve demografik sorular, konut ve site ile ilgili sorular, güvenlik, site içi ilişkiler ve etkileşim, mahalle ile ilgili sorular bölümleri olmak üzere toplamda 23 sorudan oluşan görüşme soruları görüşmecilere yöneltilmiştir. Kişisel bilgiler ve demografik sorular bölümü kişinin hangi kategorideki sitede ikamet ettiğini saptamak amacıyla hazırlanmış sorulardır. Konut ve site ile ilgili sorular, güvenlik başlıklarıyla 2. ve 3. kısım soruları görüşmecilerin, siteyi tercih etme nedenlerini, siteyi tercih etme hususunda güvenliğin ne derece etkili olduğunu ve siteden memnuniyet durumlarının ne düzeyde olduğunu ölçmeye yönelik sorulardır. 4. kısım site içi ilişkiler ve etkileşim başlığı altında sitede komşuluk ilişkilerinin durumunu, siteye bağlılığı ve site içinde kültürel faaliyet yapılıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Son kısım mahalle ile ilgili sorular; sitede yaşayanların mahalle algısını, mahallesini ne kadar tanıdığını, mahallenin mi sitenin mi onlar için daha önemli olduğunu saptamak amacıyla hazırlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Siteler

Alt ve orta gelir grubuna hitap eden siteler ile üst ve orta gelir grubuna hitap eden siteler olmak üzere 2 kategoriye ayrılan toplamda 21 farklı siteden 30 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Alt ve orta gelir grubuna hitap eden 10 farklı site üst ve orta gelir grubuna hitap eden 11 farklı site çalışmanın örneklemine oluşturmaktadır.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden siteler; genellikle içerisinde çocuk parkı, kamelya, güvenlik gibi her sitede bulunabilen oluşumların yanı sıra hamam, sauna, spor salonları, yüzme havuzu hobi odaları, cafeler, restoranlar, kreş, çamaşır yıkama, kapalı otopark, yeşil alan gibi ultra lüks hizmetler sunulan tesislerin bulunduğu güvenli sitelerdir.

Bu kategori içerisinde; Naturapark, Erenköy Konakları, Hâkim Konakları, Beyzade Konutları, Altınpark Sitesi, Akasya Park sitesi, Armakent Sitesi, Meram Yeni Yol Konakları, Garanti Konutları (Azra Tatil Köyü), Parkmahal Konutları, Altınşehir Meram araştırmanın örneklemine yer alan sitelerdir.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden siteler; içerisinde sadece güvenlik, çocuk parkı, açık otopark, kamelyalar, spor sahalarının bulunduğu sosyal ihtiyaçların sınırlı olarak karşılanabildiği güvenli sitelerdir.

Bu kategori altında; Adenya Sitesi, Akkonak Sitesi, Nihavend Sitesi, Yaşamkent Sitesi, Akbel Sitesi, Şahin Sitesi, Aksaray Sitesi, Stüdyo Adalet, Karatay Konakları, Alya Park çalışmanın örneklemine bulunan sitelerdir.

3.4. Çalışmanın Evreni “Konya İli”

“Orta Anadolu yaylası üzerinde Ankara, Aksaray, Niğde, Mersin, Karaman, Antalya, Isparta, Afyon ve Eskişehir illeri ile komşu olan Konya 36° 22' ve 39° 08' kuzey paralelleri ile 31° 14' ve 34° 05' doğu meridyenleri arasında yer alır”(Tapur ve Bozyiğit, 2009: 140).

Konya 40838 kilometrekare yüzölçümüyle Türkiye'nin en büyük şehri ve nüfus bakımından en kalabalık yedinci ilidir. 31 ilçeden meydana gelmektedir. TÜİK 'in 2019 verilerine göre Konya'nın nüfusu 2.232.374 olarak saptanmıştır. 1016 metre rakıma sahiptir. 1830 'da kurulan Konya Belediyesi 1987 'de çıkarılan 3399 sayılı yasa gereğince "Büyükşehir" statüsüne kavuşmuştur. 1989 'dan beri belediye hizmetleri bu statüye göre yürütülmektedir. 2014 'te 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırları olmuştur.

Ekonomik yönden Türkiye'nin gelişmiş şehirlerinden biri olan Konya; doğal ve tarihsel yapı mirasıyla önem taşır. Konya, Anadolu Selçukluları zamanında başkentlik yapmıştır. Dünyaca bir üne sahip olan büyük mutasavvıf Hz. Mevlana'nın türbesi Konya'dadır. Sanayi bakımından Türkiye' de en önemli sanayi kentlerindendir. Bunların yanı sıra tarım, sağlık, eğitim gibi sektörlerde gelişmiş olması nedeniyle göç alan bir kenttir. Konya'da ikisi vakıf üçü devlet üniversitesi olmak üzere beş tane üniversite bulunmaktadır. Selçuklu, Meram, Karatay nüfus bakımından sırasıyla en büyük ilçeleri aynı zamanda kentin merkez ilçeleridir (Orak, 2016: 6).

3.4.1. Konya'da Güvenlikli Sitelerin Gelişimi

Türkiye dışa kapalı konutlarla 1980 sonrası yaşanan ekonomik ve politik değişimlerle birlikte tanışmıştır. Özellikle ekonomik gelişmelerle birlikte yeni oluşan üst gelir grubu, kentin olumsuz koşullarından uzaklaşan, temiz havalı, geniş alanlara kurulan ve yeşil alanı dikkat çeker ölçüde büyük olan dışa kapalı, güvenlikli konut alanlarına yönelmişlerdir. Bu yönelmeden

kendine pay çıkarmak isteyen yatırımcı, arsa fiyatlarının kent merkezinden daha düşük olduğu kente uzak çevrelere bu ihtiyacı karşılayacak konut inşa etmeye başlamıştır. Kentteki hareketten uzak kalmak istemeyen ama kapalı sitelerin imkânlarından kendi konutlarında yararlanmak isteyenlere yönelik olarak üretilen dışa kapalı konutlar zaman içinde kent merkezlerindeki boş arazilere ve belediye tarafından imar değişikliği dolayısıyla müsaade edilen alanlarda kurulmaya başlanmıştır. Bu sebeple yalnızca yüksek gelir grubu değil, artık orta ve orta-üst gelir grubu da dışa kapalı konut alanlarından yararlanmaya başlamıştır. Bu sitelerin içerisinde aynı zamanda çeşitli sosyal aktivite imkânları sunan tesisler kurulmaya başlanmıştır. İlk örnekleri İstanbul'da ortaya çıkmış Ankara ve İzmir ile devam ederek Türkiye' de yaygınlaşmıştır (Aytar, 2010: 10).

Toplumsal dönüşümlerin mekândaki yansımalarından biri olarak güvenli siteler, gelişmiş, metropolleşmiş diğer kentlerde olduğu gibi hızla gelişen Konya'da da kendine yer bulmuştur. 2000'lerin başında MÜSİAD Konutları'yla başlayan bu süreç giderek hızlanmış kentin merkezinde geleneksel mahalle aralarında inşa edilebildiği gibi, kentin dış çevresinde de inşa edilerek Konya merkezde oldukça yaygınlaşmıştır (Sipahi, 2011: 294).

Bu bağlamda Konya kentinin merkez ilçeleri sınırlamasında güvenli sitelerin gelişimi ele alındığında; Meram ilçesinde oluşturulan güvenli sitelerin, ağırlıklı olarak merkezde ya da merkeze yakın yerlerde konumlandırıldığı ifade edilebilir. Özellikle Havzan Mahallesi en eski güvenli sitelerin konumlandığı bölge olması özelliğiyle dikkat çekmekte ve bölgede 2019'un sonları itibariyle hala çok sayıda güvenli site bulunmaktadır. 2015 itibariyle Meramda güvenli sitelerin yoğunluk gösterdiği bir diğer bölge ise Meram Belediyesi civarıdır. Bölgede yapılaşmaya müsait geniş arazilerin bulunması, Kentsel dönüşüm alanı olması ve şehir merkezine yakınlığı nedeniyle cazibe merkezi haline gelmiştir. Meram' da

konumlanan güvenli siteler ya çok katlı apartman bloklarından ya da müstakil villalardan oluşmaktadır

Müsiad Konutları, Beyzade Konutları, Sültem, Nihavend Sitesi, Güzel Bahçe, Sertler, Altinel, Şehzade Siteleri Meram Yeni Yol Konakları, Altın Koza Sitesi, Asude Konakları, İhlamur Konakları, Dört Mevsim Sitesi 2000lerin başında inşa edilen ilk güvenli site örnekleridir. Son dönemlerde inşa edilen Adenya Sitesi, Bahçe Meram, Altınşehir Meram, Altınbaşak Sitesi, Park Mahal konutları, Defne Park, 42. Cadde, Beyaz kuleler, Altınpark Konutları, Pelitli Bahçe Konakları, Mabeyn Konutları, Meva Meram, Kondiyar Sitesi, Villa Delux, Yaka Plus, Beğen Bahar Evleri, Temeşehir Meram, Karanfil konutları da bölgede bulunan güvenli sitelerden bazılarıdır. Bunların yanı sıra; İnci Konakları, Zermeram, Asr-ı Meram Konutları, İvamay, Güneş Han yapımı devam eden güvenli site projeleridir.

Konya'nın diğer bir merkez ilçesi Selçuklu' dur. Selçuklu, nüfus yoğunluğunun ve yüksek katlı apartman tipinde sitelerin en fazla olduğu ilçedir. Otogar, üniversite, alışveriş merkezi, Konya stadyumu ve hastanelerin bu ilçede yer alması sebebiyle ilçe kalabalıklaşarak cazibe merkezi haline gelmiş ve bölgede güvenli sitelerin hızlı bir biçimde yayılmasına neden olmuştur (Sipahi, 2011: 295).

Kardelen, Tepe, Elitkent, Lalepark, Menekşe, Gesapark Siteleri, Tepe Villaları, Prestij Konutları, Garanti Konutları (Azra Tatil köyü), Manolya sitesi, Mavi Palmiye Siteleri, Selçuklu Rezidans, Selçuklu Kuleleri, Gökkonaklar, Arma Kent, Hakim Konakları, Naturapark, Seha Kanyon Park Evleri, Akasyapark, Alya Park Evleri, Yaşamkent, Şahin Sitesi, Mete Konakları, Arenapark Residence, Mor Salkım Konakları, Sitepark Central Residence, Doğa Şehir Plus, Flora Şehir, Banu Çiçek Konutları, Motto Terasbahçe, Garden Life Villaları, Loca Garden, Palmaris Botanica, Seha Reyhan Konutları, Vizyon Deluxe, Zirve Park, Yıldız Kule Residence, Vüska Evler, İnci Han, Yakut Han, Terra's Konutları, Hiltoon Apart, Erenköy Konakları, bu

bölgedeki güvenli sitelelerden bazılarıdır. Saklı Han, Motto Residence, Stage Residence, 7 Renk Selçuklu, Arma Vita da Selçuklu' da yapımı devam eden güvenli site projeleridir.

Karatay ilçesi, siteleşme açısından diğer ilçelerden sonra gelişim göstermiştir. Sosyoekonomik gelişmişlik açısından daha geride olan ilçede bu bağlamda, üst ve üst-orta sınıfa yönelik güvenli site talebi ancak Karatay Üniversitesi, Mevlana Kültür Merkezi, Konya Spor ve Kongre Merkezinin kurulmasından sonra gündeme gelmeye başlamıştır. Konya Adliyesinin bu bölgede bulunması da sitelerin burada konumlanmaya başlamasının nedenlerinden biridir. Akkonak Siteleri, Aksaray Siteleri, Akbel Sitesi, Karatay Konakları, Payitaht 42, Black Loft, Mozaik Park, Ertuğrul Gazi Konutları, Rüya Kent, Ak 2023 Siteleri, Umut Park Evleri, Diriliş Konakları, Ayyıldız Siteleri, Prestij Konutları, Aspark Kule Park Konakları, Karatay İlçesi'nde bulunan güvenli sitelerdir. Çevik Sitesi, Alyadora Konutları, Osmanlı Konakları, Fiyaka Konutları ise yapımı devam eden güvenli site projeleridir.

Konya'nın üç merkez ilçesinde bulunan sitelerin yapıları incelendiğinde; Meram ve Selçuklu bölgesinde genellikle müstakil villa tipi nezih sitelerin ve çok katlı apartman bloklarından oluşan üst sınıfa yönelik geniş donanımlı sosyal tesislere sahip sitelerin yaygın olduğu görülmüş buna ek olarak siteleşmenin en yaygın olduğu ilçenin Selçuklu olduğu saptanmıştır. Karatay bölgesinde konumlanan sitelerin ise genellikle orta sınıfa hitap eden, sosyal tesisleri çok gelişmemekle birlikte yalnızca güvenlik, kameriye, çocuk parkı, spor sahası gibi basit donanıma sahip siteler olduğu saptanmıştır.

3.5. Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilen güvenli sitede yaşayanların mahalle algısı, güvenli sitelerin tercih edilme nedenleri, geleneksel mahalle algısının yok olması ve sitelerin benimsenme süreçleri hakkında bilgiler üzerinde durulmuştur.

Görüşme soruları tek tek belirtilerek görüşmecilerden alınan cevaplar üzerine çıkarımlar ve yorumlamalar yapılmış dikkat çekici bazı cevaplara doğrudan bu başlık altında yer verilmiştir.

3.5.1. Görüşmecilerin Demografik Özelliklerinin Analizi

Araştırma; Konya'nın merkez ilçeleri Selçuklu, Meram, Karatay'da bulunan çeşitli güvenli sitelerde yapılmış olup üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli siteler, orta ve alt gelir grubuna hitap eden güvenli siteler olmak üzere iki şekilde kategorize edilmiştir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerden 6 kadın 7 erkek; orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerden 11 kadın 6 erkek olmak üzere toplamda 30 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmecilerin yaş aralığı 26- 67 olarak saptanmıştır. Örneklemin akademisyen, avukat, ev hanımı, memur, esnaf vs. çeşitli meslek gruplarından seçilmesine özen gösterilmiştir.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayanlar genellikle ekonomik, kültürel ve sosyal yetileri yüksek düzeyde olan bireylerdir. Eğitimli, yüksek gelirli, toplumda saygın bir konumda olan insanlardır. Genellikle evli ve az çocukludurlar. Hanede bulunan araba sayıları birden fazladır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayanlar; genellikle ortalama yaşam standartlarına sahip, erkeklerin ortalama gelir getiren çeşitli mesleklerde çalıştıkları, kadınların ise genellikle ev hanımı oldukları, kültürel ve sosyal yetileri orta düzeyde olan kişilerdir. Genellikle evli ve üçten fazla çocuk sahibidirler. Hanede bulunan araç sayısı en fazla birdir. Kat karşılığı arazi sisteminin yaygın olarak uygulanması nedeniyle bu sitelerde nadir olarak alt gelir grubuna dâhil olan kişiler de mevcuttur. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayan kadın görüşmecilerin çalışma oranları yüksek olmasına karşın diğer kategorideki sitelerde yaşayan kadınların meslekleri genellikle ev hanımlığıdır.

Görüşmeciler, isimlerinin yayınlanmasını istemedikleri için harf ve sayı ile tanımlama yapılmıştır.

3.5.2. Siteyi Tercih Etme Nedenleri Ve Seçkinlik Vurgusuna İlişkin Algılar

Bu başlık altında yer alan sorular görüşmecilerin, siteyi tercih etme nedenlerini, siteyi tercih etme hususunda seçkinlik, kendini özel hissetme gibi nedenlerin etkili olup olmadığını ve siteden memnuniyet durumlarının ne düzeyde olduğunu ölçmeye yönelik sorulardır.

Bu siteyi tercih etme nedeniniz nedir?

Siteyi tercih etme nedenleri sorulduğunda ilk sıralarda; sitenin sunduğu imkânlar ve güvenlik, ödeme kolaylığı, konum, şehirden uzak ve sakin olması gelmektedir. Orta ve üst gelir grubuna hitap eden site sakinleri ve orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri her ikisi için de ortak ve ilk neden sitenin güvenli oluşundan dolayı çocuklarını rahatça sitenin bahçesine bırakabilme arzusudur.

Daha önce yaşadıkları mahalle içi evden sonra sitenin daha nezih bir ortam olması, şehirden uzak ve sakin olması, sitenin sağladığı konfor ve sunduğu imkânlar üst gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin siteyi tercih etme nedenleridir. Yüzme havuzu, hamam, sauna, spor salonu, çocuk parkı, mini market, cafe, oto yıkama, kreş, kuaför, kapalı otopark gibi birçok hizmeti sitenin içerisinde bulabiliyor olmak uzun ve yoğun çalışma şartlarında çalışan site sakinleri için zamandan tasarruf ve yaşamda kolaylık anlamına gelmektedir. Çocuklara yönelik sosyal aktivitelerin düzenleniyor olması ve site bahçesinin çocuklar için güvenli olduğu düşüncesi bu kategorideki site sakinlerinin en temel tercih nedenidir. Her bir hanede en az 2 araç bulunması ve sitenin kapalı otoparkında her araç için ayrı yer tahsis edilmesi de tercih nedenlerinin en başında gelmektedir.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin güvenlikten sonra en temel tercih sebebi olarak ödeme kolaylığı gelmektedir. Bu kategorideki sitelerin genellikle kooperatif yoluyla satıldığı saptanmıştır. Sitelerin inşaat aşamasındayken satışa sunulması ve taksit imkânının sağlanması alıcılar için ödeme kolaylığı sağlamakta ve bu sitelerin daha çok tercih edilmesine neden olmaktadır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin şehir merkezine yakın veya hem kolaylıkla ihtiyaçlarını giderebilecekleri hem de iş yerlerine, çocuğun okuluna yakın kendileri için merkezi konumda sayılabilecek siteleri tercih ettiği saptanmıştır. Bunun nedeni olarak ise hanede birden fazla aracın olmaması sebebiyle toplu taşımadan en az ve en verimli şekilde istifade edebilecekleri yaşam alanı arayışları olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Buraya taşınmadan önce nasıl bir konutta oturuyordunuz? Önceki evinizden neden taşındınız?

Güvenlikli siteye taşınmadan önce yaşanan mesken tipi sorulduğunda her iki grup görüşmecilerinden de alınan ortak cevap; Konya’da yaygın olarak rastlanılan müstakil bahçeli ev tipidir.

1990 yıllarına gelindiğinde konut sorunu yaklaşımlarının değişmesiyle birlikte Konya’daki konut tipinde de kademeli bir değişim gerçekleşmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm, soylulaştırma vb. yöntemlerle kent içindeki hali hazırda geleneksel mahalle ve müstakil tipteki yapılar değişikliğe uğramış kentin içinde ve kent çeperlerinde güvenlikli siteler inşa edilmeye başlamıştır (Yıldırım ve Ateş, 2004: 168).

Eski konutundan güvenlikli siteye taşınmanın nedenleri irdelendiğinde; orta ve üst gelir grubu kategorisindeki görüşmecilerin; çöp, bahçe bakımı, apartman temizliği ve bakımı vs. gibi işlerle uğraşmak zorunda kalmayacakları bu tarz sorumlulukların görevliler tarafından yerine

getirileceği daha konforlu ve daha çeşitli sosyal imkânlarla sahip yaşam alanlarına sahip olma arzularıdır. Güvenlikli siteden başka bir güvenlikli siteye taşınma sebepleri daha iyi imkânlar ve daha fazla konfor isteğidir.

Orta ve alt gelir grubu kategorisindeki görüşmecilerin önceki evlerinden taşınma nedenleri; kendi evlerine sahip olabilme çabalarıdır. Çok fazla seçme şansları olmamakla birlikte kooperatif yoluyla satılan ve ödeme kolaylığı sağlanan siteleri tercih etmektedirler. Aradıkları kriterler güvenlik ve çocuk parkının olması olup genellikle iş yerlerine veya çocuğun okuluna yakın siteleri tercih etmektedirler.

Site hayatından memnun musunuz? Taşınma imkânınız olsa nasıl bir eve taşınmak istersiniz? Site hayatını tavsiye eder misiniz?

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin genel olarak siteden memnuniyet duydukları, sitenin sunduğu imkân ve konfordan hoşnut oldukları, resmi komşuluk ilişkilerinin onları çok etkilemediğı saptanmıştır. Taşınma imkânı olması durumunda bahçeli, müstakil ama yine site içerisinde, tüm sorumluluğun sitedeki görevlilerce üstlenildiğı daha sakin ve nezih bir siteye taşınma arzusu bu kategorideki site sakinleri için ortaktır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri istisnası olmakla birlikte siteden memnuniyet duymamakta ve kesinlikle siteyi tavsiye etmemektedir. Onları sitelerinde tutan tek olgunun güvenlik olduğu saptanmıştır. Taşınma imkânı olduğunda her iki kategorideki site sakinlerinin de bahçeli müstakil ama güvenliği olan bir eve taşınmak istedikleri saptanmıştır.

“Taşınmam gerekse ben şöyle 2 katlı bahçemde domates biber yetiştirebileceğim çocuklarımın geniş bir mekânda rahatça oynayabileceğı müstakil bir ev isterim. Çocuklarım ağacın tepesine çıksın, meyve toplasın isterim. Ben çocukken çok severdim meyve toplamayı şimdi çocuklar marketten hangi sebzeyi hangi meyveyi alacağını bilmiyor.”(K9, 26, Erkek).

Sitenin en önemli sorunu nedir?

Üst gelir grubuna hitap eden site sakinleri için sitenin en önemli sorunu; site için ödenen aidat ve ek ücretlerin yüksek olmasıdır. Ödenen ücretlerin nereye harcandığı şeffaf biçimde açıklanmadan sürekli ek ücretlerin istenmesi bu kategorideki tüm görüşmecilerin ortak cevabı olmuştur. Katlanmak zorunda oldukları maliyetlerin çok fazla olması site sakinleri için büyük sorun teşkil etmektedir. Örneğin çocuğu olmayan birinin çocuk parkının masrafları için ücret ödemesi, havuzu bir kez bile kullanmamış olan site sakinin havuz bakım ücretini ödemek zorunda olması gibi.

Bu kategorideki görüşmeciler için bir diğer sorun da sitelerin çok kozmopolit olması her türlü insanın yalnızca parası olduğu için bu sitelerde oturma hakkına sahip olabilmesi sitenin kurallarına uyum sağlama nezaketini göstermeyenlerin diğer site sakinlerinin huzurunu bozmasıdır. Apartman kültürüne adapte olamamış; balkondan sofra bezi çırpıp kişilerin, gürültü yapmak suretiyle komşusunu rahatsız edenlerin, başkasının arabası için tahsis edilmiş yere arabasını park edip gidenlerin sırf parası olduğu için sitede oturabiliyor olması site hayatının en büyük problemi olarak algılanmaktadır.

Alt ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri için sitedeki en büyük problem komşuluk ilişkilerinin zayıf olması ve kapalı otoparkının olmamasıdır. Kapalı otoparkın olmaması site içerisinde arabaların dolaşmasına ve bu durumun site içerisinde oyun oynayan çocuk için tehlike yaratmasına neden olmaktadır. Bu kategorideki site sakinleri için istisnasız en büyük sorun kapalı otoparkın olmamasıdır.

Orta ve alt gelir grubu kategorisindeki sitelerden birinde yaşayan bir görüşmeci sitenin en büyük sorununun kötü komşuluk ilişkileri olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Sitenin en kötü yönü iletişim sorunu bence. Karşı komşumu bile görmediğim günler oluyor; amcamlarla aynı binada oturmamıza rağmen sık iletişim kurmuyoruz. Köyde amcamlarla yan yana evimiz var müstakil bahçeli orda sürekli beraberiz diyebilirim ama buraya siteye gelince ayda bir anca görüşüyoruz. Bu durumu site hayatının kötü enerjisine bağlıyorum ben.”(K9, 26, Erkek).

Bu sorunun cevapları incelendiğinde her iki kategorideki görüşmecilerin cevaplarının birbirinden tamamen farklı olduğu görülmektedir. Alt ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri ve orta ve üst gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin sitede yaşadıkları ve dile getirdikleri hiçbir ortak sorun yoktur. Alt ve orta gelir grubundaki görüşmecilerin sitelerinde bulamadıkları konfor ve özlem duydukları komşuluk ilişkisinin olmaması problem olarak görülürken üst ve orta gelir grubundaki görüşmecilerin problemleri ise site sakinlerinin nezaketsizliği ve avamlığıdır. Bu soruya verilen cevaplar iki kategorideki site algısının farkını açıkça ortaya koymaktadır.

Sitede yaşamanın kötü yönleri var mı? Çocuğunuz (varsa) açısından bu sitede yaşamanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?

Sitelerin çok kalabalık olması ortak alanların herkes tarafından kullanılıyor olması, birçok insanla muhatap olmak zorunda kalmak, komşuların birbirine nezaketsiz olması saygısızlık yapması, sitenin kurallarına uymak zorunda olma durumunun özgürlüğün kısıtlanmasına neden olması gibi faktörler orta ve üst gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayanların dezavantaj olarak saydıkları faktörlerdir.

Bu kategorideki görüşmeciler; sitede çocukların izole bir ortamda büyüdüklarını dış dünyaya tamamen kapalı bir biçimde yetiştiklerini ifade ederken bu durumun çocuklar açısından dezavantaj olduğunu ve sitenin diğer dezavantajlarını şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Sitede çocuklar izole bir ortamda büyüyorlar, dışarıda neler olup bittiğinden haberleri yok.. Çocuğun yoksul, yardıma muhtaç bir arkadaşı yok ki yardım etmeyi paylaşmayı öğreysin, herkesin her şeyi var bu sitede. Yoksulluk konusunda çocukların en ufak bir fikri yok maalesef, istedikleri her şey hemen kapının dışında önlerine seriliyor. Tüketim odaklı büyüyor çocuklar, çok yazık. Sadece bu da değil, doğadan hayvanlardan uzaklaşıyor çocuklar...” (K6, 50, Erkek).

Güvenlikli oluşundan dolayı sitenin bahçesine çocukları rahatça bırakabiliyor olmak, Sitenin içinde çocuğun kendini geliştirebilmesi için her türlü sosyal tesis bulunması, çocuklar için özel olarak hazırlanan birçok aktivitenin olması bu kategorideki görüşmeciler için sitenin en büyük avantajıdır. Sitenin çocuklar için birçok imkân sunması, aktiviteler ve kurslar için çocuğu dışarıya götürmek zorunda kalmamak; yoğun iş hayatına sahip olan birçok ebeveyn için de zamandan tasarruf anlamına gelmektedir.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri için; güvenlikli oluşundan dolayı çocukları bahçeye bırakabiliyor olmak bir avantaj olsa da bu sitelerde kapalı otoparkın olmayışı tedirginlik yaratmakta ve bir dezavantaja da dönüşebilmektedir. Her ne kadar çocukların oyun alanlarına arabalar giremse de sitenin içinde arabanın dolaşması çocuklar için tehlike arz etmekte ve görüşmeciler tarafından dezavantaj olarak nitelendirilmektedir.

Bu sitede oturmak başkaları tarafından ayrıcalıklı olarak görülüyor mu? Bu sitede oturduğunuz için kendinizi özel hissediyor musunuz?

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site ile orta ve üst gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin hem fikir olduğu bir konu da sitede oturmanın başkaları tarafından ayrıcalıklı olarak görüldüğü düşüncesidir. İstisnalar olmakla birlikte genel olarak görüşmecilerden alınan cevap bu yöndedir. Site sakinleri sitenin sunduğu imkân ve prestijin farkında olmakla birlikte dışarıdan aldığı tepkilerle de bu farkındalığını pekiştirmektedir.

“Ayrıcalıklı olarak görülüyor, ilk taşındığımızda sitenin önünden geçen bir kadının ‘burada oturanlar insan olamaz’ dediğini duymuştum, çok gülmüştüm. Herkes çok merak ediyordu o zamanlar içinin nasıl olduğunu. Gittiğim ortamlarda site hakkında merak ettiklerini soruyorlardı bana. Bir de şöyle bir durum oluyor mesela duvar kâğıdı yaptıracağım diyelim gidiyorum, seçiyorum bir duvar kâğıdı. Burada oturduğumu söyleyince fiyatları arttırmaya çalışıyorlar, işçilik ücretlerini arttırıyorlar.”(K24, 43, Kadın).

Sitede oturdukları için kendini özel hissedip hissetmeme konusunda her görüşmeciden alınan cevap aynı olmamıştır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmecilerin tamamı kendini özel hissetmediğini bu tip sitelerin artık Konya’nın her yerinde yaygın olduğunu ve ortalama düzenli gelir sahibi olan herkesin bu tip sitelerde oturabildiğini ifade etmişlerdir. Diğer kategorideki görüşmeciler de genel olarak sitelerinde oturdukları için kendilerini özel hissetmediklerini yalnızca sitenin sunduğu imkân ve konfordan dolayı kendilerini güvende ve şanslı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

İstisna olarak Erenköy Konakları’nda oturan bir görüşmeci sitenin kendisini özel hissettirdiğini şu cümlelerle ifade etmektedir;

“Site ilk yapıldığında gitmiştim, fiyatı yüksek geldiği için alamamıştık. Sonradan kafamıza koyduk, hedefimize ulaştık ve aldık. Sitenin içinde her şey var market cafe, sosyal alanlar, spor alanları, kapalı otopark. Bulunduğumuz mahallenin en gözde sitelerinden birisi, başkaları tarafından çok beğeniliyor, dışarıdan bakanlar yalı gibi görüldüğünü söylüyorlar. Kendimi özel hissediyorum açıkçası”(K15, 51, Kadın).

Cevaptan hareketle dışarıdaki insanların site hakkında yaptıkları yorumların site sakinlerinin düşünceleri üzerinde etkili olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Parası olan herkes bu sitede oturma hakkına sahip olmalı mı? Yoksa burada yaşayacak olan kişiler belli kriterlere göre mi seçilmelidir?

Her iki kategorideki görüşmecilerden alınan ortak cevap; seçme şansı mümkün olsa insanları seçerek siteye almak gerektiği yönünde olmuştur. Apartman kültürüne adapte olamamış, komşularına karşı saygısız ve nezaketsiz insanların sitede oturmaması gerektiği fakat bu kıstasların insanlarla bir arada yaşamaya başlamadan, onlarla vakit geçirmeden ölçülemeyeceği dolayısıyla seçerek almanın mümkün olmadığı görüşündedirler. Bunun dışında insanları parasına, eğitim durumuna, mesleğine, dinine, ırkına göre seçmenin doğru olmadığını kriter koyulacaksa bunların nezaket, saygı, hoşgörü, çevreye duyarlılık olması gerektiğini ifade etmektedirler.

“Ne yazık ki seçme şansı olmuyor. Konya’nın en gözde sitelerinden birisinde bir daire 1 milyondan aşağı değil ama parası olan herkes oturma hakkına sahip olduğu için balkondan tüküren dahi oluyor. Bunu bire bir arkadaşım yaşadı. Gönül ister ki seçme şansı olsun görgü kurallarına nezakete göre seçilsin ama pek mümkün değil...”(K8, 44, Erkek).

Saygı ve nezaket kriterini, bir arada yaşamaya başlamadan ölçmenin mümkün olmadığını bu yüzden insanları seçerek siteye kabul etmenin özgürlüğü kısıtlayıcı bir durum olduğunu bir görüşmeci şu sözlerle ifade etmektedir;

“Burada yaşayacak olan kişilerin belli kriterlere göre seçilmesi de özgürlüğü kısıtlayıcı bir şey. Ben bunu da savunamam ama böyle olan siteler olduğunu biliyorum. Konya’da bir site, sadece belli bir kesime ev satmışlar. Yani diyor ki; ‘akşam ben çilingir sofrası kurup komşularımla içki içmek istiyorum ve bundan rahatsız olan birilerini görmek istemiyorum’ böyle düşünceleri olanlar da var ben bu kadar sınırlayıcı kısıtlayıcı olmasından yana değilim bence bir sitede her türlü insan oturabilmeli sadece birbirine karşı nazik olunmalı ve o sitenin

kurallarına uyulmalı. İlla şu meslekten olsun, şu görüşten olsun falan demem yani ben insanları etiketlemem.” (K1, 40, Kadın).

3.5.3. Güvenliğe İlişkin Algılar

Bu başlık altında siteyi tercih etme hususunda güvenliğin ne derece etkili olduğunu ölçmeye yönelik sorulara ve cevaplarına yer verilmiştir.

Site girişindeki güvenlik hakkında ne düşünüyorsunuz? Güvenlik sizin burayı tercih etmenizde ne kadar önemliydi? Site içi güvenliğin sağlanmasında yeterli mi?

Orta ve üst gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmeciler sitede güvenlik olmasına özellikle dikkat eden gruptur. Uzun iş seyahatleri dolayısıyla evde eşini çocuklarını rahatça bırakmak, çocukları oynamaları için rahatça sitenin bahçesine indirebilmek, evde değerli eşyaları, yüksek miktarda parayı gönül rahatlığıyla saklayabilmek gibi amaçlarla sitenin güvenli olması dikkat etmişlerdir. Aynı sebepler orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmecilerin de güvenli siteyi tercih etmelerinde geçerli olmuştur. Ancak her iki kategoride de bir azınlık olarak; sitenin güvenli oluşuna dikkat etmeden güvenli siteye yerleşen ama sonradan burada yaşayınca ne kadar önemli olduğunu anlayan, başka bir eve taşınırsa güvenliğin olmasına mutlaka dikkat edecek bir kesim bulunmaktadır.

“Eşim vefat ettikten sonra güvenli bir evde oturmak istedik. Bu sitede akrabalarımız da vardı aklımız sizde kalmasın dediler bizim buraya taşınmamıza yardımcı oldular. Yalnız yaşayanlar için site hayatı iyi aslında kendini güvende hissediyorsun her zaman. Çocuklar bahçeli bir evimizin olmasını istiyorlar ama ben korkarım cesaret edemem müstakil evde yaşamaya...” (K3, 48, Kadın).

Cevaplardan hareketle siteyi tercih etme nedeni hususunda herkes için geçerli olan en büyük kıstasın ‘güvenlik olgusu’ olduğu saptanmıştır.

Site içi güvenliğin sağlanmasında yeterli olup olmadığı konusuna gelindiğinde;

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden siteler ile orta ve alt gelir grubuna hitap eden siteler arasında net bir ayrımın yapılamadığı tespit edilmiştir. Her iki kategoride de güvenliğin yeterli olduğunu düşünen ve yeterli olmadığını düşünen görüşmeciler bulunmaktadır. Güvenliğin sağlanmasında yeterli olduğunu düşünen bir grup dışarıya karşı bir caydırıcılığının olduğunu ve sırf güvenliğin oluşundan dolayı bile herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmektedir. Güvenliğin sağlanmasında yeterli olmadığını düşünen grup ise; yalnızca dışarıya karşı bir miktar caydırıcı nitelik taşıdığını, dışarıdan gelebilecek gerçek bir tehlikeye karşı koyabilecek nitelikte oluşumlar olmadığını, yalnızca geleni gideni haber veren, dışarıdan gelenleri karşılayan bir danışma işlevi gördüğünü ifade etmektedirler.

3.5.4. Komşuluk ve Site İçi Etkileşime ilişkin Algılar

Bu başlık altında komşuluk ilişkilerinin durumunu, siteye bağlılığı ve site içinde kültürel faaliyet yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yönelik sorulan sorular ve cevaplarına yer verilmiştir.

Kendinizi bu siteye bağlı hissediyor musunuz? Taşınmanız gerekse ne hissedersiniz?

Siteye aidiyet ve bağlılık duygusunun ölçülmeye çalışıldığı bu soruya verilen cevaplar neticesinde üst ve orta kesime hitap eden site sakinleri ile orta ve alt kesime hitap eden site sakinleri arasında bağlılık duygusu konusunda net bir ayrım saptanmıştır.

Üst ve orta sınıfa hitap eden sitelerdeki görüşmecilerin sitesine herhangi bir bağlılık ve aidiyet hissetmedikleri yalnızca sitenin sunduğu imkân ve konforlu yaşam dolayısıyla burada yaşamaktan memnuniyet duydukları tespit edilmiştir. Görüşmeciler aynı imkânları sunan ya da daha konforlu herhangi bir siteye de kolayca adapte olacaklarını dile getirmişlerdir. Diğer

kategorideki görüşmeciler siteye ve komşularına bağlılık duygusu geliştirmekle birlikte siteden ayrılmaları durumunda üzüleceklerini dile getirmişlerdir. Bu kategorideki görüşmecilerin site imkânlarının ve konforunun daha düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda; aidiyet duygusunu oluşturan olgunun “komşuluk ilişkileri” olduğu çıkarımı yapılmaktadır.

Cevaplardaki farklılıktan hareketle; orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin siteye aidiyet ve komşulara bağlılık eğiliminin diğer kategorideki site sakinlerine göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

Bu sitede komşuluk ilişkileri nasıl sizce? Komşularınızla vakit geçirir misiniz? Diğer bloklardan görüştüğünüz kişiler var mı?

Komşuluk ilişkileri konusunda iki farklı kategorideki siteler arasında net bir ayırım yapmak mümkün olmamıştır. Siteden siteye değişen karmaşık komşuluk ilişkileri mevcut olmakla birlikte orta ve üst gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin genellikle komşuluk ilişkileri kurmaktan kaçındıkları, komşularından tek beklentilerinin kendilerinin alanına girmemeleri ve onlara rahatsızlık vermemeleri olduğu tespit edilmiştir. Bu kategorideki site sakinleri genellikle yoğun ve uzun çalışma saatlerinden dolayı komşuluk ilişkisi kurabilecek zamana sahip değil bununla birlikte zamanla bağlantılı şekilde her iki kategori için de geçerli olarak ev hanımlarının komşuluk ilişkisi kurma eğiliminin diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Her iki kategori için de geçerli olarak site nüfusunun çok fazla sirkülasyona uğramadığı köklü sitelerde komşuluk ilişkilerinin daha kuvvetli olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak tüm sitelerde küçük gruplar halinde öbekleşmiş komşuluk ilişkileri mevcuttur. Gruplar kendi aralarında samimi iken diğer komşularla herhangi bir iletişim söz konusu değil. Sitelerde mevcut olan ortak alanların çok olması site sakinlerinin daha çok karşılaşmasına neden olmakta

ve ilişki kurmayı kolaylaştırmaktadır. Uzun yıllar devam eden komşuluk ilişkileri de dâhil olmak üzere tüm ilişkilerde resmiyet hâkimdir. Birbirlerinin evlerine habersiz, çat kapı gitme durumu kapı komşuları için dahi söz konusu değildir. Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin komşuluk ilişkisi kurma isteği diğer kategoriye göre daha yüksek fakat yine de istenilen düzeyde ilişki kurulamamaktadır.

Diğer bloklardan komşularıyla görüşme durumları sorulduğunda görüşmecilerin tamamına yakınından kimseyi tanımadığı ve kimseyle görüşmediği cevabı alınmıştır. İstisna olarak üç görüşmecinin diğer bloklardan birkaç kişi ile görüştüğü onların da komşuluk münasebetiyle değil başka kanallar aracılığıyla tanıştıkları tespit edilmiştir.

Sonuçlardan hareketle sitelerde komşuluk ilişkilerinin resmi ve kendi bloklarıyla sınırlı olduğu ve site içinde kullanılan ortak alanların sosyalleşmeyi ve komşularla etkileşimi sağlamak adına yararlı olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Site içinde sportif ve kültürel faaliyetler yapılır mı? Bunlara katılır mısınız?

Orta ve üst gelir grubuna hitap eden sitelerde çok çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Bu kategorideki sitelerin sosyal tesislerinin gelişmiş olması dolayısıyla kültürel faaliyet düzenleme olanağı daha fazladır fakat katılım diğer kategorideki sitelere göre oldukça düşüktür. Voleybol, basketbol, satranç, masa tenisi, tavla turnuvaları, açık hava sinemaları, nevrüz kutlamaları, ramazanda toplu iftarlar, kadınlar matinesi, canlı müzik etkinliği, çocuklar için eğlenceler, kuran dersleri, yaz döneminde piknik ve panayırılar üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde düzenlenen etkinliklerdir. Sitelerin genelinde katılım azlığından dolayı etkinlikler artık düzenlenmemektedir. Bazı görüşmecilerden sitede etkinlik yapılmadığı, olsa da katılmayacağı cevabı alınmıştır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerde ramazan aylarında toplu iftarlar haricinde etkinlikler düzenlenmemektedir. Görüşmecilerin tamamına yakınından “sitemde etkinlik düzenlenmiyor, olsa güzel olur, katılıyorum” cevabı alınmıştır.

Cevaplar neticesinde; alt ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin site içindeki kültürel faaliyetlere katılma eğilimlerinin diğer kategoriye göre daha yüksek olduğu fakat sitelerinde pek fazla etkinlik düzenlenmediği tespit edilmiştir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde ise geniş yelpazede düzenlenen etkinliklere katılım olmadığından dolayı zaman içinde etkinliklere son verilmektedir.

3.5.5. Mahalle ve Aidiyet Duygusuna İlişkin Algılar

Bu başlık altında; sitede yaşayanların mahalle algısını, mahallesini ne kadar tanıdığını, mahallenin mi sitenin mi onlar için daha önemli olduğunu saptamak amacıyla hazırlanan sorular ve cevaplarına yer verilmiştir.

Mahalle sizin için ne ifade eder? Neden mahallede sıradan bir evde değil de sitede oturmayı tercih ettiniz?

Görüşmecilerin; mahalle hakkındaki fikirlerine ulaşmak amacıyla sorulan bu sorunun cevapları neticesinde insanların, mahalleden güvenli olması dışında hiçbir beklentisinin olmadığı saptanmıştır.

Mahalle içi ev yerine siteyi tercih sebepleri sorulduğunda herkesten alınan ortak cevap “güvenlik olgusu” dur. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmeciler sitenin sunduğu lüks ve konforlu yaşam, sitenin güvenli oluşu gibi nedenlerden dolayı siteleri tercih etmektedirler. Diğer kategorideki görüşmecilerin siteyi tercih etmelerindeki en büyük neden güvenlidir.

Cevaplar arasında istisna olarak sitenin eski mahalleyi anımsattığını savunan bir görüşmeci fikirlerini şöyle dile getirmektedir:

“Eskisi gibi samimi muhabbet dolu mahalleler olsa ben orada da yaşarım ama şimdilerde şehircilik anlayışının gelişmesi, dünyanın globalleşmesiyle mahallenin çehresi çok değişti. Eski mahallelerden eser kalmadı. Bizim sitemizde biraz mahalleyi anımsattığı için burayı tercih ettik.. Şimdi koca koca apartmanların olduğu yerlere mahalle diyoruz ama alt komşu üst komşuyu tanımıyor”(K15, 51, Kadın).

Konya’da kentsel dönüşümle birlikte mahallelerin çehresinin değişmesi, müstakil evlerin yıkılıp apartmanlara ve sitelere dönüşmesi bununla birlikte sitelerin sunduğu imkânlarla apartmanlardan daha cazip gözükmesi insanların sitelerde yaşamaya başlamasının tetikleyici nedenleri olmuştur.

Sitenin içinde bulunduğu mahalle bu siteyi tercih etme konusunda sizi ne kadar etkiledi?

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri için mahallenin konumu çok önem arz etmemekle birlikte genellikle sitenin özelliklerine, sitenin sunduğu konfora bakarak seçim yapmaktadırlar. Sitenin merkeze, iş yerlerine, çocuklarının okuluna yakın olup olmaması gibi kriterler bu kategorideki görüşmecileri etkilememektedir. Mahalle ile ilgili tek dikkat edilen husus sitelerinin; tehlikeli, güvenlik açısından vasat durumda olan mahallelerde yer almamasıdır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin sitelerini seçerken mahalleye önem verdikleri saptanmıştır. Mahallenin şehir merkezine, ailelerine, iş yerlerine, çocukların okuluna yakın olması önemlidir. Bununla birlikte diğer kategorideki görüşmecilerin dikkat ettiği gibi mahallenin tehlikesiyle nam salmış, güvensiz mahalleler olmamasına dikkat edilmektedir.

Cevaplardan hareketle; orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmecilerin sitelerini seçerken mahalleye dikkat ettikleri mahallenin konumuna önem verdikleri; hanelerinde araca bağımlılık daha yüksek olduğu için en az şekilde araç kullanarak okula, iş yerlerine, şehir merkezlerine gidilebilecek konumda olan siteleri tercih ettikleri saptanmıştır.

Diğer kategorideki görüşmeciler için sitenin içinde bulunduğu mahallenin çok fazla bir önemi olmamakla birlikte; sitelerin sunduğu konforun, kalitenin, bulunulan muhitin sakinliğinin daha önemli olduğu tespit edilmiştir.

Çocukluğunuz nasıl bir mesken tipinde, nasıl bir mahallede geçti? Çocukluğunuzun geçtiği mahalle ile sitenizi kıyaslayınca nasıl bir sonuç çıkıyor?

Bu soruya verilen yanıt herkes için aynıdır. Genel olarak tüm görüşmecilerin çocukluğu mahalle içinde müstakil bahçeli evlerde geçmiştir. İstisna olarak iki görüşmeci çocukluğunu lojmanda bir kişi ise apartman dairesinde geçirmiştir. Şimdiki site kültürü ile çocukluklarındaki mahalle kültürünü kıyaslamaya yönelik olan bu sorunun cevabı neticesinde; tüm görüşmecilerin güvenli, herkesin birbirini tanıdığı bir mahallede samimi komşuluk ilişkilerinin, yardımlaşma ve hoşgörünün hâkim olduğu bir ortamda yaşadıkları saptanmıştır. Şimdiki siteleri ile çocukluklarındaki mahalleyi kıyaslayınca ikisi arasında büyük fark olduğunu sitede ilişkilerin çok resmi ve komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğunu dile getirmişlerdir.

Görüşmeciler çocukluklarında yaşadıkları mahalle ortamına olan özlemlerini şu ifadelerle dile getirmektedirler:

“Çocukluğum Meram’da bahçeli müstakil bir evde geçti. Yazın ben evde arada bir akşamları yemek yerdim herhalde... Sabah evden bir çıkardım kim ne pişirmiş kokuya göre giderdik,, kimde ne yemek varsa nerde denk gelirse orada karnımızı doyururduk., Kimden

ekmek arası istesek verirdi. Akşama kadar sokaklarda oyun oynardık. Doyasıya yaşadım çocukluğumu... Şimdiki çocuklar anneleri babaları olmadan siteden dışarı çıkamıyor, kocaman çocukları okula annesi babası götürüyor.”(K6, 50, Erkek).

“Çocukluğum tam olarak eski Konya mahallesinde geçti. Kerpiçten yanında örtmesi olan tandırı, avlusu olan bahçeli evlerden oluşan bir mahalleydi. Ben o eski mahalle kültürünü tam olarak yaşadım. Komşuların hepsiyle akraba gibiydik, hala o dönemdeki komşularımızla görüşürüz.” (K15, 51, Kadın).

“Çocukluğumda köyde yaşıyordum bundan 50 55 sene önce keşke o mahalle kültürü gelse de yine yaşasak. Bülbülü aldılar dağlardan, dallardan kafese koydular. Eskiden bülbüller öterdi, bülbüller hürdü. Çok yaşlandım artık yaşlandıkça daha zor gelmeye başladı bu site hayatı bana...”(K10, 67, Erkek).

Bu sorunun cevaplarından hareketle sitede yaşayan kişilerin samimiyet, güven, komşuluk ilişkileri gibi yönleriyle eski mahalle ortamına özlem duydukları çıkarımı yapılabilmektedir.

Sitenizin dışında aynı mahallede oturduğunuz insanlarla iletişim kuruyor musunuz?

Orta ve üst gelir grubuna hitap eden site sakinleri; site dışında mahalleden kimse ile görüşmediklerini, mahalleli ile karşılaşma fırsatı ve ortamı bulamadıklarını dile getirmektedirler. Tüm ihtiyaçlarını site içinde halledebildikleri için mahallede vakit geçirmediklerini siteden araçlarıyla çıkıp mahallenin sokaklarına uğramadan direk siteye geri döndüklerini ifade etmektedirler.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri diğer kategorideki görüşmecilere göre mahalle sakinleri ile nispeten daha çok etkileşimde bulunmaktadır. Sitelerinde tüm ihtiyaçlarını giderememeleri mahalleye olan bağımlılığı artırmaktadır. Mahallede bulunan market,

camii, fırın vs. gibi mekânlarda karşılaşma imkânı bulan sakinler sınırlı da olsa site dışındaki mahalle sakinleri ile iletişim kurmakta ancak bu iletişim tam anlamıyla bir komşuluk ilişkisine dönüşmemektedir.

Mahallelinin bu sitede yaşayanlar hakkında düşünceleri ne olabilir? Üzerinizde mahalle baskısı hissettiğiniz zamanlar oluyor mu?

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri sitelerinin lüks ve konforunun farkında olup mahalle halkının sitelerini çok beğendiğini düşünmektedirler.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri; sitelerinin aslında sıradan olduğunu mahalle halkının bu tip sitelere alışık olduğunu ancak yine de belirli imkânlara sahip oldukları için kendilerini site dışında yaşayan insanlara göre daha özel hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayan bir görüşmeci sitelerin mahalle halkı için bir avantaj oluşturabileceğini aşağıdaki sözlerle ifade etmiş ve mahalle içinde site oluşumlarının önemine dikkat çekmiştir:

“Mahalle halkı için aslında bir avantaj durumundayız. Sitenin olduğu sokak toprak yoldu, 230 daireden imza toplayıp belediyeye müracaat ettik. Bir mahalle muhtarının yapamadığını site sakinleri olarak yaptık, yolun düzeltilmesine kaldırımların yapılmasına vesile olduk. Mahallede böyle bir site olduğu için aslında mahalle halkı çok şanslı. Site hakkında olumlu düşünceleri olduğu kanısındayım.”(K8, 44, Erkek).

Her iki kategorideki görüşmeciler de çoğunluk olarak; herhangi bir mahalle baskısı hissetmediklerini dile getirmişlerdir. İstisna olarak Naturapark'ta yaşayan bir görüşmeci site içinde hareketlerinin kısıtlandığını, zaman zaman bir üzerinde bir baskı hissettiğini ve mahalledekilerin sitede yaşayanlar hakkında ne düşünüyor olabileceğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Muhtemelen bunlar ne kadar godoman, ne kadar ukalalar diye bir algı vardır. Sitedekiler de gerçekten hak ediyor bu yaftayı araba kullanmaları bile farklı. Mahalle de çok zengin bir mahalle değil. Mahalle baskısına gelince ben zemin katta oturuyorum bahçemde bazen alkol almak istiyorum ama bunu gizli saklı yapıyorum. Kendimi rahat hissetmiyorum.” (K5, 45, Erkek)

Mahalle muhtarınızı tanıyor musunuz?

Mahalle muhtarını tanıyıp tanımadıkları sorulduğunda muhtarını görüşmecilerden hiç kimsenin tanımadığı ortaya çıkmıştır. Kendisi mahalle muhtarı olan bir görüşmeci ise mahalle sakinlerinin büyük bir çoğunluğunu tanımadığını dile getirmiştir. Günümüz mahalle ortamı ile geçmiş mahalle ortamına bir kıyas niteliğinde aşağıdaki cevap üzerinde durulması gereken bir cevap niteliğindedir:

“Tanımıyorum. Ben 50 yaşındayım. Çocukluğumda daha 10 yaşındayken muhtar Yusuf amca'yı tanırım, hâlâ hatırlarım ama buradaki mahalle muhtarı kim adını bile bilmem. Eskiden muhtardan yardım istenirdi, senin halini bilirdi, tanırdı seçmenini; şimdi sokakta görsen tanımazsın” (K6, 50, Erkek).

Alınan cevaplardan hareketle mahalle muhtarının e- devlet sistemine geçilmesinden sonra mahalledeki işlevinin büyük ölçüde azaldığı saptanmış muhtarlık teşkilatının fonksiyonlarının yeniden gözden geçirilmesinin gerekli olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Mahallenizde herkes tarafından bilinen mahalle için önemli kişiler var mı?

Geleneksel mahalle kültüründe önemli bir yeri olan imam, muhtar, bekçi, deli, derviş gibi kişilerin hâlâ mahalle için önemli olup olmadığını ölçmeye yönelik sorulan bu sorunun cevapları neticesinde artık bu gibi kişilerin mahalle sakinleri nezdinde bir anlam ifade etmediği

saptanmıştır. İstisna olarak orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerden birinde yaşayan 67 yaşındaki bir görüşmeci mahallenin imamının mahalle için önemli ve değerli bir kişi olduğunu dile getirmiştir.

Bir görüşmeci mahallede tanınan, güvenilen birinin olmadığını ve bu durumun mahallede bazen kendini yalnız hissetmesine neden olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bu mahallede öyle birini tanımıyorum. Benim çocukluğumdaki mahallede Aliye abla vardı herkes ona akıl danışır, bir şeyimiz oldu mu ona emanet ederdik başımız sıkıştı mı ona sormaya giderdik. Burada yok öyle birisi bildiğim kadarıyla.... Zor zamanlar geçirdim ama koşup derdimi anlatacağım, içimi dökeceğim kimse yoktu mahallede...”(K3, 48, Kadın).

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden lüks sitelerde Türkiye çapında tanınmış futbolcu, sanatçı ve iş adamlarının yaşadığı bunun yanı sıra Konya’da birçok kişi tarafından tanınan akademisyenler, üniversite rektörleri ve belediye başkanlarının yaşadığı tespit edilmiştir.

Cevaplardan hareketle; zaman içinde yaşanan değişime göre mahalle için önemli sayılan kişilere yeni anlamlar atfedilmiş modern dünyanın değişen olgularına bağlı olarak sanatçılar, sporcular, siyasetçiler mahalle için önemli kişiler olarak görülmeye başlamıştır.

Mahallenizin en önemli mekânı neresidir? Olmazsa olmaz dediğiniz yerler var mı?

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri için hala önemli sayılan cami, market, park gibi mekânlar üst ve orta kesime hitap eden site sakinleri için bir anlam ifade etmemektedir. Geleneksel mahalle yapısının olmazsa olmazları arasında yer alan bu oluşumlar artık lüks sitelerin içerisinde yer almakta ve bu kategorideki site sakinlerinin mahalleye olan bağımlılığını azaltmaktadır. Çalışmanın örnekleminde yer alan sitelerin konumuna göre mahalle için olmazsa

olmaz sayılmasa da önemli olan çeşitli mekânlar vardır. Park, adliye, belediye, üniversite, alış-veriş merkezleri, okul, belediyelerin mahallelerde açtığı kurs binaları, tren garı, sağlık ocağı, hastane, eczane, cafeler, spor salonları, kültür merkezi bu mekânlardan bazılarıdır. Üst gelir grubuna hitap eden site sakinleri bu mekânların sağladığı imkânların büyük bir kısmını sitesinin içerisinde bulabiliyor ve bu mekânları kullanmıyor olsa da mahalle için önemli mekânlar olduğunu inkâr etmemektedir.

Sorunun cevaplarından hareketle geleneksel mahalle yapısı için önemli olan mahallenin mekânlarının modern kent yapısına göre çeşitlendiği ve değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir.

Siteniz dışında mahallenizde etkinlikler yapılır mı? Bunlara katılır mısınız?

Site dışında mahallede etkinlik yapılıp yapılmadığı konusunda görüşmeciler pek fazla fikir sahibi değildir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri mahallede etkinlik düzenlense bile katılmayacaklarını, birçok sosyal faaliyetin siteleri içerisinde mevcut olduğunu, sitelerinde düzenlenen etkinliklere dahi vakit ayıramadıklarını ifade etmektedirler. Kadınlara yönelik hobi edindirme kursları, ramazanda toplu iftar ve ramazan eğlenceleri, ramazanda Kuran okumaları belediyeler tarafından mahallede düzenlenen bazı etkinliklerdir. Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerdeki görüşmeciler mahallelerinde belediyelerin düzenlemiş olduğu bazı etkinliklerden haberdar olmakla birlikte katılım çoğunluk olarak ev hanımları tarafından sağlanmaktadır. Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri, diğer kategoriye göre sitelerinin içerisinde bu tür faaliyetler düzenlenmediği için mahallede belediyeler tarafından yapılan etkinliklere daha fazla katılma eğilimi göstermektedirler.

Mahalle sizin için önemli mi? Yoksa “sitem benim mahallem sayılır” mı diyorsunuz?

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri sitelerinin bir mahalle kadar büyük-

l kte nüfusa sahip olduğunu ve mahalledeki mekânlara gerek duymadan neredeyse tüm ihtiyaçlarını site içinde giderebildiklerini belirterek sitelerinin onlar için mahalleleri sayıldığını ifade etmişlerdir. Bu kategorideki görüşmecilerin mahalleden tek beklentisi güvenli olmasıdır. Her ne kadar güvenlikli sitelerde yaşasalar da başlı başına mahallenin de güvenilir bir mahalle olması site içerisinde huzurlu olma açısından önem arz etmektedir.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri ise; site içerisinde ihtiyaçlarını gidebilecekleri mekânlar olmadığı için mahalleye bağımlı yaşamaktadırlar. Bu duruma istinaden bu kategorideki görüşmeciler mahallenin kendileri için hala önem arz ettiğini, sitenin dışında da bir yaşam olduğunu, hayatlarının site içerisinde sınırlı kalamayacağını ifade etmektedirler.

Güvenlikli siteler mahallenin yerini tutabilir mi sizin için?

Her iki kategorideki görüşmeciler de güvenlikli sitelerin eski mahallelerin yerini tutamayacağını ifade etmektedir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden ultra lüks site konseptlerinin mahalleyi anımsatacak şekilde yapılması, sitenin kendi içerisinde marketiyle, ekmek b fesiyle, parkıyla, terzisiyle, kreşiyle bir mahalle ortamı yaratılmaya çalışılması çabaları görüşmecilerin nezdinde bir sonuç vermemiştir. Bazı siteler fiziksel olarak mahalleyi andırmayı başarsa da mahalle kültürünün sitelerde yaşanması ve sitelerin ruhen mahallelerin yerini alması mümkün gözükmemektedir.

Eski mahalle kültürü sıcaklığını sitenizde bulabiliyor musunuz? Mahalle kültürü sitelerde yaşatılmaya devam mı ediyor?

Güvenlikli sitelerin, geleneksel mahallelerin yerini alıp alamayacağının tespit edilmeye çalışıldığı bu sorunun cevapları neticesinde; tüm görüşmecilerden bunun mümkün olmadığı sitelerin ne fiziksel ne ruhen geleneksel mahallelerin yerini tutamadığı cevabı alınmıştır. Güven-

likli sitelerde komşuluk ilişkilerinin çok sınırlı ve resmi olduğu, mahallelerdeki güven olgusunun sitelerde hâkim olmadığı, insanların sınırlı sayıdaki kişiler haricinde birbirlerine selam dahi vermediği tespit edilmiştir. Diğer kategoriye nazaran komşuluk ilişkilerinin daha güçlü olduğu orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerde de durum aynıdır. Görüşmeciler geleneksel mahalle kültürü sıcaklığını sitelerde bulmanın mümkün olmadığını dile getirmektedirler. Eski mahalle kültürü ve samimiyetine olan özlemlerini dile getirip bunun neden mümkün olmadığını aşağıdaki gibi açıklamaktadırlar:

“Eski mahalle kültürünü sitede yaşatmak mümkün değil site dışında mahallede yaşamak da çok zor artık mahalle her yönüyle çok değişti. Ne eski komşuluk ilişkileri ne eski kahvesi ne de su içtiğimiz çeşmesi var. Acıkınca ekmek arası istediğimiz Ayşe teyze, bahçesinden erik çaldığımız Ahmet amca, bir yere gittiğinde çiçeğini sulayan komşun da yok tabii... Dünya çok değişti kimseye güvenemiyorsun haberlerde her gün tatsız olaylar. Keşke çağımız böyle olmasa, ortam güvenli olsa da hepimiz mahallede yaşayabilsek bizim çocukluğumuzdaki gibi.”(K8, 44, Erkek).

“Eski mahallenin sıcaklığı daha bir başka kapıda oturup sohbet ederdik, komşularla bir şeyler hazırlayıp birlikte yer içerdik şimdi sitede 2 3 gün evden çıkma öldün mü kaldın mı kimse haberi olmaz. Ama mahallede öyle miydi 1 gün çıkmasan niye çıkmadı diye kapını çalarlardı, mahalleye yabancı biri girse hemen anlardın onun mahalleden olmadığını, kapılar kilitlenmezdi herkese açıktı. O samimiyeti sıcaklığı sitelerde bulmak mümkün değil. Aslında nesille alakalı bir durum bu gençler çalışıyor akşam eve geliyor yorgun argın komşulara vakit ayırmak en son seçenek oluyor kadınların çalışması maalesef böyle gerektirdi.”(K3, 48, Kadın).

“Şuana kadar siteye iyi tarafından baktık ama şimdi olay değişiyor mahalle kültürünü bu sitelerde bulmak mümkün değil. Ramazanda yemek vermek istedim sitenin bahçesinde eşim komşuları da davet edelim dedi ben düşündüm hayır dedim çünkü ben o zaman soframda sadece

zenginleri ağırlamış olacağım oysa benim amacım tanıdığım yoksul insanları soframda ağırlamaktı. Sitede oturan insanlar belirli bir gelir seviyesinde bizim komşuların pek çoğu sarraf, doktor, iş adamı ben bir yemek yapıyorum artıyor mahallemde yoksul bir insan olsa ben alır o yemeği ona götürürüm ama bizim komşulara o yemeği götüremem özel bir şey yapmam lazım ki götüreyim. Şimdi siz söyleyin yaptığın bir kap yemeği bile komşuna rahatça götürüp veremediğin sitede mahalle kültürü yaşar mı?”(K15, 51, Kadın).

Alınan cevaplar arasında istisna olarak dikkat çeken bir görüşmeci fikirlerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Mahalle kültürünün sitelerde yaşaması mümkün değil gerek de yok bence ben içli dışlı ilişkilere karşıyım. Biz ailecek çok tasvip etmiyoruz sık sık komşulara gidip gelmeyi. Zaten insanların vakti yok ki oturup komşusuyla kapı önü muhabbet etmeye onlar eskide kaldı artık” (K16, 26, Kadın).

Cevaplardan hareketle; insanların iş yükünün artması, kadınların çalışma hayatına girmesi, artan suç oranlarına istinaden mahallelerin tehlikeli hale gelmesi ve insanların birbirlerine karşı güvensizleşmesi, modern çağın sonucu olarak insanların bireyselleşmesi ve komşuluk ilişkilerinin zaman kaybı olarak görülmesi geleneksel mahalle kültürü sıcaklığının yok olmasına neden olmuştur. Yine tüm bu nedenlerden dolayı sitelerde samimi komşuluk ilişkilerinin yürütülmesi güç hale gelmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde Konya’da güvenli sitelerde yaşayanların mahalle algısını ölçmeye yönelik yapılan bir alan araştırması ve sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve birbiri ile ilişkilendirilmesi neticesinde birtakım değerlendirmeler ve öneriler ile çalışma sonlandırılacaktır.

SONUÇ

Türkiye’de yönetim; merkezi ve yerel yönetim olmak üzere iki koldan yürütülmekte yerel yönetimler, il özel idaresi, belediye, köy olarak 3 ana birime ayrılmaktadır. Belediyenin en küçük birimi kabul edilen “mahalle” tüzel kişiliği olmayan yöneticisi seçimle iş başına gelen ve kendine ait bütçesi olmayan en küçük yönetsel birim olarak kabul edilmektedir. Son şeklini büyük ölçüde 5393 sayılı belediye kanunu ve 4541 sayılı kanundan almıştır. Seçimle göreve gelen muhtar ve ihtiyar heyeti ile ilgili düzenlemelerde bu kanunda yer almaktadır. Mahalle muhtarlığı halk ile devlet arasında bir aracı birim niteliğindedir. Mahalle yönetiminin seçimle iş başına gelmesi ve halka en yakın olan birim olması nedeniyle demokrasinin ve yönetimlerde halk ile olan iletişimin gelişmesinde büyük öneme sahiptir. Mahalle ve mahalle muhtarlığı kurumunun var olması sayesinde demokrasinin en büyük işareti olan katılım ve bu katılımı birlikte halkın hesap sorabilme yeteneği gelişmiş olacaktır.

İnsanların yerleşik hayata geçtiği neolitik çağdan beri bir yerleşim yeri olarak var olan mahalle, tarih boyunca birçok değişikliğe uğrayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Osmanlı imparatorluğu zamanında güveni ve samimi komşuluk ilişkilerini temsil eden, geleneksel bir yapıda olan mahalle birikimsel olarak gelişerek ve değişerek günümüzde resmi ilişkilerin hâkim olduğu bir yaşam alanı, tabiri caizse ruhsuz bir mekân haline dönüşmüştür.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kentleşmenin başlaması ve yaygınlaşmasıyla birlikte kırsaldan kentlere doğru olan yoğun göç, konut sorununu beraberinde getirmiştir. Küreselleşme, kentsel dönüşüm, sanayi devrimi gibi olguların da sürece dâhil olmasıyla kentlerin çehresi hem fiziksel, hem de ilişkiler bakımından büyük oranda etkilenmiş ve değişmiştir. Konut sorununa bağlı olarak önce çarpık kentleşme ve gecekondulaşmaya maruz kalınmış sonrasında kentte meydana gelen tehlikenin fark edilmesiyle çeşitli çözüm arayışlarına gidilmiştir. Bu süreçte bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkan kentsel dönüşüm uygulamaları ile

kentin yapısına yenilenme suretiyle fiziksel müdahalelerde bulunmaya başlanmış ancak kısa sürede, kentsel dönüşümün sadece fiziksel olarak uygulanabilecek bir yöntem olmadığı ortaya çıkmıştır. Kentsel dönüşüm hareketlerinin yarattığı mekânsal ayrışma mahallenin sosyal sorunları üzerinde de etkisini göstermiş ve kentin karmaşık, güvensiz bir mekân haline dönüşmesine neden olmuştur. Bunlara ek olarak; yoğun göç sonucu kentlere yerleşen kişilerin adaptasyon sorunundan hareketle; kent kültürü gelişiminin kentleşme hızından düşük ilerlediği tespit edilmiş ve bu durum da kent için kültürel birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Küreselleşmenin tam anlamıyla hâkim olduğu 1990'lara gelindiğinde tüketim odaklı kültürün bir ürünü olarak tüketim kalıpları içinde yaşama çabası; konut, mahalle, kent gibi mekânlarda etkili olmuş bu bağlamda, çalışmanın temel konusunu oluşturan güvenli siteler kentlerde baş göstermiş ve lüks yaşam alanları olarak literatürde yerini almıştır.

Bu çalışmada Konya İli evreninde; güvenli sitelerde mevcut mahalle algısını ve mahalle kültürünü ölçmek, güvenli sitelerin mekân ve insan bağlamında nasıl bir durum ortaya çıkardığını tespit etmek, küreselleşme sürecinde mahallenin dönüşümünü ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla Konya'nın merkez ilçelerinde çeşitli güvenli sitelerde yapılan bir nitel araştırma ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Mahalle merkez alınarak oluşturulan çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde mahalle yönetsel ve sosyolojik boyutlarıyla ele alınmış iki bölüm için de sınırlı bir literatür taraması yapılmıştır. Küreselleşme, kentleşme, kentsel dönüşüm gibi olgulara 2. Bölümde yer verilerek mahallenin dönüşümünün ele alındığı 3. Bölümde zemin oluşturulmuştur. Konya'nın Selçuklu, Karatay ve Meram İlçeleri'nde çeşitli güvenli sitelerde yaşayan toplamda 30 kişi ile önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış 23 mülakat sorusu yöneltilerek görüşmeler yapılmıştır. Örneklemi oluşturan güvenli siteler; üst ve orta gelir grubuna hitap eden, orta ve alt gelir

grubuna hitap eden siteler olmak üzere iki kategoriye ayrılmış, görüşmeciler seçilirken her iki kategoriden de yaklaşık olarak eşit sayıda kişi seçilmesine özen gösterilmiştir.

Tez kapsamında ele alınan konular ve Konya örneğinde gerçekleştirilen alan araştırması kapsamında elde edilen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Görüşme soruları; kişisel bilgiler ve demografik sorular, konut ve site ile ilgili sorular, güvenlik, site içi ilişkiler ve etkileşim, mahalle ile ilgili sorular olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır. Görüşme sorularının bu başlıklar altında gruplandırılmasının nedeni görüşmecilerin demografik bilgilerini tespit edebilmek ve görüşmecilerin siteyi tercih nedenleri, mahalleyle olan bağlantıları, güvenliğe bakış açıları, komşuluk ilişkileri gibi hususları ayrı ayrı irdeleyebilmektir.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli siteler, çok kapsamlı sosyal tesislere sahip içerisinde cafe, oto yıkama, kreş, market vs. gibi hizmetlerin sunulduğu, 7/24 güvenlik hizmetlerinin sağlandığı büyük yeşil alanlara sahip ultra lüks sitelerdir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayanlar genellikle ekonomik, kültürel ve sosyal yetileri yüksek düzeyde olan bireylerdir. Eğitimli, yüksek gelirli, toplumda saygın bir konumda olan insanlardır. Genellikle evli ve az çocukludurlar. Hanede bulunan araba sayıları birden fazladır. Kadınların çalışma oranları yüksektir.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden güvenli siteler; 7/24 güvenlik hizmetinin verildiği, kameriyeler ve çocuk parkına sahip basit donanımlı sitelerdir. Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerde yaşayanlar; genellikle ortalama yaşam standartlarına sahip, erkeklerin ortalama gelir getiren çeşitli mesleklerde çalıştıkları, kadınların ise genellikle ev hanımı oldukları, kültürel ve sosyal yetileri orta düzeyde olan kişilerdir. Genellikle evli ve üçten fazla çocuk sahibidirler. Hanede bulunan araç sayısı en fazla birdir. Kat karşılığı arazi

sisteminin yaygın olarak uygulanması nedeniyle bu sitelerde nadir olarak alt gelir grubuna dâhil olan kişiler de mevcuttur.

Türkiye’de güvenli sitelerin büyük ölçüde kentlerin dışında konumlanmış olmaları, burada yaşayanları arabaya bağımlı hale getirmektedir. Sitelerin, şehrin karışıklığından ve gürültüsünden uzak, aynı zamanda kente ulaşımın kolay olmalarını sağlayan otoyolların inşası, sitelerden önce yapılmakta ve böylelikle siteler şehre yakınlaştırılmaktadır (Sipahi, 2011: 455).

Görüşmecilerin siteyi tercih etme nedenleri iki kategori arasında farklılık göstermektedir. Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin güvenli sitelerde yaşamayı tercih etmelerinin öncelikli nedeni, güvenlik ve sitenin sağladığı konfordur. Binanın temizliği, bahçenin bakımı, çöp vs. gibi sorumlulukların sitelerde görevlilerce yerine getiriliyor olması da bu kategorideki görüşmecilerin siteyi tercih sebepleri arasındadır. Direk olarak dile getirilmese de cevapların yorumlanmasıyla, seçkinlik kriterinin de siteyi tercih etme nedeni olduğu tespit edilmiştir. Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinlerinin güvenli sitelerde yaşamayı tercih etmelerinin nedenleri ise güvenlik olgusu ve kooperatif sistemi ile sağlanan ödeme kolaylıkları aracılığıyla kendi evlerine sahip olabilme arzusudur.

Buradan hareketle her iki kategorideki görüşmeciler için siteyi tercih etmelerinde ortak nedenin “güvenlik” olduğu saptanmıştır. Günden güne artan suç oranları, insanların birbirlerine karşı güvensizleşmesine yol açmış dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kendilerini ve çocuklarını koruyabilmek adına kapısında güvenlik görevlisi bulunan, giriş çıkışların kontrollü olduğu, 7/24 kamera sistemleriyle güvenliğin sağlandığı etrafı duvarlarla çevrili kapalı sitelere yönelmişlerdir. Güvenlikle ilişkili olarak sitelerin tercih edilmesindeki bir diğer neden de çocukların güvenliği ve rahatıdır. Sitenin içerisine çocukları rahatça bırakabiliyor olmak ve sitelerde çocuklar için birçok sosyal faaliyetin mevcut olması sitelerin tercih edilmesindeki ortak nedenlerdendir.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli sitelerdeki görüşmeciler sitelerinden memnuniyet duymakta sağladığı konfor ve sunduğu imkânların kendilerini özel hissettirdiğini ifade etmektedirler. Güvenli siteleri sağladığı konfor ve yaşamdaki kolaylık, güvende hissetme gibi gerekçelerle başkalarına tavsiye etmektedirler. Bununla birlikte bu kategorideki görüşmeciler sitelerine herhangi bir aidiyet ve bağlılık hissetmemekte herhangi bir taşınma durumunu kolayca kabulleneceklerini dile getirmektedirler. Aidiyetin aksine bu kategorideki görüşmecilerde daha konforlu ve daha lüks olanı arzu etme durumu söz konusudur.

Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri için; aidat ve katlanmak zorunda oldukları ekstra maliyetler sitenin en büyük dezavantajı olarak atfedilmektedir. Site içerisinde çocuklara sağlanan imkânların yanında çocukların izole bir ortamda, dış dünyadan kopuk, tüketim odaklı yetiştikleri düşüncesi de sitenin bir diğer dezavantajıdır. Sitedeki insanların birbirlerine karşı nezaketsizliği, birbirlerinin haklarını rahatça gasp edebilmeleri ve sitede kozmopolit bir yapının hakim olması; parası olan herkesin başka hiçbir kriter aranmaksızın burada konut sahibi olabilmesiyle ilişkilendirilmekte ve bu durumda sitenin olumsuz yönleri arasında sayılmaktadır. Nezaket, saygı, hoşgörü, apartman kültürüne adapte olabilme gibi kriterlerin bu sitelerde yaşayabilmek için şart olması gerektiği savunulmakta fakat bunu da insanlarla bir arada yaşamaya başlamadan ölçebilmenin mümkün olmadığını ifade etmektedirler. İnsanlarla bir arada yaşamının zorlukları, ortak alanların paylaşılma istenmemesi, doğaya ve yeşil alana hasretlik gibi durumların bu site sakinlerinin müstakil ve bahçeli ev arzularını tetiklemektedir. Fakat müstakil dahi olsa yine site içerisinde tüm sorumlulukların görevlilerce yerine getirildiği konutlarda yaşamak istemektedirler. Bu durum site sakinleri için konforun vazgeçilemez bir unsur olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri için; site içerisinde kapalı otopark olmaması, komşuluk ilişkilerinin zayıf olması, uyulması gereken kurallar nedeniyle özgürlüğün

kısıtlanıyor olması gibi nedenler sitenin dezavantajları arasında sayılmaktadır. Sitelerdeki komşuluk ilişkilerinin zayıf olması bu site sakinleri için oldukça önem atfetmekte bu yüzden siteden memnuniyetsizliklerini dile getirip site hayatını kimseye tavsiye etmemektedirler. Tüm bunlara rağmen bu kategorideki görüşmeciler için siteye bir bağlılık ve aidiyet duygusunun söz konusu olduğu diğer kategoriye göre komşuluk ilişkisi kurma eğiliminin daha yüksek olduğu ve bu durumun siteye bağlanmalarına neden olduğu saptanmaktadır. Üst gelir grubu sitelerde olduğu gibi bu site sakinlerinin de müstakil bahçeli tamamen kendilerine ait bir konutta yaşama arzuları altında mahalle hayatına duyulan özlem güdüsünün yattığı düşünülmektedir

Oldukça geniş bir yelpazede etkinliklerin düzenlendiği üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli sitelerde sosyal faaliyetlere katılım oldukça düşüktür. Bazı sitelerde katılım yetersizliğinden dolayı etkinlikler kaldırılmaktadır. Ortak alanların çeşitliliğinden dolayı komşular ile çok fazla karşılaşma fırsatı bulunan bu sitelerde bu durumun aksine komşuluk ilişkilerinin çok zayıf durumda olduğu tespit edilmiştir. Diğer bloklardan kimseyle komşuluk ilişkisi kurulmamakta ancak yakınındaki dairelerde bulunanlar ile sınırlı sayıda sınırlı düzeyde ve resmi ilişkiler söz konusu olmaktadır. Bu kategorideki görüşmeciler site içerisindeki imkânlarından dolayı mahalleye pek fazla ihtiyaç duymamakta siteden işe, işten siteye bir yörünge takip etmektedirler. Mahallede vakit geçirmemeleri site dışında komşuluk ilişkisi kurmanın da önüne geçmektedir. Yoğun iş temposunda çalışan bu site sakinleri komşuluğun bu düzeyde olmasından memnuniyet duymakta içli dışlı ilişkileri, çat kapı girip çıkmaları tasvip etmediklerini dile getirmektedirler. Mahalleden neredeyse tamamen kendini soyutlamış olan bu kategorideki görüşmeciler mahallenin kendileri için bir önem ifade etmediğini, sitelerinin onlara her açıdan yeterli olduğunu ve sitelerini artık mahalleleri olarak kabul ettiklerini dile getirmektedirler.

Orta ve alt gelir grubuna hitap eden sitelerde yeterli kaynak ve donanıma sahip olunmadığından dolayı pek fazla etkinlik yapılmamaktadır. Ramazan ayında sınırlı olarak düzenlenen çeşitli etkinliklere ise katılımın oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Komşuluk ilişkisi kurma eğiliminin diğer kategoriye göre yüksek olduğu ancak kişilerin bu çabalarının genellikle sonuçsuz kaldığı saptanmıştır. Öbekleşmiş komşuluk ilişkilerinin yaygın olduğu bu tip sitelerde mahalle içindeki kişilerle de sınırlı da olsa bir iletişim söz konusudur. Site içinde genel ihtiyaçlarını dahi karşılayacak teçhizatın olmaması bu site sakinlerini mahalleye bağımlı kılmakta mahalle içindeki komşularıyla zorunlu da olsa bir etkileşime neden olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı görüşmeciler site içerisinde sınırlı kalamayacaklarını mahalle olmadan ihtiyaçlarını karşılayamayacaklarını dile getirip mahallenin hâlâ kendileri için önemli bir mekân olduğunu kabul etmektedirler.

Cevaplardan hareketle geleneksel mahalle ve günümüz mahalle arasında büyük bir uçurumun söz konusu olduğu, geleneksel mahallede bulunan, mahalle için büyük bir önem ifade eden park, çeşme, cami, kahve gibi mekânların; bekçi, imam, derviş, deli gibi renkli kişiliklerin günümüz mahallelerinde hiçbir önem ifade etmediği ve kaybolmaya yüz tuttuğu saptanmıştır. Öyle ki mahallenin yöneticisi konumunda olan muhtarın dahi işlevini büyük ölçüde yitirdiği, görüşmecilerden hiçbirinin mahalle muhtarını tanımadığı ortaya çıkmıştır.

Güvenlikli sitelerin, kaybolmaya yüz tutmuş mahalle yaşantısını yeniden canlandırma çabasıyla oluşturuldukları göz önüne alındığında bu çabanın sonuçsuz kaldığı aksine bireylerin kendini güvenlikli site yaşantısına hapsederek bireyselleştiği ve içe kapanmaya başladığı tespit edilmiştir. Görüşmecilerden alınan cevaplar neticesinde güvenlikli sitelerde mahalle kültürünün yaşatılmasının mümkün olmadığı, eski mahalle samimiyeti ve sıcaklığının sitelerde kendine bir yer bulamayacağı, mahalleyi ayakta tutmak için ortaya çıkarılan yeniliklerin ters teperek mahalleyi çıkmaza sürüklediği tespit edilmiştir. Modern çağda toplum yapısının karmaşıklığı

ve belirsiz sosyal ilişkiler güvensizliği doğurmakta, güvenliğin kendi kendine sağlandığı yapı olan mahallenin yeniden eski formuna kavuşmasına imkân vermemektedir. Güvenlikli sitelerde yaşayan herkes eski mahalleye özlem duymakta, çocukluğunun mahallesini anlatırken hüzünlenmekte fakat kimse koşulların değişmesi için gerekli adımları atmamaktadır. Komşularıyla iletişim kurmaktan kaçınan ama aynı zamanda çocukluğunun mahallesindeki komşuları özleyen site sakinleri mahalle hassasiyeti hususunda çelişkiye neden olmaktadır. Bu çelişkinin nedeni olarak, modern dünyanın etkisiyle insanların bireyselleşmesi, bireylerin yoğun ve uzun iş hayatına maruz kalması, kadınların iş hayatına girmesi ve yaygınlaşması gibi durumlar sebebiyle komşulara vakit ayırmanın en son seçenek haline gelmiş olması düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçları incelendiğinde ortaya çıkan bulgular H1, H3, H4, H6, H7, H8 hipotezlerinin kabul edildiğini; H2 ve H5 hipotezlerinin reddedildiğini göstermektedir.

“Geleneksel mahalleye özlem duyma durumu ekonomik gelire göre değişir” olarak belirlenen H2 hipotezi her iki kategorideki görüşmecilerin de eski mahalle yaşantılarına özlem duymaları nedeniyle, kategoriler arasında bir ayırıma gidilemediği için yanlışlanmıştır.

“Alt ve orta gelir grubuna hitap eden güvenlikli siteler ile üst ve orta gelir grubuna hitap eden güvenlikli sitelerde yaşayanların güven algısı farklıdır” olarak belirlenen H5 hipotezi de, her iki kategorideki görüşmecilerin de güvenliğe olan hassasiyetleri ve siteyi tercih etme nedenleri olarak güvenliğin bilinmesiyle yanlışlanmıştır.

“Güvenlikli Sitelerde yaşayanlar geleneksel mahalle yaşamına özlem duymaktadır”

“Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri mahalle kültürüne önem vermemekte sitesini mahallesi olarak kabul etmektedir”

“ Alt ve orta gelir grubuna hitap eden güvenli siteler ile üst ve orta gelir grubuna hitap eden ultra lüks sitelerde yaşayanlar arasında mahalle kültürü, mahalle bilinci ve komşuluk ilişkisi açısından fark vardır”

“ Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri içinde sitenin sunduğu imkânlar nedeniyle bulunduğu mahalleye ihtiyaç duymamakta, kendi içinde mahalleciler oluşturmaktadır”

“Üst ve orta gelir grubuna hitap eden site sakinleri bireysel, içe kapanık bir yaşam sürdürürlerken; orta ve alt gelir grubuna hitap eden site sakinleri dışa dönük, güçlü iletişimin hâkim olduğu bir yaşam sürmektedirler”

“Son zamanlarda yaygınlaşan güvenli siteler geleneksel mahallelerin dönüşümüne yol açmaktadır” olarak belirlenen sırasıyla H1, H3, H4, H6, H7 ve H8 hipotezleri çalışmanın bulgular ve sonuç kısımlarında ayrıntılı biçimde açıklanan nedenlerine bağlı olarak doğrulanmıştır.

Sonuçlardan hareketle mahallenin kurtarılması ve yaşatılması adına yararlı olabileceği düşünülen bir dizi öneriler sunmak gerekecek olursa;

Kentin ve mahallenin çehresini büyük ölçüde değiştiren kentsel dönüşüm projeleri hazırlanırken kentin yalnızca fiziksel koşulları değil toplumsal yapısı da sorunlarıyla birlikte ele alınmalı ve bu sorunları derinlemesine inceleyerek sorunları kökten çözebilecek, mekânsal ayrışmayı önleyebilecek nitelikte planlar hazırlanmalıdır. Dönüşüm planları mahalle kültürünü göz önünde bulundurarak hazırlanmalı, kenti oluşturan öğelerin değişim ihtiyacına karşılık verebilmelidir. Kentsel dönüşüm proje oluşturma sürecine kenti yakından tanıyan, kentin asıl sahipleri olan halk dâhil edilmelidir. Bu süreçte politikacılar, mimarlar, mühendisler, ev hanımları, sanatçılar, psikologlar ve diğer meslek gruplarının da görüşleri alınmalı, kentsel dönüşümün tek boyutlu bir proje olmadığı unutulmamalıdır.

Türk kültüründe böylesine önemli ve köklü bir geçmişe sahip olan mahallenin günümüzde kaybolan sosyal yönü ve işlevini tekrar kazandırabilmek amacıyla mahallede çeşitli sosyal aktiviteler düzenlenmeli geleneksel mahalle oluşumu korunmaya çalışılmalıdır. Her ne kadar çağımız zihniyeti ve şartlarında mümkün gibi gözükmesede bu konuda mahalle yönetiminin belediye yönetimi ile istişareli olarak atacağı adımlar ve yapacağı organizasyonlar bu hususta büyük önem taşımaktadır. Muhtarlık biriminin işlevini kaybetmeye yüz tuttuğu günümüzde muhtarın görevi asıl bu süreçte başlamaktadır. Mahalle sakinlerini birleştirip bir çatı altında toplamak ve yüzlerce yıllık geçmişi olan bu tarih mirasını yaşatabilmek adına gerekli adımları atmak muhtarın modern çağdaki en önemli görevi haline gelmektedir.

Sonuç olarak; geçmişte önemli, bugünde vazgeçilemez bir birim olan “mahalle” ve Türk yönetim kültürüne olan katkıları hatırlanmalı ve yukarıda da belirtilen problemler bağlamında söz konusu bu sosyal ayrışmayı bir nebze de olsa önleyebilmek için mahalle ve mahalle yönetimiyle ilgili günümüz şartlarına uygun düzenlemelere gidilmelidir. Mahalle muhtarları, yerel yönetimler, kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları gibi örgütler bu konuda üzerine düşen görevleri yerine getirmeli “mahalle bilinci” ve “mahalle kültürü” nün yaşatılması için yeni politikalar üretmelidirler.

KAYNAKÇA

- Abacı, N. (2001). *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17.Yüzyıl)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akalın, Mehmet (2016). “Mekânsal Ayırışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 9, S: 2.
- Akın, R.(1996) “1920’ler Anadolu’sunda Yerel Demokrasi Girişimi: İdare-i Kurâ ve Nevahi Kanunu Layihası”, *Toplumsal Tarih*, Ağustos, S: 32, ss: 37-38.
- Aksungur, A. B. (2018). “Türk İdare Geleneğinde Yerel Güvenlik: Mahalle Bekçilerine Dair Bir İnceleme” Selçuk Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Akşit, A. (2014). “Selçuklular Devri’nde Kent İskânı ve Mahalleler”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 5 S:1 ss: 67-88.
- Aktaş, C. (2007). Mahallenin Işıkları, *Anlayış Dergisi*, S: 54, Kasım, ss: 70.
- AL, H. (2008), “Çağdaş Kent Hizmetlerinin Sunumunda Vakıfların Rolü”, *Yerel Siyaset*, 25, ss: 45-56,
- Alada, A. B. (2007). *Küreselleşen şehrin Geleneksel Mahallesine Reddiye* (Kent ve politika içinde). Editör Ayşegül Mengi, Ankara: İmge Yay, ss: 30.
- Alada, A. B. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul: Sümer Kitabevi, ss:142.
- Altun, D. A. (2010). “Kapalı Konut Siteleri ve "Mahalle" Kavramı” *İdealkent* S: 2, ss. 216-244.
- Altun, D. A. (2010). “Kapalı Konut Siteleri ve ‘Mahalle’ Kavramı” *İdealkent* Aralık, S: 2 ss: 221.

- Alver, K. (2010). *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2010) *Siteril Hayatlar* İkinci Basım Ankara: Hece Yayınları, ss: 21.
- Alver, K. (2010). “Mahalle: Mekân Ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği” *İdealkent* Aralık S: 2.
- Andaç, F. (2011). *Geçen zamanın İzinde kentler*, İstanbul: Heyamola yay, ss: 314.
- Arıbaş, K. (2009). *Tarihin Peşindeki Coğrafya*, Konya: Çizgi Kitabevi, ss: 32.
- Arıkboğa, E. (1999), “Yerel Yönetimler Açısından Mahalle Muhtarlığına Bir Bakış”, *Çağdaş Yerel Yönetimler* (içinde). C: 8 ss: 103- 125.
- Arıkboğa, E. (2000), “Boşluk Doldurucu ve Aracı Kurum: Mahalle Muhtarlığı”, *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE Yayınları, ss: 167- 176.
- Arıkboğa, E. (2000), “Boşluk Doldurucu ve Aracı Kurum: Mahalle Muhtarlığı”. (içinde) Birgül A. Güler, Ayşegül Sabuktay (Ed.), *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, Ankara; TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayın No:12, ss.167-176.
- Arıkboğa, E.(2012). “Büyükşehir Belediye Modeli ve Reformu”, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C: 2 ss: 1-32.
- Aslan, O. E, Çakıroğlu, A. Zengin, O. Yıkarbaba, S. Durna, D. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Teşkilatı Rehberi*. 2. Baskı, Ankara, TODAİE.
- Aydın, F. (2018). “6360 Sayılı Kanun Kapsamında Mahalleye Dönüşen Köyler: Yapısal Ve İşlevsel Açından Bir İnceleme(Manisa Örneği)” . Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Aydın, M. (2011). *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*, İstanbul: Açılım kitap, ss:318.
- Aydoğan, A. (2000). *Şehir Ve Cemiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık, ss: 45.
- Aytaç, F. (1995), *Mahalle Muhtarının El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Baday, Ö. N. (2011). “Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya ss: 117
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi, ss: 236.
- Balaban, A. ve İrdem, İ. (2017) “Türkiye’de Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkisi: Alışveriş Merkezleri Ve İstanbul” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* C: 1 Özel S: 4 ss: 1-3.
- Balaban, A. Y. (2018). “Türkiye’de Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkisi: Alışveriş Merkezleri Ve İstanbul” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü YL tezi ss: 1-3.
- Bayartan, M. (2005). “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, S: 13, ss: 93-107.
- Bayrakçı, E. (2012). *Yerel Yönetimler Maliyesi*. Konya: Dizgi Yayıncılık.
- Behar, C. (2014). *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) Osmanlı İstanbulu’nda Kasap İlyas Mahallesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Behar, C. (2015). *Sokaklar İnsanları Birleştirir*. (L. Y. İşleri, Röportaj Yapan) Turkuvaz Matbaa ve Yayıncılık.

Bergen, L. (2010).“Medeniyetin Cüzü: Mahalle”, *İdealkent Dergisi* Mahalle Özel Sayısı, Adamor Yayın Kuruluşu: Ankara, S:2, ss. 140-169.Birliği Yayınları, ss: 564.

Bozkurt, V. (2000). “Küreselleşme Kavramı, Gelişim Ve Yaklaşımlar” (Der. Veysel Bozkurt), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul: Alfa Yayınları ss: 18.

Bulut, Y. (2001), “Mahalle Muhtarlığı Üzerine Bir Araştırma”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C: 10, S: 3, ss: 32-51.

Büyükmihçı, G. (2014). “Bir Kültür Örüntüsü Olarak Mahalle Kavramı ve Osmanlı Dönemi Mahalle Yaşamı Üzerine”, Researchgate. ss: 6.

Candaş, E. (2007). “İstanbul’da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi” İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Lisansüstü programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Cerasi, M. M. (2001). *Osmanlı Kenti, (Osmanlı İmparatorluğu’nda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi)* İstanbul: İlke Yayınları.

Çadırcı, M. (1970). “Türkiye’de muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme”. *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi*, C: 34 S: 135 ss: 409-420.

Çadırcı, M. (2011). *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Çağırıcı, M. A. Ş. (1996) “Komşu”, Tdv, *İslâm Ansiklopedisi*, C.26. ss: 157- 159.

Çınar, H. (2000). “18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehri’nin Sosyal ve Ekonomik Durumu” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Çiftçi, S. (2011) “Küreselleşmenin Türkiye’deki Kentler Üzerine Etkisi” *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C: 2, S: 3.

Demir, Ö. ve Acar, M. (2002) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları.

Demirel, Ö. (1987). "1876-1909 Yıllarında Sivas'ta Eğitim," *Sivas Kültür-Sanat Dergisi*, ss:13-18.

Demirel, Ö. (2000). *Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay. ss: 17- 84.

Düzbakar, Ö. (2003). “Osmanlı Döneminde Mahalle Ve İşlevleri” *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 4, S: 5.

Erdem, A. (2007). *Uygarlığın Dibacesi Mahalle* Mostar, Kasım, ss: 32.

Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Ankara: Bilim adamı Yayınları.

Eryılmaz, B. (1988). “Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Türk İdare Dergisi*, S:378, ss: 465-478

Eryılmaz, B.(2012). *Kamu Yönetimi Düşünceler- Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar*, 5. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Geray, C. (1995). “Habitat II Yaklaşırken: Kent Yönetimi İçin Yeni Yaklaşımlar ve Komşuluk (Mahalle) Biriminin Önemi” *Çağdaş Yerel Yönetimler* 4 (6), ss: 27-38.

Gökçeer, F., Heper, V.R., (1977). *Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri*, Ankara

Gökdemir, Sevgi (1987). *Ahmet Kutsi Tecer*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Göküş, M., Bayrakçı, E., Alptürker, H. (2013). “Mahalle Yönetimi Ve Mahalle Muhtarlarının Vatandaşlar Tarafından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:18 S:2 ss: 31-45.

Gözübüyük, A.Ş. ve Tan, T. (2001). *İdare Hukuku C:1, Genel Esaslar*, 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

Gündüz, M. ve Yıldız, M. C. (2008) “Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 7 S: 25 ss: 127- 129.

Hamamcıoğlu, M. Ö. Ç. (2019) “İstanbul’da 2000’lerde Mahalle Kültüründen Site Yaşantısına Mekânsal Değişim: Derbent Mahallesi Örneği” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış YL Tezi, İstanbul.

Hızlı, M. (2014). “Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair”.*Tesam Akademi Dergisi*, C:1, ss: 41-51.

Huot, Jean- Louis (2000), *İlk Akşamlar* (Kentlerin Doğuşu İçinde), Jean Louis Huot/ Jean- Paul Thalman / Dominique Valbelle, çev. Ali Bektaş Girgin, Ankara: İmge kitabevi, ss: 12.

Işın, E. (2006). *İstanbul’da Gündelik Hayat* İstanbul: YKY, ss: 88.

Jacobs, J.(2011) *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve yaşamı* çev. B. Doğan, İstanbul: Metis Yayınları, ss: 55.

Karaarslan, F. ve Karaarslan, Ö. N. (2013) “Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu: Modern Kent Mekânı Olarak Güvenlikli Siteler İle Mahallenin İşlevsel Kıyası” *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiri* ss: 1202.

Karaçor, S. ve Akcan, B. (2017) “Mahalleden Güvenlikli Sitelere Konutu Tüketmek” *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:1, S:2.

Kavruk, H. (2004). *Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi*, Ankara: Odak Yayınevi.

Kayan, A. (2015) “Küreselleşmenin Kentler Üzerindeki Etkileri Ve Küresel Kentlerin Özellikleri İlgili Bir Değerlendirme” *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*, C: 10 S: 1 ss: 274.

Kazak, G. (2017) “Mahalle Kültürünün Kentleşme Bilinci Üzerine Etkisi: Karaman Örneği” Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış YL Tezi, Karaman.

Kejanlı, T. (2010). “Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale ve Merkez-Çarşı Gelişimi” *E-Journal of New World Sciences Academy* 3, ss: 287-302.

Keleş, E. (2013). “Menteşe Sancağında Muhtarlık Teşkilatının kurulması” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.22 S:1.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, 2.Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*, 11. Baskı, İstanbul: İmge Kitapevi.

Keleş, Ruşen (2001), *Küreselleşme Ve Yerel Yönetimler*, Ankara: Mülkiyeliler

Keleş, R. (2001). *Yerinden Yönetim Ve Siyaset*, Ankara: İmge Yayınevi, ss: 564.

Kıvrım, İ. (2009). “Osmanlı Mahallesi'nde Gündelik Hayat” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* C: 1 ss: 231-255.

Kiper, P. (2007), *Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler Yitirilen Değerler*, Editör: Ayşegül Mengi, Kent ve Politika, İmge Kitabevi, ss: 77-87.

Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: YEM Yayınları, ss: 83.

Mayol, P. (2009). *Konut, Gündelik hayatın keşfi II*, M. De Certeau, L. Giard, P. Mayol, çev. Ç. Eroğlu – E. Ataçay, Ankara: Dost Kitabevi, ss: 36.

Mermutlu, B. (2011). “Mahallenin Toplumsal Kültürümüzdeki yeri” *Osmanlı Mahalleleri Atlası*, Haz. Görkem Kızılkayak, İstanbul: Atlas Keşif Kitaplığı, ss: 35.

Mumford, L. (2007) *Tarih Boyunca Kent*, Çev. Gürol Koca – Tamer Tosun, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss: 67.

Nadaroğlu, H. (1998) *Mahalli İdareler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Narinoğlu, A. (2009). *Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetim Ve Planlama*, İstanbul: Mart Yayınları.

Nirun, N. (1991). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Orak, M. A. (2014). *Konya Şehir Rehberi*, Konya Büyükşehir Belediyesi, 1. Baskı Editörlü kitap.

Ortaylı, İ. (1985). “Tanzimat Ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler” *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*. (içinde). C: 1, ss: 231-245. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. , (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: TTK Yayınları.

Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul: Pan Yayıncılık. ss:34.

Ökmen, M. ve Parlak, B. (2010). “Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar Ve Mevzuat”, Bursa: Alfa Akademi yayınları.

Ömürgönülşen, U. (2013). *Türkiye’de Mahalle Yönetimi-2013 Araştırması Çalıştayı*, TODAİE.

Öncü, A. (2005) “İdeal Ev” Mitolojisi Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı”, *Mekân, Kültür; İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss: 85-103.

Özbek, E. İ. (2012). “Türkiye’de dönüşen kentlerin Son Kalesi: Kent Kurucu Öge Olarak Osmanlıdan Günümüze Mahalle”, *International Journal of Human Science*, C:9 S:2 ss: 1565.

Özer, İ. (2004) *Kentleşme Kentlileşme Ve Kentsel Değişme*, Birinci baskı, Bursa: Ekim Yayınevi.

Özkalp, E. (1995). *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Palabıyık, H. ve Atak, Ş. (2000), “21. Yüzyıla Girerken Mahalle Yönetimi” *İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını*.

Palabıyık, H. ve Atak, Ş.(2000). “İzmir Büyükşehir Bütününde Mahalle Yönetimleri Profili”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:2, S:3

Roth, L.M. (2000). *Mimarlığın Öyküsü*. E. Kaça (Çev). İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (özgün eser 1993 tarihlidir).

Sennett, R. (2006). *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, 2.baskı. T. Birkan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (özgün eser 1976 tarihlidir)

Sipahi, E. B. (2011) “1980 Sonrası Yeni-Liberalizm Ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği” Doktora Tezi Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi (Kent Ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.

Solak, S. G. ve Oktay, E. (2017) "Konuttan Öte "Konuttan Ziyade: Yaratılan Yeni Kentsel Ütopyaların Konut Reklamları Aracılığıyla İnşası" Mustafa Kemal Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:40 C: 14.

Şahin, M. ve Işık, E. (2011). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* S:30, Ağustos, ss: 223.

Şahin, Y. (2015). *Kentleşme Politikası*, 5.Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, ss: 8.

Tacirli, M. (2017). "Bey Mahallesinde Gündelik Hayat" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Tanpınar, A. H. (1987) *Beş Şehir*, İstanbul: Dergâh yayınları, ss: 15- 26

Tanyeli, U. (2011). *Rüya, İnşa, İtiraz*, İstanbul: Boyut yayınları, ss: 82.

Tapur, T. ve Bozyiğit R. (2009) "Konya Ovası ve Çevresinde Yeraltı Sularının Obruk Oluşumlarına Etkisi" YL Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya.

Tekeli, İ. (2011). *Cumhuriyet'in Belediyecilik Öyküsü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite Ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tuman, Z. (2010a). "Çıkamaz Sokakta Girildiği Yerden Çıkılır" *İmaret*(2) ss: 45-51.

Tuman, Z. (2010b). "Mahalleye Dair" *İmaret*(4), ss: 69-75.

Tuncer, S. (2014). “Küçükesat Bağevlerinden Mahalle’ ye” *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi* S: 11 ss: 216.

Tümer, H. Ö. ve Dostoğlu, N. (2008). “Bursa’da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci Ve Sınıflandırılması”, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C:13, S:2, ss: 56.

Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2010) *Mahalli İdareler Teori-Uygulama-Maliye*, Ankara.

Uysal, O. (2007), “XIX. Yüzyılda Osmanlı’da İç Güvenlik ve Asayişin Temini Açısından Kefalet Sistemi”, *B. Ü. Karesi Tarih Kulübü Bülteni*, 2007 S:1 ss: 1- 30.

Ünal. M. A. (2007), *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte.

Yalçın U. S ; Evcil, A. N. ve Türkmenoğlu, B. N. (2009). Conspicuous Life Cultur and Gated Communities Livenarch IV 4th *İnternational Congress Re/De Constructions in Architecture*, Trabzon, ss: 757- 768.

Yalçinkaya Erol, Ş. (2012). “Dışa Kapalı Site Olgusunu Türkiye’deki Mimarlık Dergilerinden Okumak” *İdealkent Dergisi*, C:3, S:6, ss: 15.

Yel, A. M. ve Küçükaşçı, M. S. (2003). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 27, ss: 323-326. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yıldırım, U. ve Ateş, N. (2004). “Konut Sakinlerinin Fiziksel ve Toplumsal Çevre Algılamaları: Kahramanmaraş Örneği” *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 11, S:2 ss: 168.

<http://konya.com.tr/> (Erişim Tarihi: 25.12:2019).

<http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15:11:2019).

EK-1

GÖRÜŞME SORULARI

MAHALLE ALGISINDAKİ DÖNÜŞÜM: BİZİM MAHALLEDEN GÜVENLİKLİ Sİ- TEYE

Merhabalar,

Bu görüşme metni, mahalle algısındaki dönüşümün yönetsel ve sosyolojik analizini gerçekleştirecek bilimsel bir araştırma için oluşturulmuştur. Cevaplar sadece bilimsel alanda kullanılacaktır. Görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN & Esra KOÇ

Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü

KİŞİSEL BİLGİLER VE DEMOGRAFİK SORULAR

Ad- Soyad:

Doğum yeri:

Yaş:

Cinsiyet:

Medeni hal:

Eğitim durumu:

Meslek/İş türü:

Site adı:

Mahalle:

Kaç yıldır bu şehirde ikamet ediyorsunuz?

Kaç yıldır bu mahallede ikamet ediyorsunuz?

Kaç yıldır bu sitede ikamet ediyorsunuz?

Eviniz kira mı kendinize mi ait?

Arabanız var mı?

Aylık geliriniz ne kadar?

Site için aylık gider miktarınız nedir?

Evinizin aylık kirası ne kadar?

Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

GÖRÜŞME SORULARI

Konut Ve Site İle İlgili Sorular

1. Bu siteyi tercih etme nedeniniz nedir?
2. Buraya taşınmadan önce nasıl bir konutta oturuyordunuz? Önceki evinizden neden taşındınız?
3. Site hayatından memnun musunuz? Taşınma imkânınız olsa nasıl bir eve taşınmak istersiniz? Site hayatını tavsiye eder misiniz?

4. Sitenin en önemli sorunu nedir?
5. Sitede yaşamamanın kötü yönleri var mı? Çocuğunuz (varsa) açısından bu sitede yaşamamanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
6. Bu sitede oturmak başkaları tarafından ayrıcalıklı olarak görülüyor mu? Bu sitede oturduğunuz için kendinizi özel hissediyor musunuz?
7. Parası olan herkes bu sitede oturma hakkına sahip olmalı mı? Yoksa burada yaşayacak olan kişiler belli kriterlere göre mi seçilmelidir?

Güvenlik

8. Site girişindeki güvenlik hakkında ne düşünüyorsunuz? Güvenlik sizin burayı tercih etmenizde ne kadar önemli? Site içi güvenliğin sağlanmasında yeterli mi?

Site İçi İlişkiler Ve Etkileşim

9. Kendinizi bu siteye bağlı hissediyor musunuz? Taşınmanız gerekse ne hissedersiniz?
10. Bu sitede komşuluk ilişkileri nasıl sizce? Komşularınızla vakit geçirir misiniz? Diğer bloklardan görüştüğünüz kişiler var mı?
11. Site içinde sportif ve kültürel faaliyetler yapılır mı? Bunlara katılır mısınız?

Mahalle İle ilgili Sorular

12. Mahalle sizin için ne ifade eder? Neden mahallede sıradan bir evde değil de sitede oturmayı tercih ettiniz?
13. Sitenin içinde bulunduğu mahalle bu siteyi tercih etme konusunda sizi ne kadar etkiledi?
14. Çocukluğunuz nasıl bir mesken tipinde, nasıl bir mahallede geçti? Çocukluğunuzun geçtiği mahalle ile sitenizi kıyaslayınca nasıl bir sonuç çıkıyor?
15. Sitenizin dışında aynı mahallede oturduğunuz insanlarla iletişim kuruyor musunuz?
16. Mahallelinin bu sitede yaşayanlar hakkında düşünceleri ne olabilir? Üzerinizde mahalle baskısı hissettiğiniz zamanlar oluyor mu?
17. Mahalle muhtarınızı tanıyor musunuz?
18. Mahallenizde herkes tarafından bilinen mahalle için önemli kişiler var mı?
19. Mahallenizin en önemli mekânı neresidir? Olmazsa olmaz dediğiniz yerler var mı?
20. Siteniz dışında mahallenizde etkinlikler yapılır mı? Bunlara katılır mısınız?
21. Mahalle sizin için önemli mi yoksa sitem benim mahallem sayılır mı diyorsunuz?
22. Güvenlikli siteler mahallenin yerini tutabilir mi sizin için?
23. Eski mahalle kültürü sıcaklığını sitenizde bulabiliyor musunuz? Mahalle kültürü sitelerde yaşatılmaya devam mı ediyor?

EK - 2

KOD	YAŞ	CİNSİYET	MESLEK	SİTE ADI VE SİTEDE İKAMET SÜRESİ (YIL)
K 1	40	KADIN	AKADEMİSYEN	ALTINPARK (1)
K 2	46	ERKEK	AKADEMİSYEN	BEYZADE (14)
K 3	48	KADIN	EV HANIMI	AKBEL (5)
K 4	45	KADIN	EV HANIMI	AKBEL (11)
K 5	45	ERKEK	SANAYİCİ (İŞVEREN)	NATURAPARK(2)
K 6	50	ERKEK	PAZARLAMACI	AKASYAPARK (5)
K 7	25	KADIN	PERSONEL MÜDÜRÜ	YAŞAMKENT(2)
K 8	44	ERKEK	BANKACI	ARMAKENT(2)
K 9	26	ERKEK	MALİ MÜŞA- VİR	ŞAHİN (26)

K 10	67	ERKEK	EMEKLİ ES- NAF	AKKONAK(5)
K 11	29	KADIN	EV HANIMI	AKKONAK(2)
K 12	38	ERKEK	POLİS	AKKONAK(2)
K 13	33	KADIN	GAZETECİ	HÂKİM KONAKLARI(5)
K 14	44	ERKEK	AVUKAT	AKKONAK(4)
K 15	51	KADIN	MEMUR	ERENKÖY KONAKLARI(5)
K 16	26	KADIN	EV HANIMI	AKSARAY(1)
K 17	44	ERKEK	ESNAF-MUH- TAR	NİHAVEND(1)
K 18	43	KADIN	EV HANIMI	NİHAVEND(10)
K 19	45	KADIN	EV HANIMI	NİHAVEND(10)
K 20	40	KADIN	AKADEMİSYEN	ADENYA(3)
K 21	40	ERKEK	AKADEMİSYEN	NATURAPARK(1)

K 22	27	KADIN	ÖĞRETMEN	KARATAY KONAK- LARI (3)
K 23	28	ERKEK	PAZARLAMACI	AKSARAY(1)
K 24	43	KADIN	CAFE İŞLET- MECİSİ	MERAM YENİ YOL KONAKLARI (12)
K 25	48	KADIN	DEVLET ME- MURU	ALYA PARK SİTESİ (5)
K 26	30	KADIN	ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ	GARANTİ KONUT- LARI (AZRATATİL KÖYÜ) (5)
K27	42	KADIN	EV HANIMI	ALTINŞEHİR MERAM (1)
K28	45	ERKEK	DOKTOR	PARKMAHAL KO- NUTLARI (1)
K29	35	KADIN	AVUKAT	STÜDYO ADALET (3)
K30	44	ERKEK	SANAYİCİ	NATURAPARK (2)

